

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 6 lutego 2025 r.

Poz. 1393

UCHWAŁA NR XI/80/2025 RADY GMINY PŁOŃSK

z dnia 28 stycznia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Płońsk na lata 2025 - 2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Gminy Płońsk uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Płońsk na lata 2025 - 2028, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Płońsk.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie czternastu dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Gminy Płońsk

Włodzimierz Kędzik

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY PŁOŃSK
NA LATA 2025 – 2028**

Gmina Płońsk
BLISKO LUDZI

Spis treści

1. Wstęp	2
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	2
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	3
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	25
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	28
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	32
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	40
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	42
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	42
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	56
5.2.1 Charakterystyka geograficzna gminy Płońsk	56
5.2.2 Zarys dziejów obszaru gminy	57
5.2.3 Dziedzictwo niematerialne	64
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	66
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	71
5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	73
5.4.2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	75
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	81
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	85
7. Założenia programowe	89
7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki	89
7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu	90
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	94
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	95
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	96
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	99
12. Bibliografia	103

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Płońsk na lata 2025-2028 jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, zaś jego celem jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami znajdującymi się w granicach gminy. Najpełniejszą definicję dziedzictwa kulturowego wypracował Jan Pruszyński (J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. 1, Kraków 2001, s. 50), stwierdzając, że jest to: „*zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej*”.

Celem Programu jest stworzenie kompleksowej, wieloletniej strategii opieki nad zabytkami na terenie gminy Płońsk. Program opieki nad zabytkami gminy Płońsk jest narzędziem zarządzania lokalnym dziedzictwem i powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem, jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację. Niezwykle istotne jest, aby w działania na rzecz realizacji zadań nakreślonych w programie włączyli się mieszkańcy, poprzez różne formy swojej aktywności zawodowej oraz poza zawodowej. Poprzez działania edukacyjne program powinien też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej i znaczenia lokalnych wartości i przede wszystkim budzić poczucie dumy i identyfikację z tak zwaną małą ojczyzną. Program jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego.

Niniejszy program jest kolejną już edycją Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Płońsk i stanowi kontynuację Programu na lata 2021-2024. Program opracowany zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa realizując wymóg art. 87 **Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. 2024 poz. 1292.) oraz dokumentami programowymi o zasięgu ogólnokrajowym oraz wojewódzkim, powiatowym, gminnym.

Wiele elementów budujących Program zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zaproponowane w programie opieki nad zabytkami działania mają pomóc w poprawie substancji zabytkowej, jej rewaloryzacji oraz w upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego zaś proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z zakresu ochrony zabytków.

Gminny Program opieki nad zabytkami opracowywany jest w cyklach 4 letnich a z jego realizacji wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292), w którym: *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*

Główne cele wykonania programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i są nimi:

- 1) *(uchylony)*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Sposób procedowania z programami opieki nad zabytkami oraz obowiązek sporządzania sprawozdań wynikają z art. 87 ust. 3-5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

(Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm.)

W preambule Konstytucji RP znajduje się zobowiązanie, aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko co cenne z ponad tysiącletniego dorobku. W świetle art. 5 i 6 ust. 1 Konstytucji RP do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w szczególności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki.

Art. 5.

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni artykułu 5 w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując

w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń, ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w taki sposób (np. badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. W Konstytucji RP wyrażony został obowiązek stwarzania przez państwo jak najlepszych warunków równego dostępu do dóbr kultury, z poszanowaniem prawa własności.

Art. 6.

1. *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Przyjmuje się, że dobrami kultury są elementy stanowiące materialny przejaw kulturowej działalności człowieka, a także niematerialny dorobek ludzkości.

Przepisy artykułu 73 Konstytucji kształtują obowiązki państwa w zakresie kultury i stanowią katalog konstytucyjnych praw i wolności kulturalnych.

Art. 73.

Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Przepisy artykułu 86 Konstytucji nakładają na każdego obywatela obowiązek dbałości o stan środowiska, którego jednym z elementów jest środowisko kulturowe z jego składową, jaką jest dziedzictwo kulturowe.

Art. 86.

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

I. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej
(t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1372).

W ramach podziału kompetencji między ministrami, dokonanego w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, wiodącym organem odpowiedzialnym za zadanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

II. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
(t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292).

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292) - dalej w tekście u.o.z.o.z, która w art. 1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

W art. 3 u.o.z.o.z. zawarty został zbiór definicji prawnych, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa. Zawarty w tym artykule słownik definiuje podstawowe pojęcia stosowane dalej w ustawie, które poniżej przytaczamy:

- 1) **zabytek** — nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- 2) **zabytek nieruchomy** — nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1,
- 3) **zabytek ruchomy** — rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1,
- 4) **zabytek archeologiczny** — zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** — instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,
- 6) **prace konserwatorskie** — działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- 7) **prace restauratorskie** — działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,
- 8) **roboty budowlane** — roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,
- 9) **badania konserwatorskie** — działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,
- 10) **badania architektoniczne** — działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
- 11) **badania archeologiczne** — działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** — przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,
- 13) **historyczny zespół budowlany** — powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- 14) **krajobraz kulturowy** — postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka,
- 15) **otoczenie** — teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Wymieniona w art. 3 pkt 5 u.o.z.o.z. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87), to podmioty, których celem statutowym i istotą działania jest sprawowanie aktywnej opieki nad zabytkami. Wymienione w art. 3 pkt 6 **prace konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają,

zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725).

Wymienione w art. 3 pkt 7 u.o.z.o.z. **prace restauratorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 8 u.o.z.o.z. **roboty budowlane** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 2 wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Ustawodawca w art. 36 ust. 8 u.o.z.o.z. zwraca uwagę, że uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Podobnie, zgodnie z treścią art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego.

Wymienione w art. 3 pkt 9 u.o.z.o.z. **badania konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 10 u.o.z.o.z. **badania architektoniczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 11 u.o.z.o.z. **badania archeologiczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

W art. 4 i art. 5 u.o.z.o.z. ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organy administracji publicznej (art. 4) oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Tak więc ochrona zabytków to działania podejmowane przez organy administracji publicznej, włączając w to działania władcze, polegające na stosowaniu prawa, których efektem jest wydawanie decyzji administracyjnych. Opieka nad zabytkami to działania faktyczne właścicieli lub posiadaczy

oraz także jest to pożądaný stan zabytku, który powinien być zagwarantowany przez właściciela lub posiadacza zabytku poprzez zapewnienie określonych w ustawie warunków.

W art. 6 u.o.z.o.z. ustawodawca podał zagregowaną definicję zabytku, która stanowi uszczegółowienie definicji w art. 3 oraz określił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

Art. 6.

1. *Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:*

1) *zabytki nieruchome będące, w szczególności:*

- a) krajobrazami kulturowymi,*
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
- c) dziełami architektury i budownictwa,*
- d) dziełami budownictwa obronnego,*
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
- f) cmentarzami,*
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

2) *zabytki ruchome będące, w szczególności:*

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),*
- f) instrumentami muzycznymi,*
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

3) *zabytki archeologiczne będące, w szczególności:*

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,*
- b) cmentarzyskami,*
- c) kurhanami,*
- d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*

2. *Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.*

W art. 7 u.o.z.o.z. ustawa wymienia formy i sposoby ochrony zabytków. Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków utworzoną w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie Obwieszczenia Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej

i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2021 poz. 56). Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jedynym organem mającym kompetencje dokonywania wpisów do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Przepisy ustawy nakazują informowanie obywateli o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru, m. in. na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego zabytek się znajduje. Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o ochronie obiektu. Wzór i wymiary znaku określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że choć umieszczenie znaku jest fakultatywne to stanowi on ważną formę budowania świadomości społecznej i zasadne jest oznakowanie wszystkich obiektów będących w rejestrze zabytków. Bardzo istotny jest zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych a także podejmowanie innych działań, które mogłyby doprowadzić do zniszczenia zabytku, wobec którego wszczęte jest postępowanie o wpisaniu do rejestru zabytków. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych, co do których zostało już wydane pozwolenie na budowę oraz innych działań określonych w decyzjach pozwalających na ich prowadzenie. Działania te mają na celu udzielenie tymczasowej ochrony zabytkom nieruchomym przed uprawomocnieniem się decyzji o wpisaniu do rejestru.

Zabytek wpisany do rejestru w razie spełnienia określonych przesłanek może zostać z tego rejestru skreślony, co jest równoznaczne z pozbawieniem go ochrony konserwatorskiej. Podstawy skreślenia zabytku z rejestru określone są w art. 13 u.o.z.o.z. i należą do nich: zniszczenie zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, zakwestionowanie wartości będącej podstawą wpisu do rejestru zabytków w nowych ustaleniach naukowych oraz wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanie zabytku do inwentarza muzeum bądź jego wejście w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawane są na podstawie art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie u.o.z.o.z. (Dz. U. 2016 r. poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 u.o.z.o.z. Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (art. 15 ust. 4 u.o.z.o.z.).

Park kulturowy jest jedyną formą wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawcy celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony.

Należy podkreślić, że rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Jak wskazuje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 lipca 2007 (II OSK 1487/07) ograniczenie się do pokaźnej grubości kreski wyznaczającej granice przy relatywnie małej skali planu jest prawnie wadliwe. Z kolei wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 18 grudnia 2007 r (III SA/Kr 569/07) wskazuje na konieczność należytego uzasadnienia, to jest wskazywać na elementy kulturowe w obejmowanym ochroną krajobrazie. Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza wójt w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie jest on zatwierdzany przez radę gminy.

Zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 u.o.z.o.z. zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei w art. 19 u.o.z.o.z. doprecyzowuje, że w planie ogólnym gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać w szczególności ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych. O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 u.o.z.o.z. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione ustaleniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

W piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków”, który pojawił się np. w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi. Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Drugim przykładem „nienazwanej formy ochrony zabytków” mogą być umowy, o których mowa w art. 26 u.o.z.o.z., albowiem w treści umów sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. W takim przypadku źródłem obowiązków nie są prawa powszechne ale umowa cywilno-prawna zawierana pomiędzy Skarbem Państwa bądź jednostką samorządu terytorialnego a nabywcą.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,*
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,*
- 2) uznanie za pomnik historii,*

- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Z wpisaniem zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa wiążą się dla właściciela określone obowiązki, będzie on zobowiązany powiadomić ministra w przypadku: uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży, zagrożenia dla zabytku, zmiany miejsca przechowywania zabytku (art. 28 ust. 2 u.o.z.o.z.). Szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku zostały określone w rozporządzeniu.

Dysponent zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa będzie mógł ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich czy restauratorskich, dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, gdzie przechowywany jest zabytek, a także do wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury (art. 37 i ust. 4).

Jednostkom samorządu terytorialnego powierzono troskę o zachowanie krajobrazów kulturowych. W art. 16 gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych. Park kulturowy służy ochronie przestrzeni o wartości kulturowej jako całości, co nie wymusza aby znajdowały się na nim obiekty zabytkowe. Przeniesienie punktu ciężkości ochrony krajobrazu kulturowego poprzez powoływanie parków kulturowych na poziom gmin było przedsięwzięciem ryzykownym. Głównym czynnikiem hamującym powoływanie przez gminy parków była i jest obawa samorządów przed wprowadzaniem jakichkolwiek form ochrony ograniczających swobodę inwestowania. Wydaje się, że organy administracji państwowej powinny podjąć szeroko zorganizowaną i przemyślaną edukację oraz akcję propagandową skierowaną do władz samorządowych, ale także przejęcie ciężaru finansowania sfery organizacyjnej (np. sporządzenie planu ochrony) parków kulturowych. Przy sporządzaniu planu ochrony dopomóc mogą zarządy parków krajobrazowych, których celem jest także ochrona krajobrazu kulturowego.

Art. 16.

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Zgodnie z art. 17 u.o.z.o.z. na chronionym terenie parku kulturowego lub na jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia.

Art. 17.

1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:
 - 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,
 - 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
 - 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1,
 - 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury,

4) *składowania lub magazynowania odpadów.*

W art. 18 i 19 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnych programach opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 18.

1. *Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*
2. *W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:*
 - 1) *uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*
 - 2) *określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,*
 - 3) *ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

Art. 19.

1. *Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:*
 - 1) *objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem,*
 - 2) *ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków*
- 1a. *W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:*
 - 1) *zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,*
 - 2) *innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.*
- 1b. *W uchwałach określających zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:*
 - 1) *ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,*
 - 2) *ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,*
 - 3) *wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.*
2. *W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu planów, o których mowa w ust. 1.*
3. *W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami*

planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W art. 20 u.o.z.o.z. wskazuje się na konieczność uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów i zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na rangę ewidencji zabytków, jako źródła sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami. Ewidencje zabytków są podstawą działań ochronnych, niezależnie od rejestru zabytków, który kwalifikuje do ochrony prawnej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ewidencja stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Podstawową rolę odgrywa w tym zakresie gminna ewidencja zabytków, do której prowadzenia zobowiązani są wójtowie, burmistrzowie i prezydenci. Gminna Ewidencja Zabytków nie jest zbiorem zamkniętym, ustawodawca dał możliwość dopisywania do niej zabytków, po uzgodnieniu z konserwatorem zabytków – inicjatywa należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Włączenie zabytku nieruchomego do ewidencji nie wymaga zgody właściciela tego zabytku.

Należy podkreślić, że włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje, że do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego należy określenie w drodze rozporządzenia sposobu prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta)

w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

W artykułach od 25 do 37 u.o.z.o.z. ustawodawca precyzyjnie określa sposób zagospodarowania zabytków, prowadzenie badań przy zabytkach, prowadzenie prac i robót oraz podejmowania innych działań przy zabytkach. Zgodnie z art. 25 u.o.z.o.z. zagospodarowanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe wymaga posiadania uzgodnionej dokumentacji.

Artykuł 26 u.o.z.o.z. nakłada na właścicieli zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, którymi są Skarb Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego obowiązek zawarcia w umowach sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy obowiązku przeprowadzenia prac konserwatorskich przy tym zabytku. Z tego powodu artykuł ten jest często cytowany jako przykład „nienazwanej form ochrony zabytków”.

Zgodnie z art. 27 u.o.z.o.z. na wniosek właściciela lub posiadacza zabytków wojewódzki konserwator zabytków przedstawia w formie pisemnej zalecania konserwatorskie. Przepis ten pozostaje w związku z art. 108 u.o.z.o.z., który wprowadza odpowiedzialność karną za zniszczenie lub uszkodzenie zabytku oraz niezabezpieczenie zabytku w należyty sposób przed jego uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 110 u.o.z.o.z.).

Artykuł 28 u.o.z.o.z. nakłada obowiązek informacyjny na właściciela lub posiadacza zabytku wpisanego do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków, z precyzyjnym podaniem ram czasowych w jakich ten obowiązek musi zostać wypełniony, w zależności od występującego zdarzenia. Od dnia 1 stycznia 2018 r. właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków ma obowiązek zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku oraz zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia. Dotychczas przepis zobowiązywał do niezwłocznego przekazania informacji służbom konserwatorskim, co uniemożliwiało jednoznaczne określenie, w jakim terminie obowiązek ten powinien zostać wykonany.

Artykuł 32 u.o.z.o.z. kompleksowo reguluje kwestię zawiadamiania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem. Zgodnie z ust. 1 pkt 3 tego artykułu wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, zgodnie z ust. 2 tego artykułu, ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zgodnie z art. 33 ust. 1 u.o.z.o.z. wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zgodnie z art. 33 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłużej niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Zgodnie z art. 34 osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 u.o.z.o.z. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dokument ten wydaje się na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić poszukiwania (art. 36 ust. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), złożony do wojewódzkiego konserwatora zabytków lub do dyrektora urzędu morskiego właściwego dla miejsca prowadzenia poszukiwań. Wszelkie pozyskane w trakcie poszukiwań zabytki archeologiczne stanowią zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami własność Skarbu Państwa i muszą zostać niezwłocznie przekazane wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Również pozostałe kategorie zabytków, znalezione

w takich okolicznościach, że poszukiwanie właściciela byłoby oczywiście bezcelowe, stają się zgodnie z art. 189 *Kodeksu cywilnego* (Dz. U. z 2024 r. poz. 1061), własnością Skarbu Państwa, a znalazca obowiązany jest je niezwłocznie wydać właściwemu staroście.

Nielegalne poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych oraz sprzętu do nurkowania będą uznawane za przestępstwa zagrożone karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109c wprowadzony nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązującą od 1 stycznia 2018 r.). Nie należy wydobywać z ziemi żadnych zabytkowych przedmiotów ani odsłaniać archeologicznych obiektów czy otaczających ich nawarstwień. Działania takie niosą ze sobą ryzyko zniszczenia cennych kulturowo stanowisk archeologicznych. Kluczowym dla ich ochrony jest zachowanie nawarstwień ziemnych i wzajemnych układów przestrzennych artefaktów i śladów działalności ludzkiej. To właśnie one pozwalają na określenie datowania zabytku, jego powiązań z działalnością człowieka, a także na wskazanie okoliczności, w jakich dany zabytek funkcjonował, czyli właściwe odtworzenie wydarzeń z przeszłości. Poprawna analiza kontekstu archeologicznego jest możliwa wyłącznie podczas profesjonalnie wykonanych badań, prowadzonych przez archeologów.

W art. 36 u.o.z.o.z. wymienia katalog prac i inicjatyw wymagających wydania pozwolenia. Postępowanie administracyjne prowadzone w sprawie wydawanych pozwoleń może być wszczęte wyłącznie na wniosek uprawnionej osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. Za istotną zmianę obowiązującą od 1 stycznia 2018 należy uznać doprecyzowanie art. 36 ust. 1 pkt 11 u.o.z.o.z., w którym dodano, że pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga usunięcie drzew i krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Wyjątkiem będzie jedynie prowadzenie akcji ratowniczej przez właściwe służby powołane do niesienia pomocy osobom w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia. Niezależnie od formy własności terenu, wymagane będzie jedno pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, zamiast dotychczasowych dwóch, wynikających z odmiennych ustaw. Ochrona zieleni na terenach zabytkowych dotyczyć będzie parków, ogrodów, cmentarzy i innych form zieleni na obszarach wpisanych do rejestru zabytków.

Tryb wydawania pozwoleń, wymagania formalne wniosku zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 02 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2021 r., poz. 81).

Decyzja administracyjna wywiera skutki prawne z chwilą kiedy staje się ostateczna, a zgodnie z art. 16 kodeksu postępowania administracyjnego decyzje, od których nie służy odwołanie lub wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, są ostateczne. Odwołanie nie przysługuje:

- Od decyzji wydanej przez organ I instancji, jeżeli upłynął dla strony czternastodniowy termin do wniesienia odwołania.
- Od decyzji wydanej przez organ II instancji.

W przypadku spraw z zakresu ochrony zabytków organem II instancji (czyli odwoławczym) jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W tym miejscu należy wspomnieć, że nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jaka weszła w życie 1 stycznia 2018 r. wprowadziła katalog administracyjnych kar pieniężnych i zasad ich wymierzania w zdecydowanej większości przypadków za łamanie

postanowień art. 36 u.o.z.o.z. Kary pieniężne będą nakładane na właścicieli lub posiadaczy zabytków m.in. w przypadku:

- niepowiadomienia odpowiednich organów o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu, kradzieży zabytku,
- niepowiadomienia o zagrożeniu dla zabytku,
- niepowiadomienia o zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego,
- niepowiadomienia o zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku,
- utrudniania lub uniemożliwiania dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków,
- podjęcia jakichkolwiek działań przy zabytkach wymagających pozwolenia konserwatora bez tego pozwolenia (np. poszukiwania za pomocą elektronicznych urządzeń, wydobywania zabytków archeologicznych z ziemi).

Wysokość kar pieniężnych jest różna i waha się w granicach od 500 zł, do 500 000 zł. Przy wymierzaniu kar administracyjnych zastosowanie będą miały zasady określone w kodeksie postępowania administracyjnego, które weszły w życie w czerwcu 2017 r. Pobierane kary będą zasilały powołany ustawą Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z art. 49 i 50 u.o.z.o.z. wojewódzki konserwator zabytków w konkretnych sytuacjach może wydać decyzję nakazującą przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych oraz określa sposób wyceny i egzekucji w przypadku wykonania zastępczych prac konserwatorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 u.o.z.o.z. sprawowanie opieki nad zabytkami, co do których tytuł prawny posiada gmina, należy do gminy, włączając w to finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 73 u.o.z.o.z. gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadającą w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74 u.o.z.o.z. stanowi, że dotacja może być udzielona przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków. Szczegółowe zasady udzielania dotacji zawarte są w artykułach 75-78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 81 u.o.z.o.z. reguluje możliwość udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i budowlane na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Pozytywną zmianą wprowadzoną 9 września 2017 jest możliwość przyznawania dotacji ze środków publicznych na remonty obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81). Dotychczas na taką pomoc mogli liczyć tylko właściciele zabytków wpisanych do rejestru, a więc najbardziej wartościowych i objętych większą ochroną niż te z ewidencji. Ewidencja wiązała się dotąd tylko z ograniczeniami. Właściciele ujętych w niej budynków musieli konsultować z konserwatorem planowane przebudowy i rozbudowy, a w zamian nic nie otrzymywali.

Dofinansowanie prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków jest zadaniem administracji publicznej (art. 82 u.o.z.o.z.).

W art. 82a u.o.z.o.z. uregulowano udzielanie i rozliczanie dotacji przez ministra do spraw ochrony dziedzictwa narodowego w sytuacji gdy, planowane koszty badań archeologicznych i ich dokumentacji przekraczają określony w ustawie poziom, lub gdy nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego.

Art. 83a u.o.z.o.z. reguluje finansowanie niezbędnych wydatków na pokrycie wyposażenia pomieszczenia i zabezpieczenia technicznego pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Od 1 stycznia 2018 r. dodano art. 83b do ustawy o ochronie zabytków, na podstawie którego został utworzony Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Jest to fundusz celowy, a jego środki będą przeznaczane na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, a przy zabytku wpisanym do rejestru również na dofinansowanie robót budowlanych. Przychodem Funduszu mają być kary pieniężne, o których mowa w art. 107a-107e ustawy.

Artykuł 87 u.o.z.o.z. reguluje obowiązki gminy w zakresie sporządzania w cyklach 4 letnich gminnych programów opieki nad zabytkami.

Katalog zadań własnych gminy w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego został rozszerzony na mocy art. 93 ust. 4 u. o. z. o. z. i należą do nich:

- 1) utworzenie parku kulturowego (art. 16 ust. 1 i 5 u.o.z.o.z.),
- 2) sporządzenie i zatwierdzenie planu ochrony parku kulturowego (art. 16 ust. 3 u.o.z.o.z.),
- 3) utworzenie jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem kulturowym (art. 16 ust. 4 u.o.z.o.z.),
- 4) prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4 u.o.z.o.z.),
- 5) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o dokonaniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem (art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z.),
- 6) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym (art. 33 ust. 2 u.o.z.o.z.),
- 7) sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 u.o.z.o.z.).

Art. 89 u.o.z.o.z. stanowi, że organami ochrony zabytków w Polsce są:

Art. 89. *Organami ochrony zabytków są:*

- 1) *minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,*
- 2) *wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.*

Artykuł 96 u.o.z.o.z. stanowi podstawę aktów współdziałania niezależnych podmiotów w celu wspólnej, efektywnej realizacji zadań administracyjnych w dziedzinie spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, dając możliwość tworzenia porozumień administracyjnych.

Przepis ten pozwala na zlecanie zadań z zakresu ochrony zabytków, które należą do zadań administracji rządowej, do wykonania organom administracji samorządowej. Wyjątkiem są sprawy dotyczące prowadzenia rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wydawanie decyzji w tym zakresie, które należą do wyłącznej kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, będzie mógł powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom, powiatom, związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa. W takim przypadku gmina przyjmując zadanie, będzie miała obowiązek utworzenia w strukturze administracyjnej stanowiska gminnego konserwatora zabytków.

Od 1 stycznia 2018 r. ustawa zastępuje dotychczasowy oparty o prawo wykroczeń, system ochrony prawnej zabytków, systemem administracyjnych kar pieniężnych. Do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadzony został nowy rozdział dotyczący

administracyjnych kar pieniężnych. Naruszenia przepisów ustawy, w zależności od ich rodzaju, zagrożone będą administracyjnymi karami pieniężnymi od 500 zł do 500 000 zł. I tak art. 107a dotyczy kar za niepowiadomienie o zmianach stanu zachowania zabytku, o których mowa w art. 28 ustawy o ochronie zabytków. Obowiązek informacyjny spoczywa na właścicielu lub posiadaczu zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru, lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a więc również zabytku nieruchomego, ujętego w gminnej ewidencji zabytków). Z kolei art. 107c u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem osób uniemożliwiających lub utrudniających dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy. Art. 107d u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem właściciela lub zarządcy obiektu, który działał bez zalecenia bądź pozwolenia konserwatorskiego, np. na prowadzenie prac budowlanych czy rozbiórkę, będzie narażony na sankcję administracyjną.

Kary administracyjne nakładane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków będą podlegały miarkowaniu zgodnie z nowymi przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. W uzasadnionych przypadkach będzie można od nich odstąpić, a wysokość kary będzie zależała od wartości zabytku czy sytuacji finansowej właściciela. Wpływy z kar pieniężnych zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z brzmieniem art. 109c u.o.z.o.z. poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, stanowi przestępstwo zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Dotychczas wykroczenie zostało przekształcone w przestępstwo. Potrzeba zmiany w tym zakresie wynika z narastającego problemu nielegalnych poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych. Zaostrzenie karania za nielegalne poszukiwania zabytków ma zapewnić skuteczną ochronę zabytków archeologicznych.

Akty wykonawcze do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 nr 30 poz. 259),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. 2004 nr 71 poz. 650),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. 2004 nr 75 poz. 706),
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. 2004 nr 102 poz. 1066),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 1901),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 nr 212 poz. 2153),

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1470),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 poz. 56),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015r. poz. 1275),
- obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 26 listopada 2020r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 poz. 81),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425).

III. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 609 ze zm.).

Samorząd gminy ponosi współodpowiedzialność za zachowanie dóbr kultury, co wynika z ustawy samorządowej jak i ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym: do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a w myśl art. 7 ust. 1 pkt 13: cmentarzy gminnych. Obowiązek opieki nad zabytkami wynika zaś z art. 5 i art. 71 pkt. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości, co wynika z art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.).

IV. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2024 r. poz. 1130).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględniać wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- w art. 15 ust. 2 pkt 3, 3a, 4 – obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- w art. 15 ust. 3 pkt 6 – określa się granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.

V. Ustawa z lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw
(Dz. U. 2023 r. poz. 1668)).

Wraz z wejściem w życie tej ustawy w dniu 24 września 2023 r. polski system planowania przestrzennego przeszedł bardzo daleko idące zmiany. Zgodnie z ustawą plan ogólny zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin - plany ogólne powinny zostać przyjęte do dnia 1 stycznia 2026 roku. Plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego. Jego ustalenia dadzą podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. W planie ogólnym zostaną określone strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne. W celu realizacji rozwoju przestrzennego zmieniona została hierarchia aktów planowania przestrzennego, a ustawa zmieniająca nałożyła na gminy obowiązek obligatoryjnego sporządzenia strategii rozwoju gminy, co stanowi etap reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego zapisanej w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności.

VI. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane
(Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.).

W myśl art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy prawo budowlane przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

VII. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska
(Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zm.).

W dziale IV traktującym o ochronie powierzchni ziemi, w art. 101 ustawa określa, że ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych a w punkcie 2) litera f) stanowi, o zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.

VIII. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
(Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dla parku krajobrazowego sporządza się projekt planu ochrony a zgodnie z tym artykułem ust. 6b projekt uchwały o przyjęciu planu ochrony wymaga zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Artykuł 23a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym.

Zgodnie z ust. 4 art. 23a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

W myśl art. 83f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody przepis ten dotyczy także krzewów, drzew i krzewów owocowych na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

IX. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2024 r. poz. 278).

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w świetle przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji stanowi fakultatywne zadanie własne gminy, co oznacza, że nie wszystkie gminy muszą uczynić użytek z instrumentów prawnych i finansowych unormowanych w ustawie. Regulacje zawarte w ustawie mają na celu umożliwienie prowadzenia rewitalizacji na obszarach rewitalizacji w sposób zintegrowany i kompleksowy.

Gminny Program Rewitalizacji jest zasadniczym dokumentem służącym zaplanowaniu i realizacji procesu rewitalizacji. Ma on charakter strategii, w której dokonuje się pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji oraz planuje i koordynuje działania służące osiągnięciu wizji stanu obszaru po rewitalizacji. Służy również koordynacji działań rewitalizacyjnych z szeregiem innych dokumentów gminnych. Gminny Program Rewitalizacji nie stanowi aktu prawa miejscowego. Nie wiąże mieszkańców ani przedsiębiorców. Stanowi dokument o charakterze wewnętrznym, wiążący burmistrza miasta i gminy.

Ustawa nie wprowadza bezpośrednio problematyki ochrony zabytków, ale wprowadza m.in. znaczące ułatwienia dla ich właścicieli i narzędzia ochrony historycznych układów urbanistycznych.

X. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Jest to tak zwana „ustawa krajobrazowa”, której celem było wprowadzenie mechanizmów umożliwiających powstrzymanie procesu degradacji krajobrazu.

Rada gminy może w formie uchwały określić zasady sytuowania obiektów reklamowych, a także zakaz umieszczania takich obiektów, a w przypadku szyldów uchwała może określić warunki ich sytuowania, wielkość, oraz ich liczbę na nieruchomości. Burmistrz może nałożyć grzywnę na właściciela nieruchomości oszpecającej krajobraz, a dochód wpłynie do budżetu gminy.

XI. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145).

Zgodnie z art. 6 ust. 5 i 5a) ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu

przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego są celami publicznymi w rozumieniu ustawy.

Zgodnie z art. 13 ust. 4, 5 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków a także będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami jest mowa, że jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 96 ust. 1a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

XII. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87).

Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej stanowi, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.

XIII. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385).

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Artykuł 5 ust. 3 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach stanowi, że muzeami samorządowymi są muzea utworzone albo przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego.

Artykuł 5 ust. 4 tego artykułu stanowi, że podmioty tworzące muzea są obowiązane do zapewnienia środków do utrzymania i rozwoju muzeum, zapewnia bezpieczeństwa gromadzonym zbiorom i sprawowania nadzoru nad muzeum.

XIV. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

Art. 3 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, biblioteki publiczne są organizowane w sposób zapewniający mieszkańcom dogodny dostęp do materiałów bibliotecznych i informacji, a w myśl art. 19 ust. 2 tego artykułu gmina organizuje i prowadzi co najmniej jedną gminną bibliotekę publiczną, wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych.

XV. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, grobami wojennymi w rozumieniu ustawy są groby i miejsca spoczynku:

- 1) poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego,
- 2) osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość,
- 3) sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych,
- 4) jeńców wojennych i osób internowanych,
- 5) uchodźców z 1915 r.,
- 6) osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.,
- 7) ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów,
- 8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990r.

W artykule 2 u.g.c.w. ustawodawca zaleca, aby groby wojenne bez względu na narodowość i wyznanie osób, w nich pochowanych, oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy, jeżeli czynności dozoru nie powierzono zrzeczeniom i organizacjom społecznym a w razie uszkodzenia grobu lub jakiegokolwiek urządzeń na cmentarzu wojennym wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub inny podmiot sprawujący opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jest obowiązany zawiadomić o tym wojewodę (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych).

XVI. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571 – akt obowiązujący do 30.06.2024 r.).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w art. 4 ust. 1 pkt 16 określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

W art. 19b ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zawarte są regulacje, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie

realizacji wybranych przez nich działań w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy. Zgodnie z art. 19d ustawy organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

XVII. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce: podsumowanie

Dziedzictwo kulturowe stanowi szczególnie zasób wspólnot lokalnych. Samorząd gminy, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej ma bardzo szerokie kompetencje w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa narodowego:

- wyłącznie od gminy zależy należyte zagospodarowanie otoczenia wokół zabytku, gdyż właściwą formą tej ochrony jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 poz. 1292); planowanie przestrzenne jest również podstawowym narzędziem kształtowania i ochrony krajobrazu,
- jednostki samorządu terytorialnego powinny uchwalić programy opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 r. poz. 1292), realizując cele wytyczone na szczeblu centralnym w krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gmina jest organem egzekucyjnym decyzji wydawanych przez miejskich konserwatorów zabytków, a więc odpowiada za skuteczność m.in. decyzji nakazujących i zakazujących określonego działania, stanowiącego zagrożenie dla zabytku nieruchomego i wartości w nim zapisanych (art. 19 § 2 oraz art. 20 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji),
- rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest właściwa rzeczowo w zakresie ustanowienia parku kulturowego oraz ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- zabytki są istotnym elementem rozwoju regionalnego i z tego względu problemy dotyczące ich ochrony powinny być uwzględniane w dokumentach strategicznych (szczególnie ważnych na poziomie województwa),
- zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organy stanowiące gminy, powiatu i województwa mogą udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale; zgodnie z art. 81 ust. 2 dotacja, w zakresie określonym w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub

robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,

- gmina jest zobowiązana do prowadzenia ewidencji zabytków, która powinna stanowić kompletne i podstawowe źródło wiedzy na temat zasobu zabytkowego Polski (art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- jednostki samorządowe są zobowiązane do sporządzenia wojewódzkiego, powiatowego i gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gminy i powiaty, a także ich związki, mogą na podstawie stosownych porozumień wykonywać część kompetencji władczych wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- starosta jest upoważniony, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, do umieszczania na zabytku nieruchomym – wpisanym do rejestru zabytków – znaku informacyjnego o tym, że zabytek ten podlega ochronie (art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami),
- jednostki samorządu terytorialnego mają wiodącą rolę w przyjmowaniu funduszy strukturalnych przez sektor kultury,
- burmistrzowie i wójtowie mają obowiązek przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust.2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Jak wynika z powyższego, rola samorządu terytorialnego w ochronie dziedzictwa kulturowego jest współcześnie bardzo ważna, choć nie zawsze należy zidentyfikowana. Efektywne wykonywanie wskazanych zadań własnych ma nie tylko znaczenie dla zachowania zasobu zabytkowego, ale również, jeżeli zostanie właściwie rozpoznane, korzystnie wpływa na rozwój lokalny, pobudzając wzrost ruchu turystycznego, a w konsekwencji rozwój gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy. Trzeba jednak pamiętać, że jednostki samorządu terytorialnego są również, zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, właścicielem ok. 20% zabytków nieruchomych i w związku z tym są zobowiązane do ich zachowania w należytych stanie. Obowiązek opieki obciążający właścicieli to: naukowe badanie i dokumentowanie zabytków, prowadzenie wymaganych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, jak również popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zadania własne poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, odnoszące się do zachowania dziedzictwa kulturowego, należy więc postrzegać niezmiernie szeroko, a więc również z perspektywy gminy, powiatu i województwa jako właścicieli zabytków.

Do obowiązków organów samorządowych wszystkich szczebli należy ponadto uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji (art. 18 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami):

- strategii rozwoju województw,

- planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu,
- strategii rozwoju gmin,
- strategii rozwoju ponadlokalnego,
- planów ogólnych gmin,
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego,
- decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wśród najistotniejszych ustaleń międzynarodowych, przyjętych w Polsce należy wymienić:

Konwencję w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjętą na sesji w Paryżu (Dz. U. z 1976 r., nr 32, poz. 190).

Międzynarodowa umowa zobowiązująca państwa sygnatariuszy do identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ustanawia ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości, m.in. przez nadawanie międzynarodowego statusu ochrony i poprzez wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

W Art. 1. Konwencja definiuje dziedzictwo kulturowe jako:

- zabytki: dzieła architektury, monumentalnej rzeźby lub malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, grotty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy oraz stanowiska archeologiczne mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

W rozumieniu Konwencji (Art.2) za dziedzictwo naturalne uważane są:

- pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego,
- formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania,

- miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania naturalnego piękna.

Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 poz. 210)

Konwencja, która weszła w życie 1 grudnia 1987 r., a Polska ma obowiązek się do niej stosować od 1 marca 2012 r., obejmuje ochroną nie tylko zabytki, czyli wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i wyposażeniem, ale także takie dobra trwałe jak zespoły budynków czy tereny.

W przypadku zespołów budynków konwencja mówi o jednolitych zespołach zabudowy miejskiej lub wiejskiej, wyróżniających się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwartych, aby tworzyły określoną jednostkę urbanistyczną.

Za dziedzictwo architektoniczne podlegające ochronie konwencja uznaje również tereny jako dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyły jednostkę urbanistyczną, mającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z 16 stycznia 1992 r., La Valetta (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564) – popularnie zwana konwencją maltańską

Najważniejszym rezultatem Konwencji Maltańskiej jest zapewnienie, że żadna inwestycja nie będzie niszczyła stanowisk archeologicznych bez przeprowadzenia wcześniejszych wykopalisk ratowniczych. Skutkiem wprowadzenia w życie tej zasady stało się:

- uwzględnianie obecności stanowisk archeologicznych w ocenach oddziaływania inwestycji na środowisko,
- zwiększenie liczby wykopalisk ratowniczych i radykalne zmniejszenie liczby wykopalisk podejmowanych w celach czysto badawczych (na stanowiskach archeologicznych niezagrażonych zniszczeniem),
- zwiększenie zapotrzebowania na instytucje i firmy archeologiczne, które mogą prowadzić wykopaliska ratownicze w trudnych warunkach (np. zimą), to z kolei doprowadziło w wielu krajach do powstania tzw. archeologii komercyjnej lub kontraktowej, czyli pojawienia się licznych prywatnych firm wykopaliskowych.

Europejska konwencja krajobrazowa – sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 Nr 14 poz. 98)

Wielostronna umowa przyjęta w ramach Rady Europy 20 października 2000 r. we Florencji, przez Polskę została ratyfikowana w roku 2004.

Głównym celem Konwencji jest promowanie działań na rzecz krajobrazu, jego ochrona, zarządzanie i planowanie oraz organizowanie europejskiej współpracy w tym zakresie (art. 3). Do Konwencji nawiązują polskie polityki krajowe dotyczące zagospodarowania przestrzennego i polityki ekologicznej.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Cele konwencji to:

- ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego,
- tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i oddziaływać na siebie w sposób przynoszący im wzajemne korzyści,
- zachęcanie do dialogu kultur oraz szerszej wymiany kulturalnej na świecie w oparciu o szacunek i kulturę pokoju,
- popieranie międzykulturowości, tj. wspólnych form wyrazu kulturowego na drodze dialogu i wzajemnego poszanowania, rozwijania interakcji między kulturami i budowania pomostów między narodami,
- promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym,
- potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem na całym świecie, a zwłaszcza w krajach rozwijających się, oraz wspieranie krajowych i międzynarodowych działań ukierunkowanych na uznanie prawdziwej wartości tego związku,
- uznanie szczególnego charakteru działalności, dóbr i usług kulturalnych jako nośników tożsamości, wartości oraz znaczeń,
- potwierdzenie suwerennego prawa państw do wprowadzania w życie polityk oraz środków chroniących i promujących różnorodność form wyrazu kulturowego,
- umacnianie współpracy i solidarności międzynarodowej w duchu partnerstwa, ukierunkowanych w szczególności na zwiększenie potencjału krajów rozwijających się w zakresie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (przyjęta 8 lutego 2011 r., Dz. U. z 2011 r. Nr 179, poz. 1018)

Konwencja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne UNESCO w październiku 2003 roku. Jest wyrazem zainteresowania kwestią ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Jest pierwszym międzynarodowym traktatem, który stwarza ramy prawne, administracyjne i finansowe, umożliwiające prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i podnoszenia jego rangi. Konwencję ratyfikowało 146 państw. Konwencja weszła w naszym kraju w życie 16 sierpnia 2011 roku. Główne cele Konwencji:

- ochrona niematerialnego dziedzictwa,
- zapewnianie poszanowania dla niematerialnego dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek,
- wzrost na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane przez różne grupy,
- zapewnianie międzynarodowej współpracy i pomocy w zakresie realizacji wszystkich wymienionych wyżej celów.

Dyrektywa 2007/2/WE ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) – (Dz.U.U.E.L.2007.108.1)

Celem dyrektywy 2007/2/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiającej infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (dyrektywy

INSPIRE) jest utworzenie europejskiej infrastruktury informacji przestrzennej oraz ułatwienie dostępu do danych przestrzennych. Dyrektywa określa podstawowe zasady funkcjonowania infrastruktury w zakresie: metadanych, zbiorów danych przestrzennych i usług z nimi związanych. Reguluje zasady udostępniania i wspólnego korzystania z zasobów infrastruktury. Ponadto ustala mechanizmy koordynujące, monitorujące i raportujące wdrażanie INSPIRE w Unii Europejskiej.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Płońsk, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Ten podstawowy dokument dla systemu ochrony dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej został przyjęty Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” realizuje podmiot wiodący – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – we współpracy z instytucjami podległymi MKiDN, m.in. z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków oraz Narodowym Muzeum Morskim w Gdańsku. Krajowy program głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Cel główny: **Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce** został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych.

Cel szczegółowy 1: weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości

Cel ten wynika z realizacją w Polsce celów strategicznych Unii Europejskiej: wprowadzania nowych technologii w budownictwie, termomodernizacji, modernizacji infrastruktury drogowej i kolejowej oraz dekarbonizacji. Ekologiczne i pasywne budownictwo oraz szybki transport tworzą normy, którym tradycyjne, „stare” rozwiązania budowlane nie są w stanie sprostać. Dlatego konieczna jest weryfikacja zasobu oraz stworzenie narzędzi kompleksowej ochrony zarządzania zwłaszcza obiektami najcenniejszymi i reprezentatywnymi dla wybranej kategorii i cech zasobu zabytkowego. Istotne jest więc włączenie Polski w najważniejsze programy międzynarodowe we współpracy z gremiami eksperckimi i wypracowanie spójnych narzędzi przeciwdziałania zagrożeniom. Wsparcia merytorycznego służb konserwatorskich, projektantów i właścicieli wymaga przygotowanie dokumentacji konserwatorskich na różnych szczeblach, zwłaszcza w przypadku obiektów objętych szczególną ochroną i opieką państwa. Doprecyzowanie przepisów i wzmocnienie ustawowych form ochrony zabytków w postaci pomnika historii i miejsc

UNESCO dadzą podstawy prawne do zarządzania zasobem, który mimo swojej rangi ochrony systemowej, nie ma przepisów wykonawczych do realizacji koniecznych działań.

Cel szczegółowy 2: wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków

Cel ten jest implikowany znaczącym wzrostem postępowań administracyjnych w zakresie ochrony zabytków (rocznie o 20—30%) wskazuje na konieczność poprawy efektywności i usprawnienia dostępu do baz danych cyfrowych w celu przyspieszenia weryfikacji dokumentów niezbędnych do formalnej i merytorycznej oceny zgromadzonych materiałów, a także niezbędnej reformy systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami we współpracy międzyresortowej w zakresie m.in. kredytów preferencyjnych, crowdfundingu oraz ulg i zwolnień od podatku prac prowadzonych przy zabytku chronionym.

Cel szczegółowy 3: rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Cel ten wynika z realizacji jednego z celów strategicznych Unii Europejskiej, jakim jest zrównoważony rozwój. Do realizacji tych celów zobligowane są wszystkie kraje UE, które na poziomie krajowym powinny zintensyfikować działania w ramach wyznaczonych priorytetów. Działania dotyczące klimatu w związku z nasilającymi się i trudnymi do opanowania zmianami klimatycznymi stanowią obecnie jedno z ważniejszych zadań również w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty strategiczne odnoszące się do ograniczenia zmian klimatycznych wymagają włączenia zasobu zabytkowego, tradycyjnych materiałów oraz technik budowlanych do zagadnień wspierających cele zrównoważonego rozwoju. Zadania mające na celu wypracowanie narzędzi przeciwdziałania zmianom klimatycznym powinny identyfikować i promować tradycyjne rozwiązania budowlane, ale także zrównoważone podejście do eksploataowania zabytków, ich roli w środowisku, stabilizowaniu ekosystemów, budowaniu bioróżnorodności i wpierania lokalnych samorządów i społeczności.

Plan finansowy przedstawiony w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023-2026 zamyka się kwotą 55 796 050 złotych.

4.1.2. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” została przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności jest dokumentem o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, powstałym na bazie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Głównym celem dokumentu **Polska 2030** jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB.

4.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Dokument ten jest aktualizacją średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020 i jest obowiązującym, kluczowym dokumentem

państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Strategia stanowi podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym obowiązujących dokumentów strategicznych: strategii, polityk, programów. Głównym celem Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

W poniższym opisie głównych obszarów koncentracji działań oraz obszarów wpływających na osiągnięcie Strategii odniesiono się jedynie do tych, które są związane z ochroną zabytków i dziedzictwa narodowego.

W celu szczegółowym III – skuteczne państwo wymieniono „**Obszar E-państwo**” i projektem strategicznym realizowanym w jego ramach jest digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej. Służyć temu ma kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

Wśród obszarów wpływającym na osiągnięcie celów Strategii wymieniono „Kapitał ludzki i społeczny” a czwartym z kierunków interwencji w tym obszarze wymieniono: wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. W działaniach do 2030 r. ma to się przejawiać w:

- ochronie i promocji dziedzictwa narodowego poprzez:
 - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty,
 - inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez:
 - uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym),
 - likwidację „białych plam” w dostępie do kultury.

4.1.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. i stanowi kontynuację oraz aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, przyjętej 26 marca 2013 r. i jest instrumentem realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

W części Strategii poświęconej diagnozie obszaru „kultura” wskazano na:

- zły stan zabytków,
- niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- niewystarczający poziom ochrony zbiorów chodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- deficyt kompetencji kulturowych,

ale wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego.

Jako główny cel Strategii przyjęto wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. W części poświęconej celom, kierunkom interwencji oraz narzędziom realizacji celu przyjęto trzy cele szczególowe:

- Cel szczegółowy I. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.
- Cel szczegółowy II. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.
- Cel szczegółowy III. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W strategii podkreślono, iż podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym, co osiąga się poprzez szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii. Istotnym elementem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego będą działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. Wśród zadań realizowanych w ramach celu szczegółowego II wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury poprzez:
 - dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków,
 - wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii, między innymi poprzez projekt strategiczny „Rozwój Turystyki Kulturowej” obejmujący działania na rzecz zabytków uznanych za Pomniki Historii na tych szlakach,
 - kontynuację projektu „Krajobraz mojego miasta”, którego celem jest zapobieżenie chaosowi reklamowemu i zrównoważonemu planowaniu przestrzeni miejskiej,
 - rozbudowywanie kolekcji dzieł sztuki współczesnej,
 - poszukiwanie i odzyskiwanie zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury poprzez między innymi realizację projektu strategicznego „Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej”, w ramach którego zostaną podjęte następujące zadania:
 - kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach,
 - systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji,
 - inwentaryzacja cyfrowych zasobów kultury, obejmująca instytucje kultury, archiwa i inne jednostki, w tym naukowe, prowadzące lub zlecające digitalizację i przechowujące cyfrowe zbiory,
 - podnoszenie kompetencji cyfrowych,
 - nowelizacja przepisów regulujących całość polskiej przestrzeni internetowej,
- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, między innymi poprzez:
 - realizację do 2022 r. strategicznego projektu „Niepodległa” oraz wykorzystanie instrumentów „polityki pamięci” po 2022 r.
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego wymieniono szereg projektów strategicznych, które przypisano do zakresu interwencji, wśród których należy wymienić:

- digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej,

- dziedzictwo Buduje Wspólnotę (utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw),
- Niepodległa (budowa kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego),
- Program Rozwoju Uniwersytetów Ludowych – których celem jest wzrost poziomu edukacji ustawicznej dorosłych mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko miejskich oraz zwiększenie poziomu kapitału społecznego na obszarach wiejskich i w małych miastach,
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,
- Rozwój Turystyki Kulturowej.

4.1.5. Ochrona dziedzictwa niematerialnego

16 sierpnia 2010 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 lutego 2010 roku, zadania wynikające z realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zostały powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, co jest realizacją zapisu artykułu 13 Konwencji, pkt. d, iii, w sprawie powołania instytucji dokumentujących niematerialne dziedzictwo kulturowe i umożliwiających dostęp do tego dziedzictwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.

Samorząd Województwa Mazowieckiego jako właściciel obiektów zabytkowych, oraz jako jednostka samorządu terytorialnego poziomu regionalnego jest odpowiedzialny za wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim w zakresie opieki nad zabytkami na poziomie regionu. Do zadań samorządu województwa należy w szczególności:

- w zakresie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:
 - uwzględnianie zadań ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 18 ustawy),
 - udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w uchwale podjętej przez sejmik województwa (art. 81 ustawy),
 - sporządzanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy),
- w zakresie realizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: uwzględnianie w planie zagospodarowania przestrzennego województwa i planie zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego systemu obszarów krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków (art. 39 ust. 3 p. 2),
- w zakresie z ustawy „krajobrazowej”:
 - sporządzanie dla obszaru województwa audytu krajobrazowego (art. 38a ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Ponadto na podstawie odrębnych przepisów samorząd realizując swoje zadania w zakresie opieki nad zabytkami i dbałości o niematerialne dziedzictwo kulturowe może w szczególności:

- popularyzować dobre wzory aktywnej opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym,
- współpracować z jednostkami obu szczebli samorządu lokalnego w zakresie tworzenia prawnych form ochrony zabytków (parki kulturowe, plany miejscowe),
- organizować przedsięwzięcia edukacyjne związane z dziedzictwem kulturowym regionu oraz przedsięwzięcia promocyjne w tym zakresie,
- prowadzić promocję dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu,
- organizować współpracę z uczelniami na rzecz realizacji POnZ,
- obejmować patronatem Marszałka przedsięwzięcia w zakresie ochrony dziedzictwa,
- tworzyć katalogi wzorców budownictwa regionalnego charakterystycznego dla krajobrazów kulturowych poszczególnych części województwa,
- wspierać promocyjnie tradycyjne produkty regionalne,
- organizować spotkania i konferencje dotyczących problematyki dziedzictwa,
- wspierać własne instytucje kultury w realizacji projektów i zadań dotyczących dziedzictwa kulturowego regionu,
- przyznawać nagrody i stypendia osobom zajmującym się opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Płońsk, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku przyjęta została uchwałą Nr 158/13 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. Układ celów w Strategii ma charakter hierarchiczno-horyzontalny. Nadrzędnym celem Strategii jest zmniejszenie dysproporcji rozwoju w województwie mazowieckim oraz wzrost znaczenia Obszaru Metropolitalnego Warszawy w Europie.

W Strategii nakreślono wizję, zgodnie z którą Mazowsze to region spójny terytorialnie, konkurencyjny, innowacyjny z wysokim wzrostem gospodarczym i bardzo dobrymi warunkami życia jego mieszkańców. Cele rozwojowe zostały wyznaczone w sześciu obszarach działań: przemysł i produkcja, gospodarka, przestrzeń i transport, społeczeństwo, środowisko i energetyka, kultura i dziedzictwo.

W strukturze celów rozwojowych, dla obszaru kultury i dziedzictwa jako cel ramowy przyjęto wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia. Aby osiągnąć zamierzone w Strategii w tym obszarze cele, wskazano następujące kierunki działań:

- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu, poprzez:
 - poprawę atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych),
 - wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych,
 - ochronę spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej),

- rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej),
- upowszechnianie kultury i twórczości, poprzez:
 - rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizację zasobów,
 - promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu,
 - wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej,
- kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (PZPWM)

Obowiązujący obecnie Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego został przyjęty Uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. Plan stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego, ale jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa. Nie narusza uprawnień gmin w zakresie miejscowego planowania przestrzennego.

W części poświęconej zachowaniu ciągłości dziedzictwa kulturowego i ochrony krajobrazów kulturowych w Planie określono następujące działania:

- realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami,
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i reurbanizacji,
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację,
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne,
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi,
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej,
 - tworzenie muzeów,
 - ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

Potencjał turystyczny województwa mazowieckiego oparty jest o bogate walory przyrodnicze i kulturowe z wyraźnie dominującą Warszawą, będącą ośrodkiem o znaczeniu międzynarodowym. Ważne na mapie turystycznej są również ośrodki regionalne, wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej.

W Planie przyjęto zintegrowane podejście do prowadzenia polityki rozwoju, wyznaczając obszary funkcjonalne, które zawierają się w obszarach strategicznej interwencji wskazanych w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030. W obrębie miejskiego obszaru funkcjonalnego Warszawy znajduje się między innymi powiat wołomiński. Zgodnie z Koncepcją Przestrzennego

Zagospodarowania Kraju 2030 jest to układ osadniczy ciągły przestrzennie, złożony z odrębnych administracyjnie jednostek, obejmuje zwarty obszar miejski oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025

Dokument został przyjęty uchwałą Nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 grudnia 2021 r. „**Program Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025**” jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych dokumentów planistycznych województwa, a jego rolą jest promocja idei ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stanowiącymi nieodzowny element zrównoważonego rozwoju zarówno mniejszych środowisk, jak też całego województwa.

W Programie określono misję opieki nad zabytkami województwa i przyjęto, że w okresie 2022-2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018-2021, którą zdefiniowano następująco: **podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim.**

Misji towarzyszy wizja strategiczna opieki nad zabytkami w regionie, będąca zapisem pożądanego stanu docelowego, jaki powinien być osiągnięty do 2025 r. wskutek pomyślnej realizacji Programu. Z rozwinięcia misji wynikają trzy obszary strategiczne – trzy „obszary koncentracji działań” Programu. W każdym z obszarów wyznaczono z kolei cele strategiczne, które będą realizowane poprzez przedsięwzięcia strategiczne.

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy	
Cel A.1	Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków
Przedsięwzięcie A.1.1.	<i>Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD)</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie ma na celu stworzenie platformy regularnego doszkalania fachowego gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem, a także stałej wymiany doświadczeń osób zajmujących się opieką nad dziedzictwem w administracji gminnej.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Założeniem programu jest zorganizowanie i stałe prowadzenie forum, do którego będą zaproszeni przedstawiciele obu szczebli administracji lokalnej z terenu województwa mazowieckiego, zajmujący się w swoich samorządach zagadnieniami opieki nad dziedzictwem. W ramach forum planowane są regularne zdalne spotkania edukacyjne na tematy istotne dla opieki nad dziedzictwem w województwie mazowieckim. Raz do roku jest planowane stacjonarne spotkanie MFD służące edukacji i podsumowaniu rocznych doświadczeń lokalnych specjalistów.
Forma realizacji:	Regularne zdalne spotkania o stałej formule: <ul style="list-style-type: none"> • Formy edukacyjnej (wykładu, warsztatu, seminarium) na wybrany temat. • Dyskusji służącej wymianie bieżących doświadczeń w zakresie opieki nad dziedzictwem. • Doroczne spotkania stacjonarne (jedno w ciągu każdego roku realizacji Programu) służące przede wszystkim podsumowaniu roku współpracy i pogłębieniu integracji środowiska specjalistów. • Współpraca z instytucjami administracji publicznej, NGO, umowy z wykonawcami.
Finansowanie:	Budżet samorządu województwa, budżety samorządów lokalnych, inne źródła.

Przedsięwzięcie A.1.2.	<i>Dziedzictwo niematerialne - na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Program będzie polegał na wspólnym z zainteresowanymi podmiotami przygotowywaniu i opracowywaniu wniosków o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W tym celu powstanie program wpisywania na tę listę zwyczajów, przekazów ustnych, wiedzy i umiejętności oraz związanych z nimi przedmiotów i przestrzeni kulturowych.
Forma realizacji:	Program własny samorządu województwa.
Finansowanie:	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Przedsięwzięcie A.1.3.	<i>„Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest promocja opieki nad zabytkami, dobrych praktyk konserwatorskich, renowacyjnych i adaptacyjnych wśród właścicieli zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Coroczny konkurs dla najlepszych renowacji zabytków.
Forma realizacji:	Program własny samorządu województwa.
Finansowanie	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Cel A.2	Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem
Przedsięwzięcie A.2.1.	<i>„Odkrywamy nasze dziedzictwo” - coroczny konkurs fotograficzny - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Podtrzymanie zainicjowanego wśród mieszkańców w poprzednim Programie 2018-2021 zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonanej przez społeczników.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Konkurs będzie realizowany w formie corocznego wojewódzkiego konkursu fotograficznego, którego każda edycja zostanie poświęcona innej kategorii zabytków i architektury.
Forma realizacji:	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Finansowanie	Budżet samorządu województwa.
Przedsięwzięcie A.2.2.	<i>Tożsamość lokalna - wartość unikalna - kontynuacja w nowej formie</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Program ma na celu wypełnienie jednego z ważnych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywistego pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzanie wiedzy o ich wartości i konieczności ich ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na powodzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Założeniem programu jest tworzenie i wspieranie powstawania programów edukacyjnych, warsztatów, wydarzeń lub publikacji adresowanych do społeczności lokalnych, służących pogłębieniu ich wiedzy o dziedzictwie regionu i podniesienia poczucia tożsamości. Programy mogą być adresowane do różnych grup wiekowych.
Forma realizacji:	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Finansowanie	Budżet samorządu województwa, inne źródła.

Obszar strategiczny B: Optymalizacja systemu dostępu do środków	
Cel B.1	Zoptymalizować system dotacji wojewódzkich
Przedsięwzięcie B.1.1.	<i>Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Wspieranie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Program polega na organizowaniu corocznego naboru wniosków na dotacje do prac konserwatorskich restauratorskich i robót budowlanych w obiektach zabytkowych.
Forma realizacji:	Przedsięwzięcie własne samorządu województwa.
Finansowanie	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Cel B.2	Dbalność o zabytki własne województwa
Przedsięwzięcie B.2.1.	<i>Finansowania prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Kontynuowanie udoskonalania metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów Samorządu Województwa.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Przedsięwzięcie dotyczy finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (ruchomych i nieruchomych), których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego lub jego jednostki organizacyjne. W ramach przedsięwzięcia raz w roku będzie organizowany nabór wniosków o dotacje celowe na remont zabytków będących własnością samorządu lub jednostek organizacyjnych. Jednostki organizacyjne Samorządu Województwa mające siedzibę w obiekcie wymagającym najpilniej wsparcia finansowego (np. najgorszy stan techniczny) otrzymałyby dodatkowe środki na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.
Forma realizacji:	Przedsięwzięcie własne samorządu województwa.
Finansowanie	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Obszar strategiczny C: Skuteczne narzędzia działania	
Cel C.1	Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa
Przedsięwzięcie C.1.1.	<i>Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji i dokumentacji dziedzictwa architektury po 1918 r. województwa mazowieckiego oraz wydanie publikacji na ten temat.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	<p>Architektura międzywojenna i powojenna często jest traktowana z mniejszą uwagą i troską, niż architektura epok bardziej odległych w czasie. Ogromna część obiektów z tego okresu niszczeje i jest w stanie technicznym zagrażającym ich przetrwaniu. Wobec takiego stanu faktycznego istotne jest jak najszybsza dokumentacja i wydanie katalogu w formie publikacji, co przyczyni się do upowszechnienia świadomości o wartości omawianej architektury jako istotnej części dziedzictwa regionu.</p> <p>Program będzie miał formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem zidentyfikowania możliwie pełnej listy obiektów architektury modernistycznej w województwie mazowieckim,

	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana dokumentacja obiektów architektury XX wieku województwa mazowieckiego, • opracowanie i wydanie publikacji.
Forma realizacji:	Program własny samorządu województwa, umowy z wykonawcami.
Finansowanie	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Przedsięwzięcie C.1.2.	<i>Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	<p>W województwie mazowieckim znajduje się ponad 5 tysięcy zabytków architektury drewnianej. Prawie jedna czwarta z nich nie posiada zabezpieczenia przeciwpożarowego, co naraża je na niebezpieczeństwo zniszczenia. Pilne staje się sporządzenie dokumentacji tych zabytków, w tym – inwentaryzacji ich stylów. W zakres zadania wchodzi rozpoznanie zachowanego budownictwa sprzed 1945 r., nie tylko obiektów objętych aktualnie ochroną konserwatorską, zarówno na wsiach, jak i w miasteczkach i miastach.</p> <p>Program będzie miał formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem wychwycenia możliwie pełnej listy stylów zidentyfikowanych i opisanych dotychczas, • przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana pełna typologia stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego, w podziale na jego regiony kulturowe, wraz z dokumentacją przykładów.
Forma realizacji:	Program własny samorządu województwa, umowy z wykonawcami.
Finansowanie	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Przedsięwzięcie C.1.3.	<i>Konkurs „Dom w krajobrazie” - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest stworzenie katalogu projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów kulturowych województwa mazowieckiego.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	<p>Program będzie miał formę konkursu organizowanego w cyklu dwuletnim na opracowanie projektów domów jednorodzinnych.</p> <p>Konkurs będzie organizowany co drugi rok, a w latach pomiędzy konkursami będzie wydawany katalog z materiałami konkursowymi z roku poprzedzającego. Projekty obu kategorii będą w ten sposób nieodpłatnie udostępnione wszystkim zainteresowanym podmiotom, co zwiększa szansę, że elementy tradycyjnej zabudowy pojawią się w krajobrazie kulturowym Województwa.</p>
Forma realizacji:	Program własny samorządu województwa we współpracy z Oddziałem Warszawskim Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP).
Finansowanie	Konkurs, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Przedsięwzięcie C.1.4.	<i>Nasza żywa tradycja - kontynuacja</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Głównym celem programu jest ochrona i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji, będącego bazą zasobów tego dziedzictwa.</i>	

Opis przedsięwzięcia:	Program może mieć formę zróżnicowanego wsparcia zarówno dla inicjatyw już utrwalonych i powtarzanych cyklicznie, jak i dla inicjatyw nowo kreowanych. Towarzyszyć temu powinna rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji o kolejne opisy elementów dziedzictwa oraz ścieżki tematyczne.
Forma realizacji:	Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
Finansowanie	Budżet samorządu województwa.
Cel C.2	Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków
Przedsięwzięcie C.2.1.	<i>Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Skuteczna promocja mniej znanych elementów dziedzictwa w województwie mazowieckim w serwisach internetowych dzięki współpracy z podmiotami o utrwalonej renomie i potwierdzonej skuteczności promocyjnej.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Program polega na zawarciu umów o współpracy ze starannie dobranymi influencerami aktywnymi w mediach społecznościowych i serwisach internetowych, których utrwalona renoma i potwierdzona skuteczność promocyjna gwarantuje szansę skutecznej promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa mazowieckiego.
Forma realizacji:	Umowy z wykonawcami.
Finansowanie	Budżet samorządu województwa.
Przedsięwzięcie C.2.2.	<i>Mazowieckie konserwacje</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Promocja zabytków dotowanych przez Samorząd Województwa</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Projekt zakłada organizację wydarzeń takich jak spacery i oprowadzania po wybranych zabytkach dotowanych przez samorząd województwa, skierowanych szczególnie do lokalnej społeczności.
Forma realizacji:	Umowy z wykonawcami, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami.
Finansowanie	Budżet samorządu województwa.
Przedsięwzięcie C.2.3.	<i>Mazowiecki System Informacji Przestrzennej - Zabytki</i>
<i>Cel przedsięwzięcia: Stworzenie platformy zintegrowanego systemu informacji o zabytkach dla województwa mazowieckiego w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.</i>	
Opis przedsięwzięcia:	Powszechnie dostępna platforma ma gromadzić podstawowe dane o obiektach wpisanych do rejestru zabytków i znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków dla obszaru całego województwa mazowieckiego. Dany obiekt ma być możliwy do zidentyfikowania na mapie i opatrzony następującymi informacjami: nazwa, czas powstania, nr i data w rejestrze zabytków (jeśli obiekt jest w rejestrze), typ zabytku, stan zachowania, ewentualnie opis obiektu i karta adresowa obiektu. Dane będą pozyskiwane w różnych trybach i terminach od podmiotów prowadzących rejestry.
Forma realizacji:	Współpraca z Departamentem Cyfryzacji, Geodezji i Kartografii UMWM, instytucjami administracji publicznej, NGO, umowy z wykonawcami.
Finansowanie	Budżet samorządu województwa.

Na bazie praktyki wdrażania Programu opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego w latach 2018-2021 zostały zidentyfikowane trzy obszary kluczowych problemów i potrzeb, na które Program na lata 2022 – 2025 musi zaproponować odpowiedź:

- niewystarczająca świadomość wartości dziedzictwa wśród interesariuszy, niewłaściwe postawy interesariuszy wobec dziedzictwa,

- potrzeba dalszej optymalizacji dostępu do środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- potrzeba dalszego doskonalenia narzędzi działania w zakresie opieki nad zabytkami.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

4.3.1. Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2022-2025

Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2022-2025 został przyjęty 28 września 2022 r. Uchwałą nr XLVII/324/2022 Rady Powiatu Płońskiego. W części poświęconej analizie krajobrazu i dziedzictwa kulturowego powiatu płońskiego wśród mocnych stron wymieniono:

- różnorodność krajobrazu kulturowego i naturalnego,
- dużą liczbę obiektów zabytkowych,
- dobry stan techniczny obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków,
- tradycje lokalne wpływające na świadomość znaczenia dziedzictwa kulturowego.

Wśród słabych stron wymieniono, między innymi:

- niewystarczająca świadomość społeczna dotycząca istoty dbania o zabytki,
- pogarszanie się stanu obiektów zabytkowych wskutek braku opieki, złej organizacji oraz braku środków finansowych.

W najważniejszej części dokumentu, jakim jest określenie celów i zadań stawianych przed Programem Opieki nad Zabytkami Powiatu Płońskiego na lata 2022-2025 zostało zadeklarowanych 6 zasad, które wynikają z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W programie zadeklarowano, iż Powiat Płoński będzie wspierać działania właścicieli lub posiadaczy a także podejmować samodzielne działania w celu:

- zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowania poszczególnych zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- zwiększenia atrakcyjności zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- zapobieżenia dewastacji ujawnionych stanowisk archeologicznych.

W dokumencie nie znaleziono informacji o tym, że powiat Płoński nie jest właścicielem obiektów zabytkowych a Starosta Płoński, w imieniu Skarbu Państwa, realizuje funkcje właścicielskie dla zabytków będących własnością Skarbu Państwa i zlokalizowanych na terenie Powiatu Płońskiego. Dotyczy to głównie parków podworskich.

4.3.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych Powiatu płońskiego.

Powiat płoński posiada aktualny Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych. Dokument nie jest dostępny na stronach internetowych powiatu płońskiego a prezentowane poniżej uwagi dotyczą modelowego planu ochrony zabytków. Ochrona zabytków na

wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na wykonywaniu następujących przedsięwzięć:

- prace przygotowawcze w okresie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- prace w okresie podwyższonej gotowości, to jest w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia,
- reagowanie w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- zabezpieczenie i dokumentowanie po zakończeniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.

4.3.3. Inicjatywy Lokalne o charakterze regionalnym

Lokalna Grupa Działania „Przyjazne Mazowsze”

Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze (LGD-PM) to stowarzyszenie utworzone w 2008 r. mające na celu wspieranie rozwoju miejscowości powiatu płońskiego, w gminach: Naruszewo, Baboszewo, Czerwińsk nad Wisłą, Dzierżążnia, Joniec, Nowe Miasto, Płońsk, Sochocin, Raciąż, Miasto Raciąż i Załuski. Pomoc LGD-PM kierowana jest do mieszkańców w/w gmin a w szczególności do przedsiębiorców, twórców, przedstawicieli lokalnych organizacji i instytucji oraz lokalnych liderów.

Obecnie Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze i wdraża Lokalną Strategię Rozwoju, na lata 2023-2027, która obowiązuje od 9 maja 2024 r. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy zdefiniowano trzy zasadnicze problemy z jakimi borykają się mieszkańcy obszaru LGD -Przyjazne Mazowsze i na tej podstawie wypracowano trzy cele do których przypisano przedsięwzięcia.

Cel pierwszy: Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców jest odpowiedzią na potrzebę budowania kapitału społecznego obszaru oddziaływania LSR. Wśród przedsięwzięć tego celu należy wymienić:

- Marka lokalna – wykreowanie unikatowego produktu lokalnego, przy współpracy z Kołami Gospodyń Wiejskich,
- Świadomy i aktywny obywatel – pomoc w podnoszeniu poziomu wiedzy i kompetencji w zakresie funkcjonowania organizacji pozarządowych.

Cel drugi: Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. Wśród przedsięwzięć tego celu należy wymienić:

- Infrastruktura rekreacyjna i kulturalna – poprzez rozbudowę infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej, w tym rozbudowa i tworzenie ścieżek pieszych, rowerowych, sportowych, edukacyjnych, konnych, budowa parkingów leśnych i punktów widokowych, siłowni zewnętrznych, budowa lub przebudowa świetlic, obiektów kulturalnych, zagospodarowanie parków i wód (rzek, stawów, jezior).
- Skarby Przyjaznego Mazowsza - ochrona i rewitalizacja dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego

Cel trzeci: Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności. .

Głównym źródłem finansowania celów LSR będą środki z Interwencji LEADER PS WPR 2023-2027. Ponadto LGD-PM jako organizacja planuje aplikować w konkursach w ramach FEM WM w takich zakresach jak dziedzictwo kulturowe, odnawialne źródła energii, aktywizacja zawodowa osób nieaktywnych, wykluczonych, rozwój ekonomii społecznej. W przypadku pozyskania dofinansowania uzyskane produkty i rezultaty tych projektów będą stanowiły wartość dodaną w stosunku do zaplanowanych produktów i rezultatów w ramach LSR.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Płońsk zgodny jest z następującymi dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Zagospodarowanie przestrzenne gminy Płońsk

24 września 2023 weszła w życie Ustawa z 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw. Część zapisów ustawy wejdzie w życie z początkiem 2025 i 2026 r. Zgodnie z ustawą plan ogólny zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W przeciwieństwie do studium plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego. Jego ustalenia dadzą podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. W planie ogólnym zostaną określone strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne. Można będzie też ustalić obszary uzupełnienia zabudowy i obszary uzupełnienia zabudowy śródmiejskiej. Zgodnie z ustawą plany ogólne powinny zostać przyjęte do dnia 1 stycznia 2026 roku. Według aktualnie obowiązujących przepisów, w przypadku gdy gmina nie zdąży z uchwaleniem planu ogólnego do 2026 roku to nie będzie miała możliwości wydania nowych decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego lub warunkach zabudowy. Ważność natomiast zachowałyby decyzje wydane wcześniej (i wciąż w mocy), a także realizować można byłoby inwestycje w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Znowelizowana ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym utrzymała w mocy wszystkie obowiązujące w dniu wejścia ustawy w życie, to jest 24 września 2023 r., akty planowania przestrzennego, czyli również miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

W celu realizacji rozwoju przestrzennego zmieniona została hierarchia aktów planowania przestrzennego, a ustawa zmieniająca nałożyła na gminy obowiązek obligatoryjnego sporządzenia strategii rozwoju gminy, co stanowi etap reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego zapisanej w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności. Do momentu wejścia w życie ustawy zmieniającej strategia rozwoju gminy, przewidziana w art. 10e ust. 1 ustawy z 8.3.1990 r. o samorządzie gminy, była aktem fakultatywnym. Obecnie staje się to dokumentem, który musi być przyjęty w każdej gminie, a dodatkowo musi zawierać postanowienia uszczegóławiające zakres modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy oraz ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, czyli strategia rozwoju gminy musi zawierać długookresową, strategiczną wizję rozwoju przestrzennego gminy, wynikającą z uwarunkowań związanych z jej położeniem, trendami rozwojowymi (zarówno globalnymi, np. demograficznymi, klimatycznymi czy technologicznymi, jak i specyficznymi dla gminy), oraz kierunki zmian przestrzennych planowanych w związku z jej realizacją.

5.1.1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego w gminie Płońsk

Na terenie gminy Płońsk obowiązują niżej wymienione miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

L. p.	Uchwała Rady Gminy	Obszar opracowania planu
1.	Uchwała Nr XXV/118/96 z dnia 10.10.1996 r.	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk obejmująca fragment wsi Poświętne.
2.	Uchwała Nr XL/179/98 z dnia 02.04.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Ciechanowskiego Nr 12, poz. 63 z dnia 01 maja 1998 r.)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk obejmująca wsie: Arcelin, Siedlin, Skarżyn, Szpondowo, Brody, Bońki, Cempkowo, Cholewy, Ćwiklin, Dalanówek, Ilinko, Ilino, Nowe Koziminy, Krępica, Michalinek, Michowo, Poświętne, Pilitowo, Poczernin, Skrzyńki, Słuszewo Kolonia, Strachówko, Szerominek, Szymaki.
3.	Uchwała Nr IV/12/98 z dnia 03.12.1998 r.	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk dotycząca miejscowości: Siedlin, Ilinko, Poświętne, Michowo.
4.	Uchwała Nr XVIII/80/99 z dnia 22.12.1999 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 21, poz. 136 z dnia 16 lutego 2000 r.)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk obejmującego miejscowości: Bońki, Cieciorzki, Ilinko, Ilino, Michalinek, Pilitowo, Poczernin, Siedlin, Skarżyn, Strachówko, Szerominek.
5.	Uchwała Nr XL/197/02 z dnia 22.03.2002 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 146, poz. 3227)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk dotycząca fragmentów wsi: Arcelin, Bońki, Brody, Cempkowo, Poczernin, Cieciorzki, Cholewy, Dalanówek, Ilinko, Ilino, Jezewo, Kluczewo, Koziminy Stachowo, Michalinek, Raźniewo, Siedlin, Skarżyn, Słuszewo, Strachowo, Strachówko, Szeromin, Szerominek, Szpondowo.
6.	Uchwała Nr XIII/75/03 z dnia 28.07.2003 (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 234, poz. 6119 z dnia 04.09.2003 r.)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk dotycząca fragmentów wsi Poświętne, Strachówko, Siedlin, Brody, Cempkowo, Raźniewo, Dalanówek, Poczernin, Michalinek.
7.	Uchwała Nr LII/290/06 z dnia 25.08.2006 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 190, poz. 7321 z dnia 20.09.2006 r.)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk działki nr 134/8 we wsi Siedlin działki nr 1074/7 i 1074/4 we wsi Poświętne.
8.	Uchwała Nr VI/28/2007 z dnia 28.02.2007 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 126, poz. 3285 z dnia 05.07.2007 r.)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Terenu usług, składów, produkcji i komunikacji obejmującego działki nr ewid. 5/4, 5/6, 5/8, 5/9, 21/1 i 21/2 Poświętne, gmina Płońsk.
9.	Uchwała Nr XXII/132/2008 z dnia 29.08.2008 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 199, poz. 7408 z dnia 23.11.2008 r.)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Terenów położonych we wsiach Poświętne, Strachówko i Siedlin „Podmiejska 1”, gmina Płońsk.
10.	Uchwała Nr XXXII/191/09 z dnia 05.06.2009 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 129, poz. 3843 z dnia 08.08.2009 r.)	Miejscowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Terenów działek o nr ewid.: 204/1, 204/2 i 208/1 położonych we wsi Jezewo, gmina Płońsk.
11.	Uchwała Nr V/33/2011 z dnia 9.02.2011 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 53, poz. 1734 z dnia 8.04.2011 r.)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Skarżyn, gmina Płońsk.

12.	Uchwała Nr XII/73/2011 z dnia 30.08.2011 roku (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 176, poz. 5445 z dnia 26.09.2011r.)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Strachówko, gmina Płońsk.
13.	Uchwała Nr XVI/90/2011 z dnia 16.11.2011 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 218, poz. 6579 z dnia 29.11.2011 r.)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Dalanówek, gmina Płońsk.
14.	Uchwała Nr XXIII/154/2012 z dnia 27.06.2012 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 21.09.2012 r., poz. 6422)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego obszaru gruntów położonych we wsi Siedlin.
15.	Uchwała Nr XXIII/155/2012 z dnia 27.06.2012 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 21.09.2012 r., Nr 6423)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Bońki i Brody, gminy Płońsk.
16.	Uchwała Nr X/66/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.08.2015 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 20.10.2015 r., poz. 8411)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego części miejscowości Skarżyn, gmina Płońsk.
17.	Uchwała Nr X/67/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.08.2015 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 20.10.2015 r., poz. 8412)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego części miejscowości Bońki, Brody, gmina Płońsk.
18.	Uchwała Nr XI/74/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 25.08.2015 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 20.10.2015 r., poz. 8413)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Strachówko, gmina Płońsk.
19.	Uchwała Nr XV/97/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 13.11.2015 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 09.12.2015 r., poz. 10333)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Arcelin, gminy Płońsk.
20.	Uchwała Nr XVII/115/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 28.12.2015 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 28.01.2016 r., poz. 890)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Szerominek, gmina Płońsk.
21.	Uchwała Nr XXVII/181/2016 Rady Gminy Płońsk z dnia 30.09.2016 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 13.10.2016 r., poz. 8805)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Arcelin, gmina Płońsk w części dotyczącej działek ewidencyjnych nr 109/3 i 109/4.
22.	Uchwała Nr VII/58/2019 Rady Gminy Płońsk z dnia 29.04.2019 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 06.06.2019 r., poz. 7170)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Bońki i Brody w części dotyczącej dz. ewidencyjnych nr 134/6, 48/2, 125/1, 8, 73/1, 72/6, 21/3, 21/4, 97/4, 97/5, 97/6, 18/3, 51 położonych w obrębie Brody.
23.	Uchwała Nr XI/85/2019 Rady Gminy Płońsk z dnia 27.09.2019r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 09.10.2019 r., poz. 11686)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Raźniewo – etap I.
24.	Uchwała Nr XIII/96/2019 Rady Gminy Płońsk z dnia 25.10.2019 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 15.11.2019 r., poz. 13051)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego części terenów położonych we wsi Szeromin, gmina Płońsk.

25.	Uchwała nr XXVI/170/2020 Rady Gminy Płońsk z dnia 17.09.2020 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 28.09.2020 r., poz. 9861)	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego dla działek nr 265/11, 265/12, 354/5, 354/6 położonych w miejscowości Skarżyn, gmina Płońsk.
26.	Uchwała nr XXVIII/189/2020 Rady Gminy Płońsk z dnia 11.12.2020 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 22.12.2020 r. poz. 13181)	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego obszaru gruntów położonych we wsi Siedlin w części dotyczącej działek ewidencyjnych nr 190, 187/2, 54/7.
27.	Uchwała nr XXXVIII/273/2021 Rady Gminy Płońsk z dnia 29.10.2021 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 22.12.2020 r. poz. 13181)	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki ewidencyjnej nr 153 położonej w miejscowości Bońki gmina Płońsk
28.	Uchwała nr XLII/310/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 26.01.2022 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 04.02.2022 r. poz. 1374)	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr 91/4, 94 położonych w miejscowości Skarżyn gmina Płońsk
29.	Uchwała nr XLIII/318/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 25.02.2022 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 10.03.2022 r. poz.2804)	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych we wsi Pruszyń gmina Płońsk
30.	Uchwała nr XLVIII/343/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 26.05.2022 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 07.06.2022 r.)	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr 70/1, 70/2, 70/3, 70/4 położonych w miejscowości Michowo gmina Płońsk
31.	Uchwała nr L/351/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.07.2022 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 22.07.2022 r.)	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych we wsi Nowe Koziminy gmina Płońsk
32.	Uchwała nr L/352/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.07.2022 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 22.07.2022 r.)	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych we wsi Poczernin gmina Płońsk - etap I
33.	Uchwała nr L/353/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.07.2022 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 22.07.2022 r.)	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych we wsi Michowo gmina Płońsk

Miejscowe plany, w których znalazły się zapisy zawierające zasady ochrony dóbr kultury:

Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk obejmująca fragment wsi Poświętne (Uchwała Nr XXV/118/96 Rady Gminy Płońsk z dnia 10.10.1996 r.)

Dla wymienionego w §1 terenu we wsi Poświętne ustalono konieczność realizacji inwestycji pod nadzorem archeologicznym.

Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk obejmująca wsie: Arcelin, Siedlin, Skarżyn, Szpondowo, Brody, Bońki, Cempkowo, Cholewy, Ćwiklin, Dalanówek, Ilinko, Ilino, Nowe Koziminy, Krepica, Michalinek, Michowo, Poświętne, Pilitowo, Poczernin, Skrzyńki, Słuszewo Kolonia, Strachówko, Szerominek, Szymaki

(Uchwała Nr XL/179/98 Rady Gminy Płońsk z dnia 02.04.1998 r.)

Dla wymienionego w:

§10 terenu we wsi Skarżyn, §15 terenu we wsi Ćwiklin, w §17 terenu we wsi Dalanówek, w §18 terenu we wsi Ilinek, w §21 terenu we wsi Ilino, w §25 terenu we wsi Michowo, §26 terenu we wsi Poświętne ustalono konieczność poprzedzenia inwestycji przeprowadzeniem powierzchniowego rozpoznania archeologicznego, a w przypadku stwierdzenia stanowiska archeologicznego wykonania badań ratowniczych na koszt inwestora.

Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk dotycząca miejscowości: Siedlin, Ilinko, Poświętne, Michowo

(Uchwała Nr IV/12/98 Rady Gminy Płońsk z dnia 03.12.1998 r.)

Dla wymienionego w:

§5,6 terenu we wsi Bońki Zawady, w §8 terenu we wsi Ilinek, w §10 terenu we wsi Ilino, w §12 terenu we wsi Michalinek, w §15 terenu we wsi Siedlin ustalono konieczność poprzedzenia inwestycji przeprowadzeniem powierzchniowego rozpoznania archeologicznego, a w przypadku stwierdzenia stanowiska archeologicznego wykonania badań ratowniczych na koszt inwestora.

Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk obejmującego miejscowości: Bońki, Cieciorzki, Ilinko, Ilino, Michalinek, Pilitowo, Poczernin, Siedlin, Skarżyn, Strachówko, Szerominek

(Uchwała Nr XVIII/80/99 Rady Gminy Płońsk z dnia 22.12.1999 r.)

Dla wymienionego w:

§5 terenu we wsi Zawady, w §6 terenu we wsi Bońki Zawady, w §8 i 10 terenu we wsi Ilinek, w §12 terenu we wsi Michalinek, w §15 terenu we wsi Siedlin ustalono konieczność poprzedzenia inwestycji przeprowadzeniem powierzchniowego rozpoznania archeologicznego, a w przypadku stwierdzenia stanowiska archeologicznego wykonania badań ratowniczych na koszt inwestora.

Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk dotycząca fragmentów wsi: Arcelin, Bońki, Brody, Cempkowo, Poczernin, Cieciorzki, Cholewy, Dalanówek, Ilinko, Ilino, Jeżewo, Kluczewo, Koziminy Stachowo, Michalinek, Rażniewo, Siedlin, Skarżyn, Słozzewo, Strachowo, Strachówko, Szeromin, Szerominek, Szpondowo

(Uchwała Nr XL/197/02 Rady Gminy Płońsk z dnia 22.03.2002 r.)

Dla wymienionych w §4 terenów objętych zmianą planu we wsiach: Arcelin, Cempkowo, Poczernin, Dalanówek, Ilinek, Ilino, Michalinek, Skarżyn, Słozzewo, Strachowo, Strachówko ustalono zapisy dotyczące konieczności przeprowadzenia powierzchniowego rozpoznania archeologicznego, a w przypadku stwierdzenia stanowiska archeologicznego wykonania badań ratowniczych na koszt inwestora

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Płońsk działki nr 134/8 we wsi Siedlin działki nr 1074/7 i 1074/4 we wsi Poświętne

(Uchwała Nr LII/290/06 z dnia 25.08.2006 r.)

Parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz szczegółowe zasady zagospodarowania terenów i ograniczenia w ich użytkowaniu

§7. *Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenu we wsi Poświętne (załącznik nr 1)*

3. *Obszar objęty opracowaniem leży w strefie obserwacji archeologicznej. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca prowadzić w granicach terenów prace ziemne (wykopy) zobowiązana jest pokryć koszty nadzoru archeologicznego a w przypadku wykrycia warstwy kulturowej, pokryć koszty badań archeologicznych i dokumentacji.*

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Terenów położonych we wsiach Poświętne, Strachówko i Siedlin „Podmiejska 1”, gmina Płońsk (Uchwała Nr XXII/132/2008 Rady Gminy Płońsk z dnia 29.08.2008 r.)

R O Z D Z I A Ł V

OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW

§ 25.

W zakresie ochrony zabytków ustala się:

1) *Ochronę zabytku archeologicznego (stanowisko archeologiczne na terenie 4R.Z), określonego na rysunku planu specjalnym symbolem i oznaczonego numerem właściwego stanowiska archeologicznego. Na obszarze ww. stanowisk ustala się:*

- a) Obowiązek uzyskania przez inwestora, od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – przed wydaniem pozwolenia na budowę lub zgłoszenia właściwemu organowi – uzgodnienia wszelkich planowanych budów obiektów budowlanych, wiążących się z wykonywaniem prac ziemnych;*
- b) Obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopaliny oraz budowy urządzeń wodnych i regulacji wód;*
- c) Obowiązek przeprowadzenia (na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej zamierzającej finansować roboty budowlane) badań archeologicznych oraz wykonania ich dokumentacji;*
- d) Przed rozpoczęciem badań archeologicznych wymagane jest uzyskanie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pozwolenia na ich prowadzenie.*

§ 26.

Nową zabudowę należy kształtować w nawiązaniu do istniejącej zabudowy i zagospodarowania terenu, zachować ukształtowane linie zabudowy, nawiązywać gabarytami, formą detalem architektonicznymi kolorystyką do istniejących obiektów.

Miejscowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Terenów działek o nr ewid.: 204/1, 204/2 i 208/1 położonych we wsi Jeżewo, gmina Płońsk (Uchwała Nr XXXII/191/09 Rady Gminy Płońsk z dnia 05.06.2009 r.)

R O Z D Z I A Ł V

OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW

§ 16.

W zakresie ochrony zabytków ustala się ochronę terenu wpisanego do rejestru zabytków (Nr rej. 211-A) Zespołu Podworskiego w Jeżewie (murowany dwór klasycystyczny z pocz. XIX w. oraz otaczający go park krajobrazowy utworzony w II poł. XIX w. o pow. ok. 0,6 ha) poprzez zachowanie istniejących walorów krajobrazowych tego miejsca.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Skarżyn, gmina Płońsk (Uchwała Nr V/33/2011 Rady Gminy Płońsk z dnia 9.02.2011 r.)

R O Z D Z I A Ł V
OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW

§ 30.

W zakresie ochrony dóbr kultury ustala się:

1. *Ochronę terenu zabytkowego zespołu podworskiego w Skarżynie (murowany dwór, park i warstwa kulturowa), wpisanego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Ciechanowie (decyzja z dnia 16 czerwca 1997 roku) jako dobro kultury do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego pod numerem 245), oznaczonego w planie symbolem 1 ZPz;*
2. *Ochronę alei lipowej w drodze 03 KDL jako elementu zespołu podworskiego w Skarżynie, stanowiącej jednocześnie pomnik przyrody – ok. 135 sztuk lip drobnolistnych rosnących po obu stronach drogi;*
3. *Wszelkie działania inwestycyjne dotyczące obiektów wymienionych w punkcie 1 i 2 należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w trybie i zakresie określonym w obowiązujących przepisach odrębnych;*
4. *Ochronę zabytków archeologicznych (stanowiska archeologiczne nr ewid. AZP: 49-60/1,1 i 49-60/2,3 na terenach: 39 MN, 40 MN, 12 RM, 13 RM, 12 R, 15 R, 16 R, 020 KDL, 038 KDD i 039 KDD) określonych na rysunku planu specjalnym symbolem i oznaczonych numerem właściwego stanowiska archeologicznego.*

Na obszarze ww. stanowisk ustala się:

- 1) *Obowiązek uzyskania przez inwestora, od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (przed wydaniem pozwolenia na budowę lub zgłoszenia właściwemu organowi) uzgodnienia wszelkich planowanych budów obiektów budowlanych, wiążących się z wykonywaniem prac ziemnych;*
 - 2) *Obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopaliny oraz budowy urządzeń wodnych i regulacji wód;*
 - 3) *Obowiązek przeprowadzenia (na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej zamierzającej finansować roboty budowlane) badań archeologicznych oraz wykonania ich dokumentacji;*
 - 4) *Przed rozpoczęciem badań archeologicznych wymagane jest uzyskanie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pozwolenia na ich prowadzenie.*
5. *Ochronę krzyży i figurek przydrożnych.*

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Strachówko, gmina Płońsk
(Uchwała Nr XII/73/2011 Rady Gminy Płońsk z dnia 30.08.2011 roku)

R O Z D Z I A Ł V OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW

§ 26. *W zakresie ochrony dóbr kultury ustala się:*

1. *Ochronę terenu istniejącego zabytkowego zespołu podworskiego w Strachówku - (murowany dwór oraz park z aleją dojazdową) wpisany (decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Ciechanowie z dnia 30.08.1980 r) jako dobro kultury do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego pod numerem A-213), oznaczonego w planie symbolem 1 ZPz;*
2. *Ochronę zieleni parkowej i istniejących obiektów – murowany dwór parterowy z 1 poł. XIX w. oraz otaczający go park krajobrazowy z aleją dojazdową, systemem wodnym i nadrzecznymi łęgami jako przykładu założenia dworskiego z tego okresu;*
3. *Wszelkie działania inwestycyjne dotyczące obiektów wymienionych w punkcie 1 i 2, należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w trybie i zakresie określonym w obowiązujących przepisach odrębnych;*
4. *Ochronę zabytków archeologicznych (stanowiska archeologiczne na terenach: 15 RM, 3 R.Z, 4 R.Z, 8 R.Z, 17 R.Z i 20 R.Z) określonych na rysunku planu specjalnym symbolem i oznaczonych numerem właściwego stanowiska archeologicznego;*

Na obszarze ww. stanowisk ustala się:

- a) Obowiązek uzyskania przez inwestora, od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – przed wydaniem pozwolenia na budowę lub zgłoszenia właściwemu organowi – uzgodnienia wszelkich planowanych budów obiektów budowlanych, wiążących się z wykonywaniem prac ziemnych;
- b) Obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopalin oraz budowy urządzeń wodnych i regulacji wód;
- c) Obowiązek przeprowadzenia (na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej zamierzającej finansować roboty budowlane) badań archeologicznych oraz wykonania ich dokumentacji;
- d) Przed rozpoczęciem badań archeologicznych wymagane jest uzyskanie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pozwolenia na ich prowadzenie.

5. Ochronę krzyży i figurek przydrożnych.

**Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Dalanówek, gmina Płońsk
(Uchwała Nr XVI/90/2011 Rady Gminy Płońsk z dnia 16.11.2011 r.)**

Rozdział 2

Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§9.

1. Wskazuje się na rysunku planu zabytkowy obiekt objęty ochroną wpisany do rejestru zabytków decyzją nr A-278 z dnia 05.05.1994 r. Bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków zakazuje się:

- 1) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku;
- 2) wykonywania robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenia badań konserwatorskich zabytku;
- 4) prowadzenia badań archeologicznych w otoczeniu zabytku;
- 5) przemieszczania zabytku;
- 6) dokonywania podziału zabytku;
- 7) zmieniania przeznaczenia zabytku lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 8) umieszczania na zabytku tablic, reklam oraz napisów z wyjątkiem znaków informujących o tym, iż zabytek ten podlega ochronie;
- 9) podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku.

2. Wskazuje się na rysunku planu strefę ochrony konserwatorskiej - zespołu podworskiego wpisanego do rejestru zabytków decyzją nr A-278 z dnia 05.05.1994 r. - w obrębie której:

- 1) nowa zabudowa powinna nawiązywać do charakteru i skali zabudowy historycznej;
- 2) inwestycje wymagające zgłoszenia lub pozwolenia na budowę powinny się realizować na warunkach ustalonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

§10.

1. Wyznacza się strefy ochrony stanowisk archeologicznych określonych granicami na rysunku planu.

2. W obrębie strefy ochrony stanowisk archeologicznych ustala się:

- 1) obowiązek uzyskania przez inwestora, od wojewódzkiego konserwatora zabytków - przed wydaniem pozwolenia na budowę lub zgłoszeniem właściwemu organowi – uzgodnienia wszelkich planowanych budów obiektów budowlanych wiążących się z wykonywaniem prac ziemnych;
- 2) obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków budowy urządzeń wodnych i regulacji wód;

3) obowiązek przeprowadzenia, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej zamierzającej realizować roboty budowlane, badań archeologicznych oraz wykonania ich dokumentacji. Przed rozpoczęciem badań archeologicznych wymagane jest uzyskanie od wojewódzkiego konserwatora zabytków pozwolenia na ich prowadzenie.

Uchwalenia Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego obszaru gruntów położonych we wsi Siedlin.
(Uchwała Nr XXIII/154/2012 Rady Gminy Płońsk z dnia 27.06.2012 r.)

Rozdział 2

Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 10.1. Wyznacza się strefy ochrony stanowisk archeologicznych, określone granicami na rysunku planu, w obrębie których istnieje duże prawdopodobieństwo odkryć zabytków archeologicznych.

2. W obrębie stref ochrony stanowisk archeologicznych grunty na którym będą prowadzone roboty ziemne lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenach, podlegają ochronie w oparciu o przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków i opiece nad zabytkami.

§ 11. Nakazuje się zachowanie wszystkich obiektów małej architektury o charakterze zabytkowym, wskazanych na rysunku planu symbolem „kapliczki i krzyże do zachowania”.

Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości Bońki i Brody.
(Uchwała Nr XXIII/155/2012 Rada Gminy Płońsk z dnia 27.06.2012 r.)

Rozdział VI Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 38. W zakresie ochrony zabytków ustala się:

1. Ochronę pozostałości dworu wraz z parkiem w miejscowości Bońki (teren 4 U i 2 MN - działka budowlana nr ewidencyjny 25/1), znajdującego się w ewidencji zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wszelkie działania inwestycyjne muszą być prowadzone w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i realizowane zgodnie z jego warunkami;

2. Ochronę zabytków archeologicznych (stanowiska archeologiczne na terenach: w Bońkach - 9 MN, 11 MN, 12 MN, 3 RM, 2 R i 8 R oraz 2 ZL, w Brodach - 9 MN, oraz 8 R, 9 R i 15 R) określonych na rysunku planu specjalnym symbolem i oznaczonych numerem właściwego stanowiska archeologicznego;

Na obszarze ww. stanowisk ustala się:

1) Obowiązek uzyskania przez inwestora, od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – przed wydaniem pozwolenia na budowę lub zgłoszenia właściwemu organowi – uzgodnienia wszelkich planowanych budów obiektów budowlanych, wiążących się z wykonywaniem prac ziemnych;

2) Obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopalin oraz budowy urządzeń wodnych i regulacji wód;

3) Obowiązek przeprowadzenia (na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej zamierzającej finansować roboty budowlane) badań archeologicznych oraz wykonania ich dokumentacji;

4) Przed rozpoczęciem badań archeologicznych wymagane jest uzyskanie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pozwolenia na ich prowadzenie.

3. Ochronę krzyży i figurek przydrożnych.

Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego części miejscowości Skarżyn, gmina Płońsk

(Uchwała Nr X/66/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.08.2015 r.)

§ 11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Ochronę alei lipowej w sąsiedztwie terenu 6A U (załącznik nr 1-3) jako elementu zespołu podworskiego w Skarżynie, wpisanego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Ciechanowie (decyzja z dnia 16 czerwca 1997 roku) jako dobro kultury, do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego pod numerem A-245, stanowiącej jednocześnie pomnik przyrody – ok. 135 sztuk lip drobnolistnych rosnących po obu stronach drogi. Wszelkie działania inwestycyjne dotyczące w/w obszaru w trybie i zakresie określonym w obowiązujących przepisach odrębnych.

Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości Arcelin, gmina Płońsk**(Uchwała Nr XV/97/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 13.11.2015 r.)**

§ 11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Ochrona zabytku archeologicznego w granicach stanowiska archeologicznego, oznaczonego na rysunku planu specjalnym symbolem, zgodnie z zasadami określonymi w przepisach dotyczących ochrony zabytków.

2. Ochrona obiektów zabytkowych (figury, krzyże i kapliczki przydrożne oznaczone symbolami graficznymi na rysunku planu), wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków i objętych niniejszym planem:

- 1) figura przydrożna – granit / żelazo, pocz. XX w. (działka nr 86);
- 2) figura przydrożna – granit / żelazo, koniec XIX w. (działka nr 126);
- 3) krzyż przydrożny – drewniana koniec XIX w. (działka nr 127);
- 4) kapliczka przydrożna – murowana koniec XIX w. (działka nr 75).

Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości Szerominek, gmina Płońsk.**(Uchwała Nr XVII/115/2015 Rady Gminy Płońsk z dnia 28.12.2015 r.)**

§ 11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Ochrona zabytków archeologicznych w granicach stanowisk archeologicznych, oznaczonych na rysunku planu specjalnym symbolem, zgodnie z zasadami określonymi w przepisach dotyczących ochrony zabytków.

2. Ochronę krzyży i figurek przydrożnych.

Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości Rażniewo – etap I**(Uchwała Nr XI/85/2019 Rady Gminy Płońsk z dnia 27.09.2019 r.)**

Rozdział 6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych

§ 14. 1. Wyznacza się, na rysunku planu, oznaczeniem graficznym „granice strefy konserwatorskiej ochrony archeologicznej wraz z numerem stanowiska” i obejmuje ochroną stanowisko archeologiczne 49- 61/45.

2. W obrębie wyżej wymienionej strefy grunt, na którym będą prowadzone roboty ziemne lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, podlega ochronie w oparciu o przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

§ 15. 1. Wyznacza się, na rysunku planu, oznaczeniem graficznym „kapliczki i krzyże przydrożne” wybrane obiekty małej architektury.

2. Wyżej wymienione obiekty obejmuje się ochroną i ustala się nakaz ich zachowania w istniejącej lokalizacji.

***Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych we wsi Szeromin gmina Płońsk
(Uchwała Nr XIII/96/2019 Rady Gminy Płońsk z dnia 25.10.2019 r.)***

Rozdział 4. Zasady ochrony dóbr kultury współczesnej

§ 10. Wyznacza się, na rysunku planu, kapliczki do zachowania dla których ustala się nakaz zachowania lokalizacji w ich obecnym miejscu usytuowania.

***Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych we wsi Pruszyń gmina Płońsk
(Uchwała nr XLIII/318/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 25.02.2022 r.)***

§ 2. 1. Następujące oznaczenia graficzne są ustaleniami planu:

5) granica strefy konserwatorskiej ochrony stanowiska archeologicznego;

6) objęty ochroną krzyż przydrożny;

§ 9. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, ustala się:

1) ochronę stanowiska archeologicznego o numerze ewidencyjnym AZP 49-61/1, ujętego w gminnej ewidencji zabytków, poprzez ustanowienie strefy konserwatorskiej ochrony stanowiska archeologicznego, w granicach określonych na rysunku planu, w obrębie której obowiązują przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) ochronę krzyża przydrożnego, wskazanego na rysunku planu, poprzez nakaz jego zachowania, przy czym dopuszcza się przeniesienie go w inne miejsce, w granicach terenu I.KD-Z, o ile wynika to z potrzeb rozbudowy lub budowy dróg publicznych.

§ 19. Dla terenu oznaczonego symbolem I.RL ustala się:

3) zagospodarowanie strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego, określonej na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 1.;

***Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych we wsi Nowe Koziminy gmina Płońsk
(Uchwała nr L/351/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.07.2022 r.)***

§ 2. 1. Następujące oznaczenia graficzne są ustaleniami planu:

6) budynki o walorach kulturowych objęte ochroną w planie;

7) granice stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych;

8) krzyże przydrożne objęte ochroną w planie;

§ 9. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, ustala się:

1) objęcie ochroną budynków o walorach kulturowych, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wyznaczonych na rysunku planu, poprzez:

a) nakaz zachowania budynków,

b) zakaz rozbudowy i nadbudowy,

c) zakaz zmiany geometrii i rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych w elewacjach budynku, o ile zmiana ta nie służy przywróceniu stanu historycznego,

d) zakaz zmiany istniejących podziałów stolarki okiennej i drzwiowej, o ile zmiana ta nie służy przywróceniu stanu historycznego,

e) zakaz zmiany wystroju elewacji w sposób przesłaniający historyczny detal architektoniczny,

f) zakaz zmiany geometrii dachu;

2) ochronę stanowisk archeologicznych o numerach AZP: 48-60/30, 48-60/31, 48-60/33, poprzez ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, w granicach określonych na rysunku planu, w obrębie których obowiązują przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

3) objęcie ochroną krzyży przydrożnych, wyznaczonych na rysunku planu, poprzez nakaz ich zachowania.

§ 15. Dla terenów oznaczonych symbolami : 1.MN, 2.MN, 3.MN, 4.MN ustala się:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych: a) ochrona budynku o walorach kulturowych, wyznaczonego na rysunku planu w granicach terenu 3.MN, zgodnie z § 9 pkt 1, b) zagospodarowanie fragmentów terenów 1.MN, 4.MN w granicach stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2;

§ 16. Dla terenów oznaczonych symbolami: 1.RM, 2.RM, 3.RM, 4.RM, 5.RM, 6.RM, ustala się:

6) zagospodarowanie fragmentów terenów 2.RM, 3.RM, w granicach stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2;

§ 18. Dla terenu oznaczonego symbolem 1.ZP ustala się:

4) zagospodarowanie fragmentu terenu w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego, wyznaczonej na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2;

§ 19. Dla terenów oznaczonych symbolami: 1.R, 2.R, 3.R, 4.R, 5.R, ustala się:

5) zagospodarowanie fragmentów terenów 1.R, 4.R w granicach stref konserwatorskiej ochrony stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2;

§ 26. Dla terenów oznaczonych symbolami: 1.KDW, 2.KDW, ustala się:

2) zagospodarowanie fragmentów terenu 1.KDW w granicach stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2;

**Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części terenów
położonych we wsi Poczernin gmina Płońsk - etap I
(Uchwała nr L/352/2022 Rady Gminy Płońsk z dnia 12.07.2022 r.)**

§ 2. 1. Następujące oznaczenia graficzne są ustaleniami planu:

5) granice stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych;

6) budynki o walorach kulturowych objęte ochroną w planie;

7) krzyże przydrożne objęte ochroną w planie;

§ 9. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, ustala się:

1) objęcie ochroną budynków o walorach kulturowych, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wyznaczonych na rysunku planu, poprzez:

a) nakaz zachowania budynków,

b) zakaz rozbudowy i nadbudowy,

c) zakaz zmiany geometrii i rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych w elewacjach budynku, o ile zmiana ta nie służy przywróceniu stanu historycznego,

d) zakaz zmiany istniejących podziałów stolarki okiennej i drzwiowej, o ile zmiana ta nie służy przywróceniu stanu historycznego,

e) zakaz zmiany wystroju elewacji w sposób przesłaniający historyczny detal architektoniczny,

f) zakaz zmiany geometrii dachu;

2) ochronę stanowisk archeologicznych o numerach AZP: 50-61/7, 50-61/56, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, oraz stanowisk archeologicznych o numerach AZP: 49-61/70, 49-61/71, 49-61/72, poprzez ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, w granicach określonych na rysunku planu, w obrębie których obowiązują przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

3) objęcie ochroną krzyży przydrożnych, wyznaczonych na rysunku planu, poprzez nakaz ich zachowania.

§ 15. Dla terenów oznaczonych symbolami: 1.RM, 2.RM, 3.RM, 4.RM, 5.RM, 6.RM, 7.RM, 8.RM, ustala się:

5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych:

- a) ochrona budynków o walorach kulturowych, wyznaczonych na rysunku planu w granicach terenów 3.RM i 5.RM, zgodnie z § 9 pkt 1,
- b) zagospodarowanie fragmentów terenów 3.RM, 4.RM, 5.RM, 7.RM w granicach stref konserwatorskiej ochrony stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2,
- c) ochrona krzyża przydrożnego, wyznaczonego na rysunku planu w granicach terenu 4.RM, zgodnie z § 9 pkt 3;

§ 16. Dla terenów oznaczonych symbolami: 1.R, 2.R, 4.R, 5.R, 6.R, ustala się:

- 4) zagospodarowanie fragmentów terenów 2.R, 4.R, 6.R w granicach stref konserwatorskiej ochrony stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2;

§ 17. Dla terenów oznaczonych symbolami: 3.R, 7.R, ustala się:

- 5) zagospodarowanie fragmentu terenu 3.R w granicach strefy konserwatorskiej ochrony stanowiska archeologicznego, wyznaczonej na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2;

§ 23. Dla terenów oznaczonych symbolami: 1.KDD, 2.KDD, 3.KDD, 4.KDD ustala się:

2) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych:

- a) zagospodarowanie fragmentów terenów 2.KDD, 3.KDD, 4.KDD w granicach stref konserwatorskiej ochrony stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu, zgodnie z § 9 pkt 2,
- b) ochrona krzyża przydrożnego, wyznaczonego na rysunku planu w granicach terenu 2.KDD, zgodnie z § 9 pkt 3;

5.1.2. Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Płońsk na lata 2023-2066 z perspektywą na lata 2027-2030

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Płońsk został przyjęty Uchwałą Nr LIX/410/2023 Rady Gminy Płońsk z dnia 24 lutego 2023 roku. Program stanowi podstawowe narzędzie prowadzenia polityki ekologicznej na terenie gminy a jego celem jest doprowadzenie do przestrzegania standardów jakości środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

„Program Ochrony Środowiska dla Gminy Płońsk na lata 2023-2026, z perspektywą na lata 2027 - 2030” jest planem strategicznym do roku 2026, ale także jest planem wdrożeniowym na lata 2027 – 2030. W Programie znalazła się diagnoza stanu poszczególnych komponentów środowiska:

- zanieczyszczenie powietrza, wody powierzchniowej i podziemnej oraz gleby,
- ocena szaty roślinnej, siedlisk zwierzęcych, obszarów chronionych
- stopień uciążliwości akustycznej i promieniowania emitowanego przez stacje telefonii komórkowej i stacje radiowe.

Celem programu jest poprawa stanu i ochrona środowiska przy jednoczesnym zapewnieniu rozwoju społeczno-gospodarczego. Dokonując analizy stanu środowiska zostały wyznaczone cele polityki ekologicznej Gminy Płońsk, którymi są:

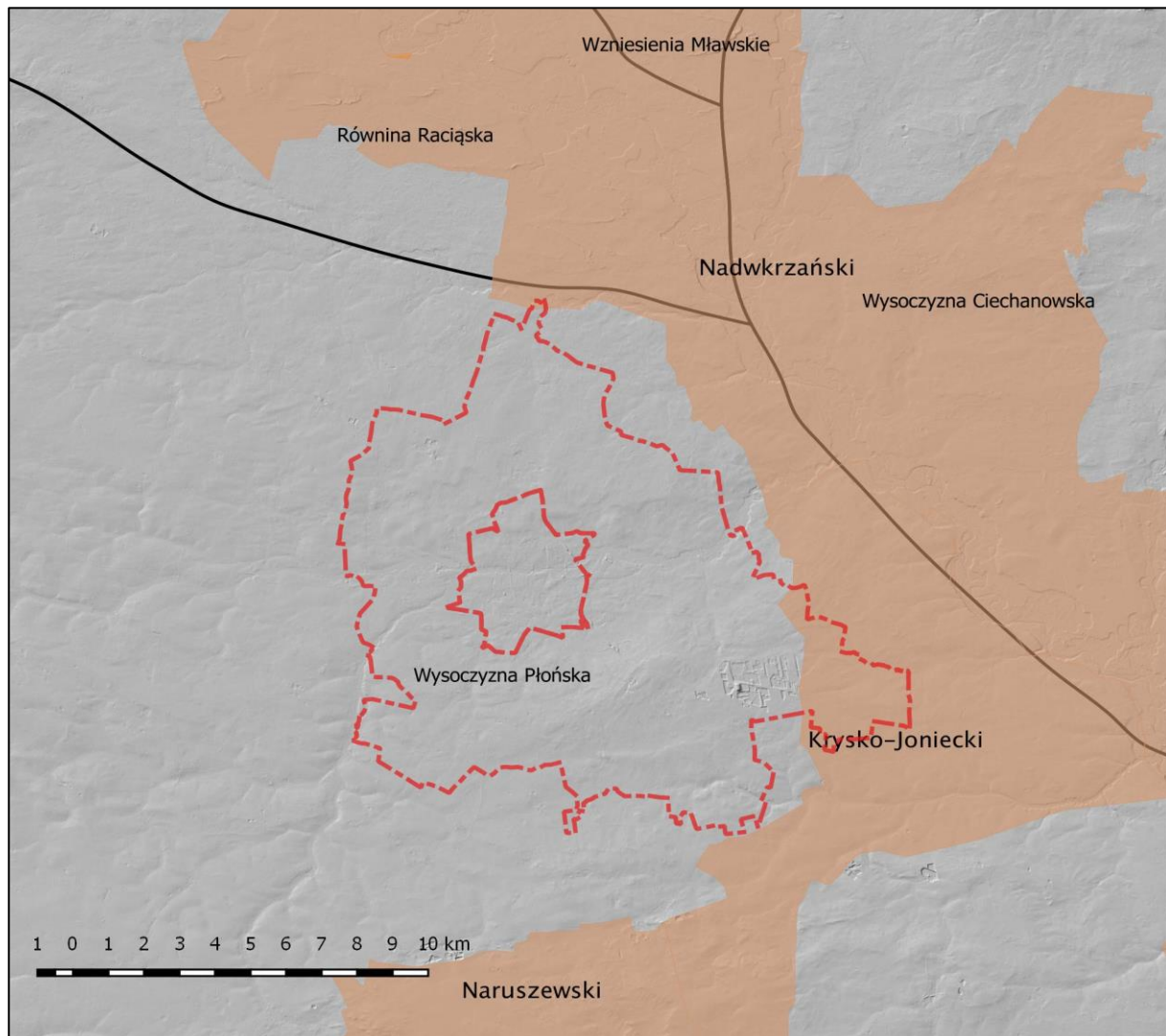
- ograniczenie emisji substancji i energii;
- ochrona środowiska przyrodniczego i krajobrazu;
- racjonalne gospodarowanie środowiskiem;
- zwiększenie aktywności obywatelskiej i podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Nadrzędnym celem Programu jest „Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody Gminy Płońsk.” Program ochrony środowiska ma za zadanie pomóc w rozwiązywaniu istniejących problemów, a także przeciwdziałać zagrożeniom, które mogą pojawić się w przyszłości. Działania ujęte w Programie Ochrony Środowiska dla Gminy Płońsk na lata 2023-2026 z perspektywą na lata 2027-2030 mają na celu osiągnięcie trwałego i zrównoważonego rozwoju Gminy Płońsk oraz poprawę jej atrakcyjności poprzez działania społeczne i inwestycyjne w aspekcie ochrony środowiska a także poprawę świadomości mieszkańców gminy w zakresie działań proekologicznych. Realizacja celów wytyczonych w programie powinna spowodować polepszenie warunków życia mieszkańców przy zachowaniu walorów środowiska naturalnego na terenie Gminy Płońsk.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza gminy Płońsk

Gmina Płońsk powstała 1 stycznia 1992 r. po podziale Miasta i Gminy Płońsk na dwie oddzielne jednostki samorządowe. Graniczy z gminami powiatu płońskiego: Baboszewo, Sochocin, Joniec,

Gmina Płońsk na tle podziału na jednostki fizyczno-geograficzne oraz zasięgiem Obszaru Chronionego Krajobrazu

Załuski, Naruszewo i Dzierżążnia. Gmina zajmuje powierzchnię 127,3 km². Gospodarka Gminy ma charakter rolniczy, ponad 70% powierzchni zajmują użytki rolne. Gmina Płońsk należy do obszaru o stosunkowo wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Gmina Płońsk położona jest w obrębie Niżu Środkowoeuropejskiego, w podprowincji Niziny Środkowopolskiej na obszarze makroregionu Niziny Północnomazowieckiej i w całości w obrębie mezoregionu Wysoczyzna Płońska. Pod względem geomorfologicznym Wysoczyzna Płońska jest równiną moreny dennej ze śladami moreny czołowej. Wysokości nad poziomem morza przekraczają 100 m, przy czym najwyższe wzniesienie osiąga 163 m.n.p.m. Na przeważającym obszarze gminy występują utwory czwartorzędowe w postaci pokrywy morenowych glin zwałowych oraz piaski i żwiry pochodzenia polodowcowego z okresu stadiału północnomazowieckiego zlodowacenia środkowopolskiego. Region ma powierzchnię około 1780 km². Jest to kraina rolnicza z małym udziałem lasów, o glebach pławych i brunatnoziemnych na glinie morenowej i piaskach naglinowych.

Jedynie południowo-wschodni skrawek gminy Płońsk znajduje się w zasięgu obszaru chronionej przyrody, to jest Krysko-Joniecki Obszar chronionego krajobrazu a także występują użytki ekologiczne w Bogusławicach i Woźnikach oraz pomniki przyrody.

5.2.2. Zarys dziejów obszaru gminy

Osadnictwo w Gminie Płońsk od pradziejów do średniowiecza

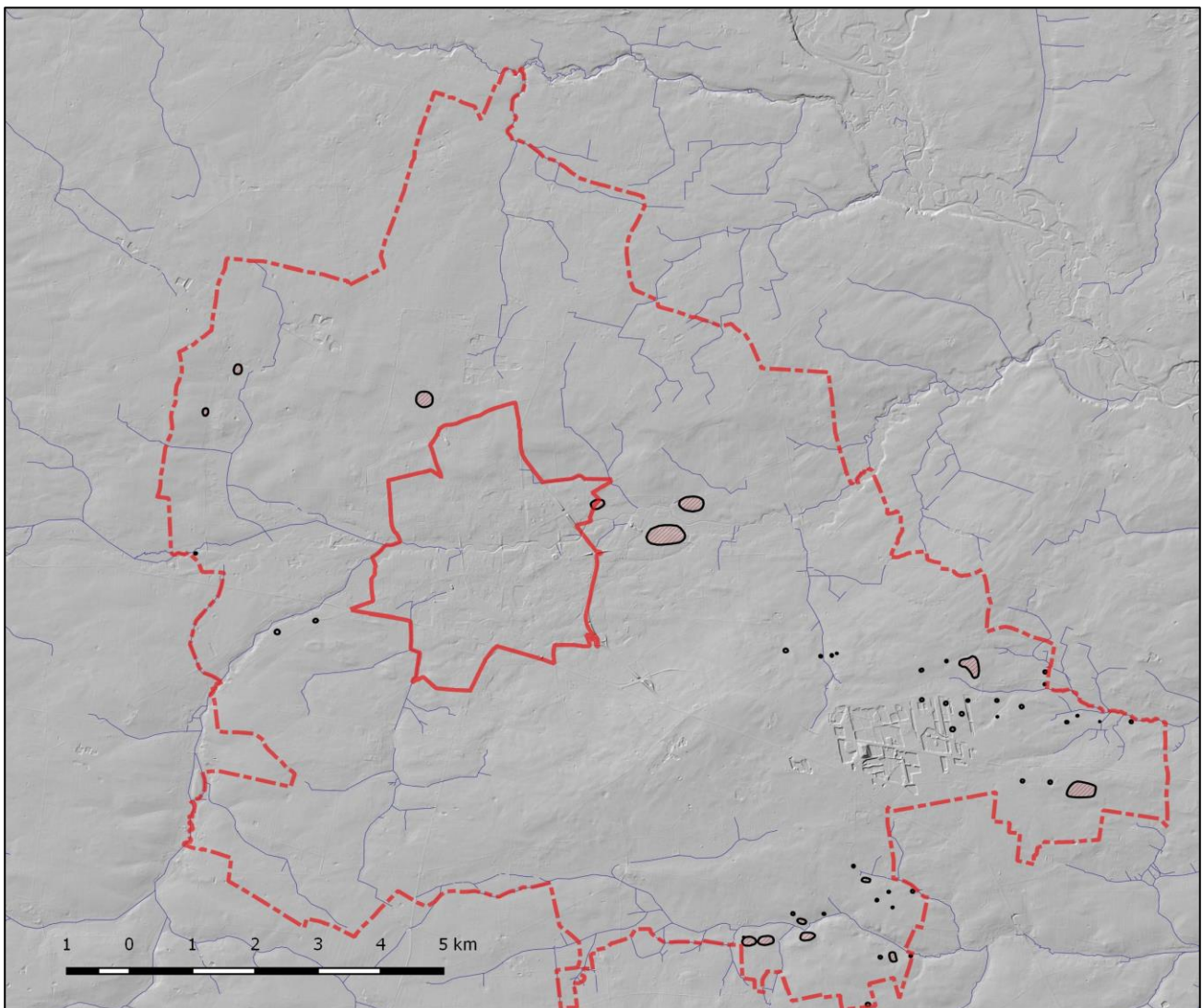
Tereny gminy Płońsk były zasiedlane od pradziejów do czasów nam współczesnych. Potwierdzeniem tego są, jak do tej pory, mało liczne stanowiska archeologiczne odkryte podczas planowanych badań powierzchniowych wykonanych w 1982 r., 2000 r. i 2013 r. Obserwowany na przestrzeni dziejów ścisły związek osadnictwa z siecią hydrograficzną znajduje potwierdzenie także na terenach gminy Płońsk. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są wzdłuż cieków odwadniających tereny gmin lokując się na krawędziach i stokach dolin. W efekcie badań powierzchniowych w ramach ogólnopolskiej akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski ujawniono na terenie całej gminy jak do tej pory jedynie 51 stanowisk na których zarejestrowano 92 fakty osadnicze. Liczba odkrytych stanowisk nie odzwierciedla rzeczywistego osadnictwa w okresach pradziejowych i czasach historycznych i wynika przede wszystkim z nie przeprowadzonych badań na części obszarów zajmujących tereny gminy. Część terenów gminy jest także niedostępna badaniom z uwagi na zalesienie oraz zajęcie terenów pod zabudowę.

W nielicznie występującym na stanowiskach archeologicznych materiale zabytkowym (ceramika i półwytwory z krzemienia) rozpoznano jak dotąd jedynie materiał ceramiczny kultury łużyckiej a pozostały znaleziony materiał zabytkowy wydatowano w bardzo szerokich ramach chronologicznych, na przykład: starożytność, który określono w 18 zespołach. Jedynie materiał pozyskany na bardzo nielicznych stanowiskach z okresu późnego średniowiecza i czasów nowożytnych precyzyjne ramy chronologiczne, pozwalające na odtwarzanie dziejów badanego terenu. Na wyszczególnionych w tabeli 3, 51 stanowiskach archeologicznych wyróżniono 92 zespoły chronologiczno-funkcjonalne zabytków (na niektórych stanowiskach reprezentowane były znaleziska przynależne do więcej niż jednej jednostki chronologiczno-kulturowej) a wyszczególnione w tabeli rozróżnienie na osady i ślady osadnictwa związane jest jedynie z frekwencją materiału zabytkowego który wystąpił na powierzchni stanowiska, i w przypadku większej liczby artefaktów znalezisko określa się jako „osadę”, co oczywiście nie zawsze musi odzwierciedlać długotrwałość lub krótkotrwałość zasiedlania danego miejsca.

Najliczniej reprezentowane są znaleziska sklasyfikowane jako „starożytne” i jest to 18 zespołów. Drugą grupę stanowią bardzo cenne znaleziska z okresu wczesnego średniowiecza i późnego średniowiecza – po 17 zespołów. Niestety ale jedynie kilka z nich zostało precyzyjnie wydatowanych,

szczególnie brak jest określenia ram zasiedlania terenów Gminy Płońsk w okresie wczesnego średniowiecza, który to okres mieści się w ramach VI-XIII wieku i przy obecnym stanie wiedzy, którą dostarczają źródła archeologiczne nie sposób powiedzieć, kiedy ziemie te zostały zasiedlone przez ludność, która uczestniczyła od X w. w tworzeniu Państwa Polskiego. Z okresu późnego średniowiecza – czasów nowożytnych pochodzi kolejna najliczniejsza grupa znalezisk – 14 zespołów, okresu nowożytnego 8 zespołów. Z okresów pradziejowych jak do tej pory wydzielono jedynie 3 znaleziska przypisane ludności kultury łużyckiej, z czego niestety dwa pochodzą ze znalezisk luźnych, przedwojennych o niepotwierdzonej lokalizacji. Trzy znaleziska przypisano ogólnie na epokę żelaza, być może, że są to także znaleziska kultury łużyckiej. Także trzy znaleziska są datowane na okres wpływów rzymskich (z czego dwa na okres „późny laten-wczesny okres rzymski”), jedno znalezisko jest przypisywane na okres neolitu

Niewątpliwie problemy z precyzyjnym datowaniem znalezisk spowodowane były małą liczebnością materiału zabytkowego, z reguły bardzo rozdrobnionego materiału ceramicznego, mało charakterystycznych znalezisk, jak np. odłupki krzemienne, które były w użyciu przez cały okres pradziejów, lub fragmentów przedmiotów o niemożliwej do określenia funkcji a tym samym „nieczułych” na ich datowanie.

Rozmieszczenie stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Płońsk na tle sieci rzecznej oraz rzeźby terenu przedstawionej w formie cieniowania

Przy tak małej liczbie i w dodatku nieprecyzyjnie datowanych znaleziskach wszelkie próby uogólniania procesów osadniczych zachodzących na terenie gminy Płońsk obarczone są olbrzymim błędem. Z przedstawionej analizy materiału zabytkowego, odkrytego podczas badań powierzchniowych nasuwa się wniosek, że tereny gminy Płońsk znajdowały się w pradziejach na peryferiach zainteresowania i atrakcyjności osadniczej. Sytuacja ta ulega zmianie na korzyść dopiero we wczesnym średniowieczu i okresach późniejszych, co ma już swoje odzwierciedlenie w źródłach pisanych. Poniżej przedstawiamy skrótowo zarys pradziejów bazując w głównej mierze na procesach zaobserwowanych na terenach sąsiednich.

Paleolit i mezolit – starsza i środkowa epoka kamienia

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenach ziem Mazowsza sięgają okresu schyłkowego paleolitu i wiązać je można z kręgiem kultur ludów koczowniczych trudniących się głównie polowaniem na renifery i drobniejszą zwierzynę oraz zbieractwem. Pozostałością bytności ludów penetrujących te ziemie są charakterystyczne zabytki krzemienne służące do wyrobu grotów strzał i narzędzi do obróbki skór. Pobyt łowców i zbieraczy z tego okresu, ze względu na charakter gospodarki – sezonowe obozowiska - był krótko trwały i dlatego znaleziska należą od nielicznych i ubogich. W następnej kolejności tereny Mazowsza były penetrowane przez ludność mezolityczną. Okres mezolitu na ziemiach polskich datuje się na czas od około 8300 do około 4000 lat p.n.e. Nastąpiło wówczas ocieplenie klimatu, a co się z tym wiąże, zalesienie tundrowatych wcześniej obszarów oraz podniesienie poziomu wód. Tereny wokół jezior, w okolicach większych rzek i ich dopływów, z licznymi piaszczystymi pagórkami, były typowymi miejscami obozowisk mezolitycznych myśliwych i rybaków. W dalszym ciągu podstawę wyżywienia stanowiło zbieractwo, łowiectwo i rybołówstwo ale pojawiło się początkowe prymitywne rolnictwo. Jak do tej pory brak jest znalezisk z tych okresów z terenu gminy Płońsk.

Neolit – młodsza epoka kamienna

Najstarszymi neolitycznymi kolonizatorami ziem Polski była ludność pochodzenia południowego tzw. kręgu kultur naddunajskich. Ludność naddunajska przyniosła na ziemie polskie znajomość uprawy różnego rodzaju zbóż jak: pszenicę płaskurkę, samopszę, orkisz, pszenicę zbitokłosą, jęczmień, proso, groch, soczewicę i mak. Zbierano dzikie jabłka, orzechy, poziomki, czereśnie. Oprócz uprawy zbóż hodowano bydło, owce lub kozy. W okresie tym rozpowszechniała się gospodarka żarowa. Polegała ona na karczowaniu lasu i wypalaniu go. Żywny popiół zapewniał wystarczająco wysokie plony przez kilka lat. Następnie grupa postępowała tak samo z innym fragmentem lasu. Na terenie Polski wyróżniono wiele kultur archeologicznych z okresu neolitu, jednak jak do tej pory na terenie gminy Płońsk nie natrafiono na znaleziska, które można by przypisać konkretnym kulturom. Jedyne znalezisko z tego okresu pochodzi z Arcelina i jest ono bardzo ogólnie datowane w obrębie całego neolitu.

Epoka brązu

Jak do tej pory nie odkryto na terenie gminy żadnych znalezisk z okresu wczesnej epoki brązu, ale tereny gminy leżą w zasięgu osadnictwa ludności **kultury trzcinieckiej** (około 1900 -1000 p.n.e), można się więc spodziewać, że przyszłe planowe badania lub odkrycia przypadkowe doprowadzą do ujawnienia śladów osadnictwa ludności tej kultury.

Z terenu Gminy Płońsk znane są znaleziska ludności **kultury lużyckiej** na stanowiskach w Kluczewie i Pruszyńcu. Znaleziska zabytków przypisywanych ludności tej kultury powszechnie występują na terenie Polski i Europy i datowane są od epoki brązu do epoki żelaza. Mieszczą się więc w dość rozległym przedziale chronologiczno-kulturowym, zarówno w środkowej jak i młodszej epoce brązu do epoki żelaza (od 1700-1500 p.n.e, faza środkowa do 700-400 p.n.e, faza późna sięgająca do epoki żelaza - tzw. Halsztat D). Należy do tzw. Kręgu kultur pól popielnicowych do którego zaliczana jest

głównie ze względu na formę pochówków ciałałpalnych, w których zwęglone szczątki umieszczano w urnach i zakopywano w ziemi. Na cmentarzyskach znajdowane są liczne urny, często z bogatym wyposażeniem. Ludność tej kultury opanowała w wysokim stopniu umiejętność wytopu metali kolorowych, a w późnej fazie swojego rozwoju, także żelaza. Charakteryzowała się bogatym zdobnictwem wytwarzanych przedmiotów i naczyń. Zamieszkiwała zamknięte osady, nierzadko mające charakter obronny oraz budowała trudno dostępne warownie. Z terenu Polski znane są także grodziska tej kultury.

Okres lateński

Wśród stanowisk zarejestrowanych na podstawie znalezionych na powierzchni materiałów zabytkowych na terenie gminy Płońsk znalazły się dwa znaleziska datowane na okres **Okres lateński** – wczesny okres rzymski. Okres lateński w pradziejach Europy Środkowej i Zachodniej trwał od 400 p.n.e. do początku naszej ery. W tym czasie Europa znajdowała się pod kulturowymi wpływami stylu lateńskiego wywodzącymi się z obszarów zamieszkałych przez Celtów. W okresie rzymskim tereny Polski był zasiedlane między innymi przez ludność **kultury przeworskiej**. Tworzyły ją plemiona zaliczane przez starożytnych autorów do, między innymi germańskich ludów. Dla terenów Polskich byli by to Wandalowie. Nie brak jednak teorii o miejscowym - autochtonicznym pochodzeniu ludności, pozostającej pod wpływem starożytnego Rzymu i ludów migrujących przez jego prowincje. Liczni badacze sugerują, że ludność zamieszkująca w tym czasie tereny w dorzeczu Wisły mogła stanowić element protosłowiański. Znaleziska przedmiotów kultury materialnej manifestują się elementami uzbrojenia, są to miecze, „umba” tarcz, noże, groty włóczni i strzał, oraz bogatym zdobnictwem przedmiotów metalowych, zarówno z metali szlachetnych, jak i brązu, miedzi. Są to głównie różnego rodzaju zapinki (fibule), guzy, pierścienie itp. Często spotykane są rzymskie denary zarówno z okresu Republiki jak i cesarstwa. Przypuszcza się, że w kierunku północnego Mazowsza i dalej do Sambii mógł przebiegać szlak handlowy kupców rzymskich zmierzających na północ w poszukiwaniu cennego bursztynu.

Wczesne średniowiecze i średniowiecze

Okres ten jest nierozzerwalnie związany z żywiołem słowiańskim i początkami Państwowości Polskiej. Najstarsze znaleziska z okresu wczesnego średniowiecza nie pochodzą z terenu gminy ale z samego Płońska, gdzie odkryto pozostałości grodu istniejącego od X w., na podgrodziu którego na przełomie XI i XII w. rozwinęła się osada targowa. W 2007 r. odkryto na nim elementy konstrukcji hakowej. Płońsk mógł stanowić miejsce z którego Piastowie prowadzili ekspansję na Mazowsze. Z terenu gminy brak jest jak do tej pory znalezisk, które archeolodzy datowali by na okres przed X w., co zapewne odzwierciedla fakt, że ziemie te nie były zasiedlone, podobnie zresztą jak i w okresach poprzedzających. Na fakt ten wpływały rozległe obszary leśne. Jak do tej pory zidentyfikowano 18 zespołów datowanych na wczesne średniowiecze. Osadnictwo z tego okresu to głównie osady otwarte w formie mniejszych lub rozległych osad, niekiedy wzmocnionych ostrokołem. Późniejsze osadnictwo do końca XV wieku związane jest z tzw drobnymi rycerskimi nadaniami i z czasem przechodzi w powstawanie większych jednostek tworzące majątki szlacheckie zaliczane do okresu Staropolskiego. Z okresu tego dysponujemy już źródłami pisanymi, z których pochodzą wzmianki o najstarszych miejscowościach w gminie. Dla porządku poniższe informacje dotyczące najstarszych wzmianek o miejscowościach w gminie podajemy w porządku alfabetycznym a dane skąd je zaczerpnięto pochodzą z dwóch źródeł: *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, pod red. Kazimierza Rymuta, oraz *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu. Edycja elektroniczna* (<http://www.slownik.ihpan.edu.pl>).

ARCELIN	pierwsza wzmianka o miejscowości w dokumentach dotycząca wsi pojawiła się w 1400 r. jako <i>Rczelino, Rczilino, Riczilyno</i> ;
BOGUSŁAWICE	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Boguslawicza</i> w 1412 r.,
BOŃKI	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>DE Carwowo alias de Bonky</i> 1412 r., w 1427 jako <i>Bonkovicze</i> , w 1567 <i>Bunky</i> , w 1827 jako <i>Bońki</i> ,
BRODY	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Brod</i> w 1410 r., w 1424 jako <i>Brodi</i> ,
CEMPKOWO	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Czepcowo</i> w 1405 r., w 1411 jako <i>Czepcowo</i> ,
CHOLEWY	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Cholewy</i> w 1405 r., w 1501 jako <i>Cholyevy</i> ,
CIECIÓRKI	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Czczorki</i> w 1406 r.,
ĆWIKLIN	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Czwyclino</i> w 1389 r.,
ĆWIKLINEK	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Czwyclino Parva</i> w 1468 r.,
DALANOWO	obecnie część Rażniewa, dawniej wieś - po raz pierwszy w źródłach w 1405 r. jako <i>Dalonowo</i> ,
DALANÓWKO	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Minorem Dalanowo</i> w 1436 r.,
ILINKO	po raz pierwszy w źródłach w 1827 jako <i>Ilinogotardy v. Szycki</i> ,
ILINO	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Gylino</i> w 1293 r., w 1400 r. jako <i>Gelino</i> .,
JEŻEWO	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Jeszewo</i> w 1407 r.,
KLUCZEWO	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Clicewo</i> w 1404 r.,
KOWNATY	- obecnie część wsi Szpondowo - po raz pierwszy w źródłach w 1402 jako <i>Kownati</i> ,
KOZIMINY	- dziś Koziminy-Stachowo, Nowe Koziminy i Stare Koziminy - po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Cosziminy</i> w 1416 r.,
KRĘPICA	po raz pierwszy w źródłach w 1426 jako <i>de Crampicza</i> ,
LISEWO	po raz pierwszy w źródłach w 1402 jako <i>Liszowo</i> ,
PILITOWO	po raz pierwszy w źródłach w 1498 jako <i>Pilitowo</i>
POCZERNIN	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Poczyrniono</i> w 1417 r.,
POŚWIĘTNE	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Poswyanthne</i> w 1495 r.,
PRUSZYN	po raz pierwszy w źródłach w 1937 jako <i>Woźniki-Pruszyn</i> ,
RAŻNIEWO	jeszcze w 1933 jako folwark i wieś Dalanowo,
SIEDLIN	po raz pierwszy w źródłach w 1398 r.,
SKARŻYN	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Skarzyn</i> w 1398 r.,
SKRZYŃKI	po raz pierwszy w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i Litwy, T. X z 1889 r.,
SŁOSZEWO	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Słoszewo</i> w 1468 r.,
STRACHOWO	po raz pierwszy nazwa pojawia się jako <i>Strachowo</i> w 1468 r.,
STRUBINY	po raz pierwszy w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i Litwy pod datą 1827 r.,
SZEROMIN	po raz pierwszy w źródłach w 1293 r. jako <i>Syromino</i> ,
SZEROMINEK –	Sąsiadujące ze sobą Szeromin i Szerominek stanowiły pierwotnie jedną wieś. Zapis z 1408 r., gdzie wymienione jest „ <i>alia Siromino</i> ” uznaje się za pierwszą wzmiankę o Szerominku,
SZYMAKI	po raz pierwszy w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i Litwy pod datą 1827 r.,

WOŹNIKI po raz pierwszy nazwa pojawia się jako *Woźniki* w 1498 r.,
WRONINKO po raz pierwszy w źródłach w 1401 jako *Wronino*.

Mazowsze zostało przyłączone do państwa wielkopolskich Polan prawdopodobnie około 975 r. Ośrodkiem władzy na Mazowszu był wówczas zapewne Włocławek, ale już od początku X w. za stolicę Mazowsza uznaje się Płock. W tym samym mniej więcej czasie powstał gród w Płońsku. Na początku XI w. Miecław wykorzystując bezkrólewie ogłosił ziemie mazowieckie niezależnym państwem, tak zwanym „Państwem Miecława” i od tego momentu datuje się odrębność polityczna od Korony Polskiej, która trwała aż do wieku XVI. Mazowsze odróżniało się od reszty ziem Polski, było dzielnicą z liczną drobną, ubogą szlachtą, w której miasta fundowali książęta mazowieccy oraz kościół i lokowano je na prawie chełmińskim, niemieckim lub polskim – Płock jako fundacja biskupa Piotra I lokowano na prawie polskim w 1237 r., z kolei Warszawa została założona na prawie chełmińskim około 1300 r., podobnie na prawie chełmińskim lokowany był Płońsk około 1400 r. Ziemie mazowieckie powracały do Korony stopniowo i ziemia płocka, której częścią były tereny dzisiejszej gminy Płońsk w 1495 r. Po wcieleniu do korony Płońsk stał się miastem królewskim, ośrodkiem powiatu, gdzie odbywały się sądy ziemskie. Nazwa powiat wywodzi się od „dnia wietnego”, czyli wiecu – zgromadzenia sądowego. W XV w. Płońsk, jako miasto królewskie pod zarządem królewskim, a także i ziemia płońska, wchodząca w skład województwa płockiego przeżywały rozwój gospodarczy. Dodatkowo, podpisanie Unii z Litwą w 1569 r. w Lublinie i przeniesienie siedziby króla i dworu do Warszawy w 1596 r. wzmocniło rolę Mazowsza, przyczyniając się do rozwoju gospodarczego. Ten okres prosperity przerwały wojny ze Szwecją w latach 1655-1660. W wojnie najmocniej ucierpiał Płońsk, który jeszcze w sto lat po Potopie szwedzkim pozostawał w ruinie i nie podniósł się do poziomu sprzed wojen szwedzkich. Wydarzenia z początku XVIII w., w postaci przemarszów głównie obcych wojsk walczących w tzw. III wojnie północnej, później w okresie konfederacji barskiej i na koniec powstania kościuszkowskiego dodatkowo wyniszczyły ziemie Mazowsza. W wyniku III rozbioru tereny gminy Płońsk znalazł się w zaborze pruskim, jako Prusy Nowowschodnie i od tego okresu zaczęli pojawiać się na ziemiach ziemii płońskiej koloniści niemieccy (w 1939 r. w powiecie płońskim mieszkało około 1500 Niemców). W okresie wojen napoleońskich tereny te znalazły się w granicach Księstwa Warszawskiego a po Kongresie Wiedeńskim zostały włączone do Królestwa Polskiego. Relacjonując dzieje Polski nie sposób pominąć mieszkańców narodowości żydowskiej, licznie zamieszkującej tereny powiatu płońskiego i Płońska. Według danych z 1808 r. w Płońsku zarejestrowano 3307 osób, z których aż 2801 było żydów i 506 chrześcijan, w innych miastach powiatu płońskiego proporcje te wyglądały inaczej z większościami odsetkiem ludności nie żydowskiej i kilka lat później w całej parafii Płońsk na 4326 mieszkańców 1633 było wyznawcami judaizmu. Ludność żydowska skupiona była przede wszystkim w miastach i miasteczkach i zajmowała się handlem i rzemiosłem w regionie. Mieszkający w powiecie Żydzi od XVI do XVIII w. podlegali gminie w Ciechanowie, później w Płońsku. Od 1823 r. okolicach Sochocina osiedlono rodziny żydowskie mające zajmować się uprawą roli – zamiast jak dotąd wyłącznie handlem i rzemiosłem.

W okolicach Płońska dochodziło do potyczek z wojskami rosyjskimi w okresie powstania listopadowego. Zachowane meldunki wojsk polskich mówią o postoju wojsk we Wrońskach, Popielźnie a także o potyczce stoczonej przez wojska generała Jaraczewskiego z kozakami pomiędzy Płońskiem a Poświętnem. Po klęsce powstania listopadowego przez tereny powiatu płońskiego ewakuowały się zarówno władze jak i wojska powstańcze w kierunku granicy z Prusami i udało się na emigrację. W ramach represji popowstaniowych dotychczasowe województwa zostały zastąpione przez Gubernie i ziemia płońska znalazła się w guberni płockiej.

W powstanie styczniowe zaangażowała się niewielka część ziemian i inteligencji, przy całkowitej obojętności ludności wiejskiej. Po uwłaszczeniu włościan w 1864 r. nastąpiły duże zmiany gospodarcze i cywilizacyjne. Chłopi jako ludzie wolni zaczęli emigrować do ośrodków przemysłowych w Warszawie i Łodzi, do Prus, a także za ocean. Po powstaniu styczniowym, w 1867 został utworzony odrębny powiat płoński pozostający w guberni plockiej. Gospodarka powiatu oparta była na rolnictwie, przemysł reprezentowany był przez liczne gorzelnie ale także przez odlewnię żeliwa, cegielnie, tartak i rozwój przemysłu przyspieszył po zniesieniu granicy celnej pomiędzy Królestwem a Rosją, co stworzyło olbrzymie rynki Rosji dla towarów z ziem polskich.

Podczas I wojny światowej w 1914 r. dawne ziemie Rzeczypospolitej podzielił front wschodni. Pierwsza ofensywa niemiecka została zatrzymana przez Rosjan pod Łodzią i na linii Bzury na Mazowszu i wojna przekształciła się pod koniec 1914 r. w wojnę pozycyjną. W lipcu i sierpniu 1915 w wyniku ofensywy wojsk niemieckich zostają zdobyte Warszawa i twierdza Modlin a wojska rosyjskie wycofują się w głąb Rosji. W 1916 r. Niemcy budują kolejkę wąskotorową łączącą Modlin z Płońskiem oraz dalej Sierpc i Lipno. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. wkrótce nowe zagrożenie zawisło nad Polską w postaci wojny z Rosją sowiecką, która po pokonaniu „białych” skierowała się przeciwko Polsce. Do decydującej bitwy doszło w sierpniu 1920 r. a jeden z jej niezwykle ważnych epizodów o charakterze przełomowym dla losów wojny rozegrał się na terenie gminy Płońsk, pod Arcelinem. 16 sierpnia 1920 1 Pułk Szwoleżerów im. Józefa Piłsudskiego zapobiegł utracie Płońska, a następnego dnia, wspólnie ze znajdującym się w stanie organizacji 201 Pułkiem Szwoleżerów, bronił podejść do miasta. Na Płońsk nacierały wojska 4. Armii. Tuchaczewskiego. Zdobycie Płońska przez bolszewików miało na celu wyjście na tyły polskiej 5. Armii, dowodzonej przez gen. Władysława Sikorskiego, a docelowo jej rozbicie – wojskom polskim udało się przechwycić depezę, w której dowódca Frontu Zachodniego, Tuchaczewski nakazuje uderzenie na armię gen. Sikorskiego pod Nasielskiem a z innej przechwyconej depezy dowiedziano się o rozkazie ataku na tyły armii Generała Sikorskiego w kierunku na Płońsk. W przypadku powodzenia sowieckiego uderzenia, jego armie miałyby otwartą drogę na Warszawę. 5 Armia generała Sikorskiego uwikłana w ciężkich bojach w okolicach Nasielska, posiadała zbyt szczupłe siły aby skutecznie osłonić swoje tyły a garnizon Płońska nie był przygotowany do obrony miasta. Samo miasto o drewnianej zabudowie nie posiadało żadnych naturalnych osłon, ani masywnych budowli, o które można by było oprzeć obronę. Pierwsze uderzenie na Płońsk rozpoczęło się 16 sierpnia w godzinach popołudniowych. Od strony Ćwiklina i Kluczewa nacierał rosyjski pułk piechoty, Polacy wycofali się do Płońska, do którego w tym czasie wszedł 1 Pułk Szwoleżerów a pod koniec dnia Sowieci wycofali się w kierunku Baboszewa i Arcelina. 17 sierpnia walki obronne na północny wschód od Płońska trwały od godzin rannych. 201 Pułk Szwoleżerów, broniący się na linii Ćwiklin-Parcele, był silnie naciskany przez nieprzyjaciela i groziło mu rozbicie (w pewnym momencie jego dowództwo utraciło łączność z dowództwem brygady i dywizji), a 1 Pułk Szwoleżerów im. Józefa Piłsudskiego, broniący się nieco dalej na północ, był naciskany z trzech stron i groziło mu otoczenie również od południa. Pułk, wychodząc z okrążenia i ratując sąsiednią jednostkę, silnie naciskaną przez bolszewików, przeprowadził szarżę na atakującą Płońsk piechotę sowiecką 18. Dywizji Strzelców. O godzinie 17:00 pułk, dobywając lanc i szabel, ruszył do ataku wszystkimi siłami, pokonując najpierw kłusem, a później galopem 2 kilometry odkrytego terenu, pod silnym ostrzałem karabinów maszynowych i artylerii nieprzyjaciela. W wyniku przeprowadzonej szarży poległo około 200 Rosjan, pułk wziął do niewoli 800 jeńców, zdobył 2 ckm i 2 armaty. Straty 1 Pułku Szwoleżerów w czasie szarży wyniosły ok. 25 zabitych i rannych, w tym 3 oficerów, inne źródła podają 40 zabitych i rannych. Za szarżę pod Arcelinem, pięciu kawalerzystów zostało 18 sierpnia 1920 roku w Ćwiklinie, gdzie pułk odpoczywał po bitwie, odznaczonych przez gen. Władysława Sikorskiego krzyżami Virtuti Militari V

klasy. W kolejne rocznice, przy współudziale m.in. Lokalnej Grupy Działania - Przyjazne Mazowsze, organizowana jest rekonstrukcja zwycięskiej szarży.

W Odrodzonej Polsce Płońsk i otaczający go powiat należały do województwa warszawskiego. W 1924 r. miasto uzyskało połączenie kolejowe z Warszawą, a w 1937 r. z Toruniem (przez Sierpc). Liczną grupę ludność II Rzeczypospolitej stanowili Żydzi, którzy na przykład w Płońsku stanowili w 1921 r. 48% ludności, Czerwińsku 24%, Nowym Mieście 44%, Raciążu 37%, Sochocinie 25% a w 1939 r. w Warszawie Żydzi stanowili 29% ogółu mieszkańców. Liczby te oddają bezmiar straszliwego ludobójstwa jakiemu została poddana ludność narodowości żydowskiej przez niemieckiego okupanta w latach II wojny światowej. W Płońsku urodził się Dawid Ben Gurion (Dawid Grun), przedwojenny działacz ruchu syjonistycznego, jeden z głównych współtwórców współczesnego Izraela.

W Szpondowie w dniach od 31 sierpnia 1939 r. do 4 września 1939 r. stacjonowała i walczyła 152 eskadra myśliwska Armii Modlin, która została przerzucona na lotnisko polowe w Szpondowie. Eskadra już 1 września wzięła udział w walkach z Luftwaffe, niszcząc po południu w okolicach Płońska dwa samoloty bombowe. Do kolejnego zestrzelenia niemieckiego samolotu przez pilotów eskadry doszło 3 września. Jednak już 4 września na skutek krytycznej sytuacji Armii „Modlin”, dowództwo lotnictwa nakazało natychmiastowe wycofanie podległych jednostek lotniczych z przedpola Modlina za Wisłę i Narew. Wydarzenia z walki obronnej Polski w 1939 r upamiętnia wystawiony w centralnej części wsi Szpondowo pomnik w postaci głazu narzutowego z pamiątkowymi tablicami upamiętniającymi pobyt Eskadry wraz z nazwiskami pilotów i personelu technicznego.

Płońsk został zajęty przez wojska niemieckie 6 września 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej w latach II wojny światowej gmina Płońsk została wcielona do Rzeszy i administracyjnie tereny te należały do rejencji ciechanowskiej Prus Wschodnich. Wprowadzono nazwy niemieckie miejscowości, język niemiecki jako urzędowy, zamknięto szkoły i placówki kultury, wysiedlono ziemian z ich majątków. Ludność wiejską wysiedlano a na ich miejsce przesiedlano Niemców z krajów bałtyckich, młodych ludzi wywożono na roboty do Niemiec. Inteligencja, księża katolicycy byli wywożeni do obozów. Niestety grabież i umyślne niszczenie dotknęły także dobra kultury, jak na przykład archiwa parafii płońskiej w Płocku. Ludność żydowską poddano eksterminacji na niespotykaną w dziejach skalę. W Płońsku zorganizowano getto, w którym znajdowało się do 8 tysięcy osób, których sukcesywnie wywożono do Generalnej Guberni – ostatecznie do połowy grudnia 1942 wywieziono z Płońska wszystkich Żydów. Na terenie Płońska w okresie II wojny Niemcy zamordowali około 850 osób, z których ostatnich 78 zamordowano tuż przed wkroczeniem wojsk radzieckich.

5.2.3. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne jest źródłem tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych na danym terenie. Termin ten został przyjęty przez organizację UNESCO w październiku 2003 r. w Paryżu w Konwencji o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji dziedzictwem niematerialnym są: „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa - które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, zgodne z definicją podaną powyżej, przejawia się w następujących dziedzinach:

- tradycje i przekazy ustne, których nośnikiem jest język: bajki, legendy, przysłowia, zagadki, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, modlitwy, śpiewy, lamenty pogrzebowe, zawołania, zaklęcia;
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne: rytuały i zwyczaje doroczne, sytuacyjne, rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremonie lokalne, zwyczaje odpustowe, pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki nawiązywania kontaktów międzyludzkich, gwarę;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata: tradycyjne sposoby leczenia, zamawiania medyczne, meteorologia ludowa, wiedza o wszechświecie.

Dziedzictwo niematerialne zostało zachowane i kultywowane głównie poprzez zachowanie tradycyjnego rolnictwa zwłaszcza sadownictwa, zachowanie obrzędowości i tradycji związanych z świętami kościelnymi, zachowanie obrzędowości ludowej oraz silną tradycję patriotyczną, najczęściej manifestowaną poprzez oprawę religijno-patriotyczną. Obrzędowość kościelna to także dbałość o miejsca kultu: kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne.

Jednolitość historyczno-kulturowa obszaru gminy ma odzwierciedlenie w kultywowaniu podobnych tradycji i zwyczajów. Przejawia się to poprzez, między innymi, poprzez dożynki gminne, rozwijanie lokalnego rękodzieła, dbałość o zabytki sakralne i świeckie oraz imprezy promujące produkty lokalne. Produkt, który wśród mieszkańców jest najbardziej rozpoznawalny i kojarzony z gminą Płońsk powinien być zgłoszony na Krajową Listę Produktów Tradycyjnych w Ministerstwie Rolnictwa. Krajową Listę Produktów Tradycyjnych utworzono na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych. Jednym z głównych celów powstania tej listy jest promocja i rozpowszechnianie informacji o produktach wytwarzanych tradycyjnymi, historycznie ugruntowanymi metodami na terenie kraju, po to, aby następnie móc je skuteczniej promować także za granicą.

Równie ważnym elementem spójności obszaru są wspólne doświadczenia historyczne, świadczące o zaangażowaniu mieszkańców w walkę o odzyskanie niepodległości. Na obszarze gminy działają organizacje i stowarzyszenia, jednoczące we wspólnym działaniu społeczność lokalną. Organizacje społeczne funkcjonujące w sferze kultury, sztuki, ochronnych dóbr kultury, podtrzymywania tradycji i obrzędów lokalnych według ewidencji organizacji pozarządowych powiatu płońskiego (<https://www.powiat-plonski.pl/pl/organizacje-pozarządowe/>): Koło Gospodyń Wiejskich w Szerominku, Cempkowiacy, Zespół Ludowy Gminy Płońsk „Swada”.

Gmina Płońsk posiada także bogaty kalendarz imprez cyklicznych, w których uczestniczy nie tylko społeczność lokalna a wśród nich należy wymienić:

- Płońskie Gminne Dożynki,
- Obchody Bitwy Arcelińskiej w celu upamiętnienia wydarzeń historycznokulturalnych w obronie Płońska,
- Marsz Gwiazdzisty
- Płońska Gala.

5.2.4. Infrastruktura kultury oraz oświatowa na terenie Gminy Płońsk

W wyniku podziału miasta i gminy Płońsk na samorząd miejski i wiejski oba samorządy finansują jednostki kulturalne na podległych terenach, jednak ich kompetencje w zakresie upowszechniania i organizacji życia kulturalnego z pewnością nakładają się i uzupełniają, dlatego w rozdziale tym omówiono także Miejskie Centrum Kultury w Płońsku.

Gminna Bibliotek Publiczna w Płońsku (<https://gbpplonsk.naszabiblioteka.com/o-instytucji>)

Gminna Biblioteka Publiczna w Płońsku rozpoczęła działalność w lutym 1994 r. i jest jedyną placówką kultury na terenie Gminy Płońsk. Biblioteka posiada status instytucji kultury i stanowi odrębną jednostkę organizacyjną. Placówka nie posiada filii ani punktów bibliotecznych. Wśród wydarzeń, w których w 2023 r. biblioteka brała czynny udział należy wymienić:

- współdziałał w organizacji rekonstrukcji” Powstania Styczniowego”,
- współdziałał w „XVI Gminnych Dożynkach w Jeżewie”.

Na terenie gminy Płońsk funkcjonuje 8 świetlic wiejskich: w Arcelinie, Cempkowie, Ćwiklinie, Skarżynie, Słoszewie Kolonii, Strachowie, Szerominie, Szerominku oraz 3 remizy strażackie: w Kownatach, Kręcicy oraz w Siedlinie.

Miejskie Centrum Kultury w Płońsku (MCK) (<https://www.mckplonsk.pl/>)

Miejskie Centrum Kultury w Płońsku jest samorządową instytucją kultury, posiadającą osobowość prawną. Misją Miejskiego Centrum Kultury w Płońsku jest dążenie do najwyższego, profesjonalnego poziomu świadczonych usług w obszarze działalności kulturalnej, edukacyjnej i społecznej. MCK w Płońsku promuje szeroko pojętą kulturę z naciskiem na tradycje narodowe, regionalne, lokalne dzieła artystyczne, zachowania proekologiczne i prozdrowotne oraz dbanie o zachowanie tożsamości kulturowej i patriotyzmu lokalnego. W ramach Centrum w 1998 r. powstał Ludowy Zespół Artystyczny „Płońsk”. W skład zespołu wchodzi dwie grupy taneczne: dziecięca i młodzieżowa, grupa wokalna i 6-osobowa kapela ludowa z tradycyjnymi instrumentami ludowymi. W swoim repertuarze grupa posiada tańce narodowe, suitę regionalne: lubelską, opoczyńską, tańce górali Beskidu Śląskiego oraz polki płońskie.

5.2.5. Organizacje pozarządowe prowadzące działalność pożytku publicznego

Miarą aktywności społecznej mieszkańców Gminy Płońsk jest duża liczba, bo 27 organizacji pozarządowych działających na jej terenie, wśród których 12 to stowarzyszenia (między innymi Zespół Ludowy Gminy Płońsk „SWADA” z Cempkowa), 5 klubów sportowych oraz 10 kół gospodyń wiejskich (w Arcelinie, Bońkach, Brodach, Kownatach, Kręcicy, Siedlinie, Skarżynie, Słoszewie Kolonii, Szerominku)

Gmina Płońsk realizuje zadania ze sfery publicznej we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na podstawie Programu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami określonymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Programy współpracy Gminy Płońsk z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego powstają w wyniku współdziałania z sektorem obywatelskim na podstawie wymiany dotychczasowych doświadczeń Gminy z organizacjami pozarządowymi podczas konsultacji społecznych.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. 2024 poz. 1292), formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Płońsk funkcjonują dwie z wymienionych wyżej form ochrony: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dla terenu gminy.

Prowadzenie jakichkolwiek działań, prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiekcie zabytkowym, jak i na obszarach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzyskania pozwolenia konserwatorskiego zgodnie z art. 36 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292).

Art. 36. 1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) *prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 2) *wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;*
- 3) *prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;*
- 4) *prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;*
- 5) *prowadzenie badań archeologicznych;*
- 6) *przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 7) *trwale przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;*
- 8) *dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 9) *zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;*
- 10) *umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 11) *podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 12) *poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.*

Wpis do rejestru zabytków wywołuje skutki prawne w postaci objęcia danego obiektu ochroną prawną, pozwalającą na ingerencję państwa w konstytucyjnie chronione prawo własności. Rejestr opiera się na zasadzie wyboru, która oznacza, że historyczny obiekt proponowany do indywidualnej ochrony konserwatorskiej poprzez wpis do rejestru zabytków w celu jego zachowania powinien mieć wartości wyższe wobec innych obiektów tego samego typu i ponadprzeciętne. Ustawa wymienia

kolejno: prowadzenie robót budowlanych w otoczeniu zabytku, prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych. Należy uzyskać zgodę konserwatora również na przemieszczanie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego oraz zmianę jego przeznaczenia i sposobu korzystania z tego zabytku, a także na umieszczanie urządzeń technicznych i reklamowych oraz podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. W przypadku archeologii niezbędne jest uzyskanie pozwolenia na badania archeologiczne oraz na poszukiwania prowadzone przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania. Pozwolenie WKZ ma formę decyzji administracyjnej, tak więc w toku postępowania mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego.

Tryb wydawania pozwoleń reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków*. Rozporządzenie to precyzuje zakres wniosku i załączników dla każdego typu działań przy zabytku.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Płońsk znajduje się dziewięć zespołów zabytków i zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Wszystkie zostały wymienione w tabeli nr 1 poniżej. Są to tym samym najcenniejsze element krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegający ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tabela nr 1: Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Płońsk

	MIEJSCOWOŚĆ	ZAKRES WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW	NUMER I DATA WPISU
1.	BOGUSŁAWICE	„zespół dworski, 3 ćw. XIX, - dwór - park”	A-189 z 1.06.1980
2.	ĆWIKLIN	„park dworski, XIX/XX”	A-210 z 30.08.1980
3.	DALANÓWEK	„zespół dworski, 2 poł. XIX, - dwór - park - obszar po zabudowie gospodarczej - warstwa kulturowa”	A-278 z 5.05.1994
4.	ILINKO	„park dworski, XIX/XX,,	A-190 z 1.06.1980
5.	JEŻEWO	„zespół dworski, XIX, - dwór - park”	A-211 z 30.08.1980

6.	NOWE KOZIMINY	„zespół dworski, - dwór, drewn. - budynek gospodarczy - piwnica - park - warstwa kulturowa”	A-316 z 3.06.1997
7.	SKARŻYN	„zespół dworski, po 1920 - dwór - park - warstwa kulturowa”	A-245 z 15.10.1981 i z 16.07.1997
8.	STRACHÓWKO	„zespół dworski, 1 poł. XIX, - dwór - park z aleją dojazdową”	A-213 z 30.08.1980
9.	SZPONDOWO	-, „park dworski, XIX/XX, „	A-191 z 1.06.1980

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z art. 6 ust. 2 ww. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: zabytki ruchome będące, w szczególności: a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393), f) instrumentami muzycznymi, g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zgodnie z art. 10.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 poz. 1292) „Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku”. Czyli w przypadku postępowania o wpis do rejestru zabytku ruchomego, może być ono wszczęte jedynie na wniosek właściciela tego zabytku. Kompetencja Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków do wszczęcia postępowania z urzędu ograniczona jest do wyjątkowych sytuacji wskazanych w art. 10 ust. 2, tj. przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Z uwagi na bezpieczeństwo zabytków nie podaje się szczegółów dotyczących zabytków ruchomych ujętych w rejestrze zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

5.3.3. Zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ewidencja prowadzona jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 poz. 1292). Stanowi ona zbiór kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa, sporządzanych zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Zgoda właściciela zabytku nie jest wymagana w wypadku kart ewidencyjnych zabytków nieruchomości.

Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków, składającą się z kart ewidencyjnych, zawierających następujące informacje: nazwa, materiał, technika, miejscowość, adres i miejsce przechowywania, przynależność administracyjna, właściciel i jego adres, forma ochrony, opracowanie karty ewidencyjnej, styl, czas powstania, autor, szkoła, warsztat, wymiary, liczba obiektów; fotografia, opis, znaki, sygnatury, napisy; historia, stan zachowania i najpilniejsze postulaty konserwatorskie, akta archiwalne, źródła ikonograficzne, adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach, uwagi. Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków nie wywołuje skutków prawnych. Sporządzenie karty ewidencyjnej stanowi formę dokumentacji i rozpoznania zasobu zabytków ruchomych na terenie województwa. Rodzi jednak pewne obowiązki informacyjne (zob. art. 28 u.o.z.o.z.). Do zabytków nieruchomości ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków zastosowanie będzie miał również art. 31 ust. 1a u.o.z.o.z., zgodnie z którym osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

1. roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
2. roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest zobowiązana, z zastrzeżeniem art. 82 a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Dzięki wojewódzkiej ewidencji zabytków, która odzwierciedlać powinna cały zasób zabytkowy na danym terenie, można umiejscowić dany obiekt we właściwym miejscu w hierarchii wartości obiektów historycznych. Skutkiem wpisu do wojewódzkiej ewidencji zabytków, prowadzonej niezależnie od rejestru przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest obowiązek informacyjny. Zgodnie z art. 28 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5 nin. ustawy, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1. Uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia.
2. Zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia.
3. Zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany.
4. Zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Listę obiektów zabytkowych ujętych w prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie przedstawiono w tabeli nr 2 – są to zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Płońsk.

5.3.4. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dokumenty te zostały szczegółowo omówione w rozdziale poświęconym relacji gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna ewidencja zabytków formalnie nie stanowi formy ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. *Dz. U. z 2024 r. poz. 1292*). Pomimo to, w piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami art. 7 pkt 4 i art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków” w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi (wspomniany wyżej art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.). Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661*) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886*) określają zakres informacji, który powinna zawierać karta adresowa zabytku nieruchomego. Znowelizowane w 2019 roku rozporządzenie nakłada na wojewódzkich konserwatorów zabytków obowiązek poinformowania o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty - wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, a także wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o włączeniu karty ewidencyjnej,

wraz z odpowiednio potwierdzoną kopią takiej karty. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku, o włączeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem nałożyło na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek niezwłocznego zawiadomienia właściciela lub posiadacza zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem. Zawiadomienia o zamiarze włączenia do gminnej ewidencji zabytków, o zamiarze wyłączenia z gminnej ewidencji zabytków oraz o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieregulowanym stanie prawnym, dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw znacząco wzmocniła rangę gminnej ewidencji zabytków nakładając obowiązek uzyskania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru ale ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Włączenie zabytku do gminnej ewidencji zabytków skutkuje ich ochroną (obiekty i obszary) i ujęcie w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się w:

- miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków
- innych dokumentach planistycznych - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków
- decyzji o warunkach zabudowy - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków
- decyzji o realizacji inwestycji drogowej, lokalizacji linii kolejowej lub realizacji inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego - wojewoda lub starosta przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków
- prawie budowlanym – pozwolenia na budowę lub rozbiórkę uzgadniane są z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

W art. 24 ustawy o ochronie zabytków opiece nad zabytkami (*Dz. U. 2024 poz. 1292*) ustawodawca nałożył na Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określenie, w drodze rozporządzenia, przesłanek, od których spełnienia jest uzależnione wyłączenie kart ewidencyjnych i adresowych z ewidencji. Wobec niezrealizowania tego obowiązku należy domniemywać, że wyłączenie zabytku z gminnej ewidencji zabytków jest możliwe w odniesieniu do zabytku, który utracił wartości, na podstawie których został włączony do ewidencji albo jego wartość nie zostanie potwierdzona w nowych ustaleniach. O wyłączeniu z gminnej ewidencji zabytków

decyduje wójt z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku – w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W przypadku wyłączenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków na wójcie spoczywa obowiązek poinformowania właściciela lub posiadacza zabytku, zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886)

Gmina Płońsk posiada Gminną Ewidencję Zabytków, przyjętą Zarządzeniem Nr 50/A/IX/2019 Wójta Gminy Płońsk z dnia 02.09.2019 r.

5.4.1. Zabytki nieruchomości ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Płońsk

Gminna Ewidencja Zabytków jest zbiorem otwartym. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków mogą być ujęte inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków).

Tabela nr 2: Zabytki nieruchomości w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Płońsk – w zestawieniu ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków. Stanowiska archeologiczne zostały ujęte w tabeli nr 3.

	MIJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATOWANIE
1.	ARCELIN	Kapliczka przydrożna	k. XIX -pocz. XX w.
2.	ARCELIN	Kapliczka przydrożna	k. XIX -pocz. XX w.
3.	ARCELIN	Kapliczka przydrożna	k. XIX w.
4.	BOGUSŁAWICE	Dwór w zespole dworskim	3 ćw. XIX w.
5.	BOGUSŁAWICE	Park w zespole dworskim	k. XIX w.
6.	BOŃKI	Dwór, ob. bud. mieszkalny nr 3	pocz. XX w.
7.	BRODY	Budynek mieszkalny nr 4, ob. bud. mieszkalny nr 7	1928 r.
8.	BRODY	Kapliczka przydrożna	1884 r.
9.	BRODY	Kapliczka przydrożna (na głazie narzutowym uznanym za pomnik przyrody)	k. XIX w.
10.	CHOLEWY	Park podworski	XIX w.
11.	CHOLEWY	Krzyż przydrożny	pocz. XX w.
12.	ĆWIKLIN	Park dworski	XIX/XX w.
13.	ĆWIKLIN	Dwór w zespole dworskim	k. XIX w.
14.	ĆWIKLIN	Obora w zespole dworskim	pocz. XX w.
15.	ĆWIKLIN	Obora II w zespole dworskim	pocz. XX w.
16.	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 19	ok. 1930 r.
17.	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 20	ok. 1925 r.
18.	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 24	ok. 1925 r.
19.	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 27	ok. 1925 r.

20.	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 29	ok. 1920 r.
21.	ĆWIKLIN	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.
22.	ĆWIKLIN	Kapliczka przydrożna	I poł. XX w.
23.	DALANÓWEK	Park w zespole dworskim	k. XIX w.
24.	DALANÓWEK	Dwór w zespole dworskim	ok. 1910 r.
25.	DALANÓWEK	Obszar po zabudowie gospodarczej w zespole dworskim	XIX/XX w.
26.	ILINKO	Park podworski	XIX/XX w.
27.	ILINKO	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.
28.	JEŻEWO	Park w zespole dworskim	poł. XIX w.
29.	JEŻEWO	Dwór (ruina) w zespole dworskim	2 ćw. XIX w.
30.	JEŻEWO	Kapliczka przydrożna	1912 r..
31.	JEŻEWO	Kapliczka przydrożna	1934 r..
32.	KLUCZEWO	Dwór	ok. 1930 r..
33.	KLUCZEWO	Rządcówka, ob. budynek mieszkalny	ok. 1930 r..
34.	KLUCZEWO	Kapliczka przydrożna	1906 r..
35.	KOZIMINY-STACHOWO	Budynek mieszkalny nr 21	ok. 1930 r..
36.	KOZIMINY-STACHOWO	Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 21	ok. 1933 r..
37.	KRĘPICA	Budynek mieszkalny nr 10	pocz. XX w.
38.	LISEWO	Kaplica Mariawitów	pocz. XX w.
39.	LISEWO	Kapliczka przydrożna	1921 r.
40.	NOWE KOZIMINY	Park w zespole dworskim	pocz. XX w.
41.	NOWE KOZIMINY	Dwór w zespole dworskim	ok. 1925 r.
42.	NOWE KOZIMINY	Budynek gospodarczy w zespole dworskim	1 ćw. XX w.
43.	NOWE KOZIMINY	Piwnica w zespole dworskim	1 ćw. XX w.
44.	NOWE KOZIMINY	Budynek mieszkalny nr 4	ok. 1925 r.
45.	POCZERNIN	Budynek mieszkalny	ok. 1930 r.
46.	POCZERNIN	Budynek mieszkalny nr 29	ok. 1920 r.
47.	POCZERNIN	Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 29	ok. 1920 r.
48.	POCZERNIN	Kapliczka przydrożna	1920 r.
49.	POŚWIĘTNE	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.
50.	SKARŻYN	Dwór w zespole dworskim	2 dekada XX w.
51.	SKARŻYN	Park w zespole dworskim	2 dekada XX w.
52.	SKARŻYN	Kapliczka przydrożna	XIX/XX w.
53.	SKARŻYN	Krzyż przydrożny	XIX/XX w.

54.	SKARŻYN	Dwór pozostałości	ok. 1925 r.
55.	SKRZYNKI	Dwór	k. XIX w.
56.	SKRZYNKI	Kapliczka przydrożna	1921
57.	SŁOSZEWO	Budynek mieszkalny nr 6	ok. 1925 r.
58.	SŁOSZEWO	Budynek mieszkalny nr 17	ok. 1920 r.
59.	SŁOSZEWO	Budynek mieszkalny nr 14	ok. 1920 r.
60.	SŁOSZEWO	Kapliczka przydrożna	1916 r.
61.	SŁOSZEWO	Kapliczka przydrożna	I poł. XX w.
62.	STARE KOZIMINY	Kapliczka przydrożna	XIX/XX w.
63.	STRACHOWO	Budynek mieszkalny nr 30	ok. 1925 r.
64.	STRACHÓWKO	Park w zespole dworskim	I poł. XIX w.
65.	STRACHÓWKO	Dwór w zespole dworskim	1 poł. XIX w.
66.	STRACHÓWKO	Aleja dojazdowa w zespole dworskim	XIX/XX w.
67.	STRACHÓWKO	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.
68.	STRUBINY	Budynek mieszkalny	pocz. XX w.
69.	STRUBINY	Kapliczka przydrożna	1 ćw. XX w.
70.	STRUBINY	Kapliczka przydrożna	1939 r.
71.	SZEROMINEK	Dwór	2 poł. XIX w.
72.	SZEROMINEK	Kapliczka przydrożna	1 poł. XX w.
73.	SZPONDOWO	Park w zespole dworskim	XIX/XX w.
74.	SZPONDOWO	Dwór w zespole dworskim	ok. 1900 r.
75.	SZPONDOWO	Kapliczka przydrożna	1893 r.
76.	SZPONDOWO	Pomnik upamiętniający stacjonowanie eskadry myśliwskiej Armii Modlin	XXI w.
77.	SZYMAKI	Obora, ob. restauracja	ok. 1920 r.
78.	SZYMAKI	Budynek mieszkalny nr 25	ok. 1920 r.
79.	SZYMAKI	Kapliczka przydrożna	XIX/XX w.
80.	WOŹNIKI	Park podworski	k. XIX w.
81.	WOŹNIKI	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.
82.	WRONINKO	Kapliczka przydrożna	1937 r.

5.4.2 Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Płońsk

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i

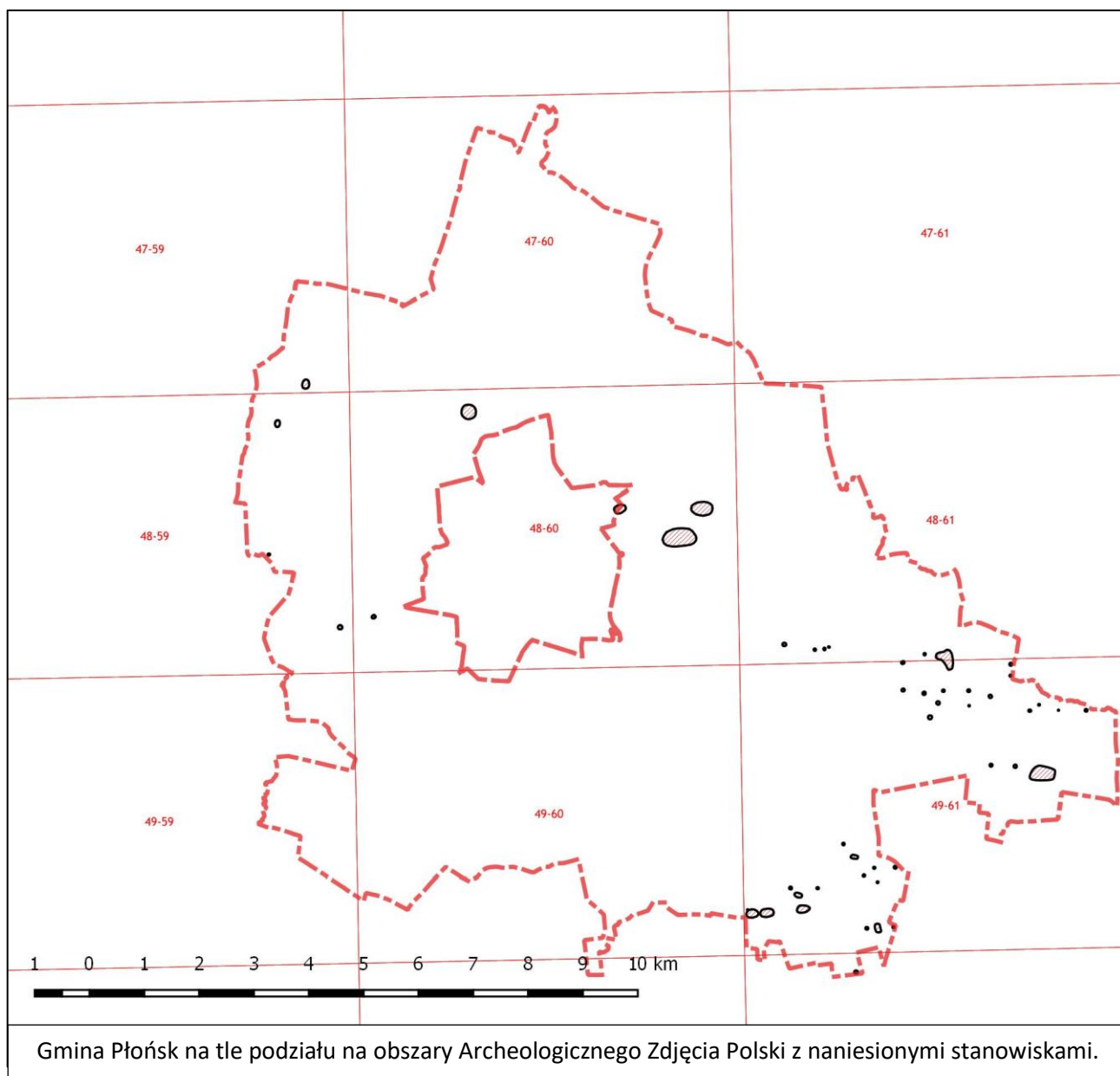
działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Są to więc pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Zabytki archeologiczne stanowią szczególną grupę zabytków, ponieważ są to obiekty rozproszone i są obecne praktycznie wszędzie, także z dala od terenów współcześnie zamieszkałych. Zgodnie z prawem każdy obiekt archeologiczny, niezależnie od własności gruntu, na którym został odnaleziony, jest własnością państwa. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje zabytki archeologiczne za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Badania archeologiczne prowadzone na stanowiskach mogą mieć charakter inwazyjny (niszczący) oraz badania nieinwazyjne z wykorzystaniem metod geofizycznych, teledetekcyjnych. Obie metody badań dają możliwość poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów).

Podstawą do ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest prowadzony od 1978 r. ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Program ten systematyzuje zasób wiedzy o terenie poprzez terenową prospekcję archeologiczną z uwzględnieniem informacji o wcześniejszych badaniach, zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach naukowo badawczych oraz publikacjach naukowych i popularno-naukowych. Dokumentacja AZP, na którą składają się karty ewidencyjne reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania kraju. Do zbioru włączane są nowe karty ewidencyjne, które zgodnie z nowym rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Dz. U. 2019 poz. 1886) noszą nazwy „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego lądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego śródlądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego morskiego”. Karty ewidencyjne zabytków archeologicznych są włączane w zasób wojewódzkiej ewidencji zabytków i dokumentacja stanowisk archeologicznych w ewidencji wojewódzkiej jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i musi być odzwierciedlana w prowadzonych przez gminy Gminnych Ewidencjach Zabytków.

Prowadzona przez Gminy ewidencja zabytków archeologicznych ma za zadanie informowanie o obecności w danym miejscu nieruchomego zabytku archeologicznego. Zgodnie z przepisami prawa, każdy kto zamierza realizować roboty ziemne na terenie, gdzie znajdują się zabytki archeologiczne, prowadzić roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub ewidencji zabytków objętym ochroną na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, planuje zmiany charakteru dotychczasowego przeznaczenia terenu, które mogą doprowadzić do przekształcenia lub uszkodzenia zabytku archeologicznego (stanowiska archeologicznego), jest zobowiązany przeprowadzić (czyli sfinansować) badania archeologiczne w zakresie ustalonym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Badania archeologiczne prowadzone na stanowiskach mogą mieć charakter inwazyjny (niszczący) oraz badania nieinwazyjne z wykorzystaniem metod geofizycznych, teledetekcyjnych. Obie metody badań dają możliwość poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów).

Jeśli na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne mają być prowadzone roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności istnieje obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych. **Obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych**

reguluje art. 31 ustawy o ochronie zabytków, w myśl którego osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Zgodnie zaś z art. 31 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Zatem obowiązek przeprowadzenia prac archeologicznych istnieje tylko wówczas, kiedy występuje ryzyko przekształcenia lub zniszczenia

zabytku archeologicznego i o ile przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Na terenie gminy Płońsk zlokalizowano 51 stanowisk archeologicznych, które zostały ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Ciechanowie. Wszystkie stanowiska ujęte w GEZ Gminy Płońsk zostały

zweryfikowane pod kątem zgodności z aktualnymi danymi adresowymi, to jest aktualną nazwą miejscowości. Prezentowana tabela nr 3 lista 51 stanowisk zawiera wszystkie stanowiska występujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków z aktualnie obowiązującą formą nazwy miejscowości.

Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Płońsk to stanowiska nowoodkryte podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Prace prowadzone w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski, z uwagi na przyjętą metodologię pozyskiwania i dokumentowania znalezisk są najcenniejsze. Teren gminy Płońsk znajduje się na następujących arkuszach AZP – w nawiasach podano rok, w którym przeprowadzono badania AZP: 48-59 (1982 r.), 48-60 (? lata osiemdziesiąte XX w.), 49-60 (2012 r.), 49-61 (2000 r.), 50-61 (2000 r.), 47-59 (obszar nie badany), 47-60 (obszar nie badany), 48-61 (obszar nie badany), 49-59 (obszar nie badany), 49-60 (obszar częściowo badany w 2012 r.). Na obszarze. Jak do tej pory na terenie gminy jedynym stanowiskiem, na którym przeprowadzono stacjonarne badania wykopaliskowe było stanowisko Ilino 49-60/2-1 na którym w 2012 r. przeprowadzono wyprzedzające badania powierzchniowe na trasie budowy gazociągu Rembelszczyzna-Gustoszyn, a następnie badania wykopaliskowe w formie nadzorów archeologicznych. Ogółem w efekcie wymienionych badań na terenie gminy ujawniono 51 stanowisk archeologicznych, co jest bardzo małą liczbą, ale wydaje się, że liczba ta będzie zdecydowanie wyższa po przeprowadzeniu badań na obszarach do tej pory nie rozpoznanych powierzchniowo. Obecnie można skonkludować, że teren gminy jest słabo nasycony znaleziskami archeologicznymi, a odkryte stanowiska dostarczyły bardzo nielicznego, mało charakterystycznego materiału zabytkowego, który w większości przypadków nie pozwalał na jego przypisanie konkretnym kulturom archeologicznym znanym z pradziejów ziem polskich. Mając na uwadze dość dobre gleby znajdujące się na terenie gminy Płońsk jest to zadziwiająca konkluzja wynikająca z rozpoznania archeologicznego terenu Gminy. Zdecydowanie liczniej na stanowiskach archeologicznych na terenie gminy występował materiał zabytkowy datowany od wczesnego średniowiecza poprzez średniowiecze do czasów niemalże nam współczesnych, co potwierdza tezy historyków o stosunkowo późnym zasiedleniu tych terenów w okresie średniowiecznym. Z okresu tego mamy potwierdzone informacje o zwartej pokrywie leśnej porastające tereny w tym okresie i znacznemu wylesieniu dokonane w tym okresie.

Tabela 3: Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków.

	MIEJSCOWOŚĆ	NR OB. AZP	NR ST.W MIEJ.	NR ST. NA OB.	FUNKCJA	CHRONOLOGIA
1.	ARCELIN	48-59	1	19	śląd osadnictwa osada	neolit XV-XVII w.
2.	ARCELIN	48-59	2	20	osada	XV-XVI w.
3.	DALANÓWEK	49-61	1	46	śląd osadnictwa	nowożytność
4.	DALANÓWEK	49-61	2	47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka żelaza nowożytność
5.	DALANÓWEK	49-61	3	48	śląd osadnictwa	nowożytność
6.	ILINO	49-60	1	2	? osada	nieokreślony nowożytność
7.	ILINO	48-59	2	21	osada	XV w.
8.	KLUCZEWO	48-59	1	1	znalezisko luźne	epoka brązu
9.	KLUCZEWO	48-59	2	14	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada	epoka brązu okres rzymski XIV-XV w.

	MIEJSCOWOŚĆ	NR OB. AZP	NR ST.W MIEJ.	NR ST. NA OB.	FUNKCJA	CHRONOLOGIA
10.	KRĘPICA	49-61	1	23	śląd osadnictwa	późne średniowiecze - nowożytność
11.	KRĘPICA	49-61	2	24	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze późne średniowiecze
12.	KRĘPICA	49-61	3	25	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność wczesne średniowiecze późne średniowiecze
13.	KRĘPICA	49-61	4	26	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność nowożytność
14.	KRĘPICA	49-61	5	42	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	starożytność wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność
15.	KRĘPICA	49-61	6	43	śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność
16.	KRĘPICA	49-61	7	44	śląd osadnictwa	późne średniowiecze- nowożytność
17.	LISEWO	49-61		14	śląd osadnictwa osada	starożytność późne średniowiecze
18.	LISEWO	49-61	1	15	osada śląd osadnictwa osada	starożytność epoka żelaza późne średniowiecze
19.	LISEWO	49-61	2	27	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność późne średniowiecze - nowożytność
20.	LISEWO	49-61	3	28	śląd osadnictwa osada	starożytność późne średniowiecze
21.	LISEWO	49-61	4	29	śląd osadnictwa osada osada	starożytność wczesne średniowiecze późne średniowiecze
22.	LISEWO	49-61	5	30	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność późne średniowiecze nowożytność
23.	LISEWO	49-61	6	31	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność późne średniowiecze – nowożytność
24.	LISEWO	49-61	7	32	śląd osadnictwa osada	starożytność nowożytność
25.	LISEWO	49-61	8	33	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późne średniowiecze – nowożytność nowożytność
26.	LISEWO	49-61	9	34	śląd osadnictwa	późne średniowiecze - nowożytność
27.	LISEWO	49-61	10	35	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność
28.	LISEWO	49-61	11	36	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze późne średniowiecze
29.	LISEWO	49-61	12	52	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność

	MIEJSCOWOŚĆ	NR OB. AZP	NR ST.W MIEJ.	NR ST. NA OB.	FUNKCJA	CHRONOLOGIA
						późne średniowiecze – nowożytność
30.	MICHOWO	48-60	1	5	osada (?)	XIV-XV w.
31.	POCZERNIN	49-61	1	5	śląd osadnictwa	późne średniowiecze – nowożytność
32.	POCZERNIN	49-61	2	6	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	starożytność wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność
33.	POCZERNIN	49-61	3	7	śląd osadnictwa osada osada	starożytność wczesne średniowiecze późne średniowiecze
34.	POCZERNIN	49-61	4	17	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
35.	POCZERNIN	49-61	5	18	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność późne średniowiecze
36.	POCZERNIN	49-61	6	19	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze późne średniowiecze
37.	POCZERNIN	49-61	7	20	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność późne średniowiecze
38.	POCZERNIN	49-61	8	21	śląd osadnictwa osada osada	starożytność wczesne średniowiecze późne średniowiecze
39.	POCZERNIN	49-61	9	22	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
40.	POCZERNIN	50-61	10	7	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
41.	POCZERNIN	50-61	11	8	śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność
42.	POCZERNIN	50-61	12	54	śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność
43.	POCZERNIN	50-61	13	56	osada	późne średniowiecze
44.	POŚWIĘTNE	48-60	1	4	osada (?)	późny okres lateński ewent. wczesny okres rzymski
45.	POŚWIĘTNE/ PŁOŃSK	48-60	2	6	osada	późny okres lateński ewent. wczesny okres rzymski
46.	PRUSZYN	49-61	1	1	osada	późne średniowiecze – nowożytność
47.	PRUSZYN	49-61	2	2	osada osada osada	starożytność wczesne średniowiecze nowożytność
48.	PRUSZYN	49-61	3	3	osada osada osada osada	starożytność epoka brązu wczesne średniowiecze późne średniowiecze
49.	PRUSZYN	49-61	4	4	osada	epoka brązu
50.	RAŻNIEWO	49-61	1	45	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	starożytność późne średniowiecze- nowożytność

	MIEJSCOWOŚĆ	NR OB. AZP	NR ST.W MIEJ.	NR ST. NA OB.	FUNKCJA	CHRONOLOGIA
51.	SZEROMIN	48-60	1	3	osada (?)	XV w.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Gmina Płońsk jest gminą wiejską, najmłodszą w powiecie płońskim. Powstała 1 stycznia 1992 roku po podziale miasta i gminy Płońsk na dwie oddzielne jednostki samorządowe. Krajobraz kulturowy Gminy Płońsk powinien być rozpatrywany wspólnie z miastem Płońsk, ponieważ stanowią nierozłączną całość a jej spuścizna materialna jest świadectwem bardzo bogatej historii tych terenów. Przetrwale w różnym stopniu zachowania jego elementy podkreślają walory gminy i czynią ją potencjalnie atrakcyjną turystycznie, pod warunkiem czynienia wysiłków przez całą społeczność gminną dla ich zachowania a następnie przywrócenia przynajmniej części dawnej świetności. Do niewątpliwie najcenniejszych zabytków na terenie gminy Płońsk należą obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków nieruchomych. Cechą charakterystyczną, wyróżniającą gminę Płońsk jest brak obiektów sakralnych, które są skupione w mieście Płońsk, stanowiącym centrum dla gminy Płońsk. Kolejną grupą obiektów zabytkowych wyróżniających się w krajobrazie jako zieleń urządzona są parki, najczęściej towarzyszące dworom i pałacom: w Bogusławicach, Cholewach, Ćwiklinie, Dalanówku, Ilinku, Jeżewie, Nowych Koziminach, Skarżynie, Strachówku, Szpondowie oraz w Woźnikach. Wzdłuż szlaków komunikacyjnych wysadzano aleje drzew liściastych, co wynikało z chęci ochrony przed wiatrem, śniegiem a w lecie przed słońcem oraz dla orientacji w terenie. Aleje sadzone przy drogach, tworzyły zwartą sieć stając się nieodłącznym elementem miejscowego pejzażu. Na terenach wiejskich zachowały się XIX i XX w. obiekty architektury rezydencjalnej, najczęściej w zespołach dworsko-parkowych. Należy do nich zaliczyć zespoły dworskie w Bogusławicach, Bońkach, Ćwiklinie, Dalanówku, Jeżewie, Nowych Koziminach, Skarżynie, Skrzynkach, Strachówku, Szerominku, Szpondowie. Wśród dworów o najwyższym znaczeniu dla gminy i kultury narodowej, które doczekały się świadomych ich wartości właścicieli, należy z przyjemnością wymienić dwór w Bogusławicach, Kluczewie, Nowych Koziminach, Skrzynkach, Strachówku. Część obiektów dworskich wskutek niewłaściwego sposobu zagospodarowania i nieumiejętnie prowadzonych prac remontowych straciła pierwotne cechy stylowe, jak na przykład dwór w Bońkach, Skarżynie. Niektóre budynki dworskie popadły w całkowitą ruinę, jak dwór w Ćwiklinie, Jeżewie. Bardzo niewiele na terenie gminy zachowało się obiektów gospodarczych towarzyszącym dworom oraz zupełnie brak obiektów przemysłowych, jak spichlerze, młyny.

Oto lista najcenniejszych obiektów zabytkowych, o najwyższym znaczeniu dla gminy:

- Zespół dworski w Bogusławicach wpisany do rejestru zabytków pod nr A-189 decyzją z dnia 1.06.1980 r.
- Park w Ćwiklinie, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-210 z 30.08.1980 r.
- Zespół dworski w Dalanówku wpisany do rejestru zabytków pod nr A-278 decyzją z dnia 5.05.1994 r.
- Park w Ilinku, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-190 z 1.06.1980 r.
- Zespół dworski w Jeżewie wpisany do rejestru zabytków pod nr A-211 decyzją z dnia 30.08.1980r.,
- Zespół dworski w Nowych Koziminach wpisany do rejestru zabytków pod nr A-316 decyzją z dnia 3.06.1997 r.

- Zespół dworski w Skarżynie wpisany do rejestru zabytków pod nr A-245 decyzjami z dnia 15.10.1981 i z 16.07.1997 r
- Zespół dworski w Strachówku wpisany do rejestru zabytków pod nr A-213 decyzją dnia 30.08.1980r.
- Park w Szpondowie, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-191 z 1.06.1980 r

Zespół dworski w Bogusławicach: dwór i park

Zespół dworski w Bogusławicach wpisany do rejestru zabytków pod nr A-189 decyzją z dnia 1.06.1980 r.

Zespół dworski pochodzi z 3 ćw. XIX w. Dwór do 1939 r. należał do rodziny Jaworowskich – ostatnim właścicielem był Artur Jaworowski. Po wojnie przeszedł na rzecz skarbu państwa. Obecnie w rękach prywatnych. Dwór został przekomponowany, rozbudowano poddasze oraz dobudówkę od wschodu. Park starannie prowadzony, bardzo zadbane drzewostanem gatunków rodzimych z morwą białą oraz jodłą pospolitą.

Dwór murowany, podpiwniczony, otynkowany, na planie wydłużonego prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem. Bryła korpusu głównego zamknięta dachem naczółkowym z facjatami i wystawką. Od frontu ryzalit z wejściem, zwieńczony trójkątnym szczytem, wejście flankowane dwiema kolumnami wspierającym balkon na piętrze. Od wschodu dobudowane i nieproporcjonalnie rozbudowane skrzydło. Układ wnętrz dwutraktowy, z sienią po środku traktu frontowego, w którym zachowały się drewniane, kręcone schody prowadzące na piętro. Charakter klasycystyczny.

Zespół dworski w Dalanówku: dwór i park oraz obszar po zabudowie gospodarczej wraz z warstwą kulturową

Zespół dworski w Dalanówku wpisany do rejestru zabytków pod nr A-278 decyzją z dnia 5.05.1994 r.

W 1783 roku Dalanówko było własnością rodziny Lempickich, w 1830 - Pankracego Jaroszewskiego. Dwór został wybudowany pod koniec XIX w., w 1909 roku Dalanówko należało do Lucjana Klamborowskiego. W 1930 r. właścicielem był Stefan Sokołowski i dwór do końca II wojny światowej pozostawał w rękach rodziny Sokołowskich, chociaż rodzina została wysiedlona na początku wojny przez Niemców, którzy zajęli majątek. Po wojnie dwór przejęty na własność skarbu państwa. W 1996 r. odsprzedany w ręce prywatne. Dwór został ostatnio gruntownie wyremontowany.

Budynek dworu murowany z cegły, na wysokiej podmurówce, otynkowany, podpiwniczony. Dwór na planie wydłużonego prostokąta z dwoma ryzalitami w elewacji frontowej i ogrodowej oraz dobudówką w elewacji zachodniej bocznej. Bryła dworu rozczłonkowana, parterowa w częściach ryzalitowanych jednokondygnacyjna, zamknięta dachem dwuspadowym, ryzalitty zamknięte dachami dwuspadowymi. Elewacja frontowa z dwoma jednokondygnacyjnymi ryzalitami, ryzalit z wejściem do dworu jeszcze pod koniec XX w. posiadał balkon z żeliwną balustradą, wspartym na żeliwnych

wspornikach. Elewacje zdobione były detalem architektonicznym wypracowanym w tynku: pilastrami, opaskami nadokiennymi, gzymsem kordonowym i wieńczącym.

Park krajobrazowy z przełomu XIX/XX w, dawny ogród dworski. Powierzchnia 3,6 ha (w tym staw 0,02 ha). Zachowane elementy kompozycyjne układu przestrzennego zieleni. Drzewostan z gatunkami rodzimymi zachowany był w dobrym stanie.

Zespół dworski w Jeżewie: dwór i park

Zespół dworski w Jeżewie wpisany do rejestru zabytków pod nr A-211 decyzją z dnia 30.08.1980r.

Zespół obecnie w stanie ruiny, szczątkowe pozostałości dworu, pozostałości parku krajobrazowego w stanie zaniedbanym, park zajęty przez samosiejki, niepielęgowany.

Dwór budowany w dwóch etapach: pod koniec XVIII w. i na początku XIX w. W XVIII w. Jeżewo pozostawało we władaniu Jeżewskich: w 1783 generała Benedykta Jeżewskiego. W XIX w. majątek należał do Macieja Smolińskiego, w początku XX w. własność rodziny Czarnowskich.

Klasycystyczny dwór wzniesiony był z cegły, otynkowany, na planie prostokąta o zwartej bryle, podpiwniczony, jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, zamknięty dachem naczółkowym. Elewacja frontowa z portykiem z parami kolumn tokańskich, zwieńczonym trójkątnym szczytem.

Zespół dworski w Nowych Koziminach: drewniany dwór, park, budynek gospodarczy i piwnica oraz warstwa kulturowa.

Zespół dworski w Nowych Koziminach wpisany do rejestru zabytków pod nr A-316 decyzją z dnia 3.06.1997 r.

Wieś Nowe Koziminy powstała prawdopodobnie po 1863 r. Dwór został wybudowany prawdopodobnie w latach 20-tych XX w. i należał przed II wojną światową do Tadeusza Żołędziowskiego. Podczas II wojny w dworze znajdował się niemiecki zarządca, po wojnie majątek upaństwowiono. Zespół dworski położony na zachód od wsi, otoczony polami uprawnymi, od wschodu

szpalerem lip, a od północy pozostałościami parku, który przechodzi w las. Na zachód od dworu budynek gospodarczy – obecnie w stanie ruiny – jedyny zachowany z dawnego zespołu folwarku. Na terenie zespołu dworsko-parkowego zachowana (w złym stanie) murowana piwnica dworska. Park dworski pochodzi z XIX w., obecnie w złym stanie.

Dwór drewniany, na podmurówce z kamienia i cegły, podpiwniczony. Budynek otynkowany wewnątrz i na zewnątrz, na planie prostokąta, dwutraktowy. Bryła nieprzekształcona, z dobudowanymi gankami, jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem zamknięta dachem dwuspadowym pokrytym blachą. Elewacje niezdobione, artykułowane jedynie wysuniętymi końcami belek stropowych tworzącymi wysunięty okap.

Zespół dworski w Skarżynie: dwór, park oraz warstwa kulturowa.

Zespół dworski w Skarżynie wpisany do rejestru zabytków pod nr A-245 decyzjami z dnia 15.10.1981 i z 16.07.1997 r.

Skarżyn pojawia się w źródłach pisanych pod koniec XIV w. Na początku XIX w. wieś i folwark liczyły 33 domy. Dwór został wybudowany w latach 20-tych XX w. dla Strzeszewskiego, dziedzica Arcelina i wsi Cholewy, w majątku, który wniosła w posagu żona Strzeszewskiego. Od 1928 r. majątkiem zarządza Tadeusz Strzeszewski, w latach II wojny światowej pod zarządem okupanta niemieckiego. Po wojnie majątek przejęty przez skarb państwa i przeznaczony na mieszkania pracowników PGR. Park krajobrazowy z początku XX w, o powierzchni 16 ha (w tym stawy 0,5 ha), zdewastowany. W drzewostanie gatunki rodzime.

Dwór murowany z cegły, podpiwniczony, na rzucie prostokąta z pseudo ryzalitem z wejściem od północy i ryzalitem od zachodu. Bryła nieprzekształcona, jednokondygnacyjna, z podstryszem i użytkowym poddaszem, zamkniętym dachem dwuspadowym, pseudoryzalit od północy

dwukondygnacyjny zamknięty dachem dwuspadowym. Elewacje ujęte w boniowane pilastry w narożach, elewacja frontowa (od północy) ośmioosiowa z trójosiowym pseudoryzalitem, w drugiej kondygnacji pseudoryzalit dwuosiowy z balkonem wspartym na żeliwnych konsolach, elewacja ogrodowa siedmioosiowa, elewacja zachodnia czteroosiowa z dwuosiowym ryzalitem oraz blendami okiennymi w korpusie dworu. Elewacje artykułowane profilowanymi gzymsami kordonowym i wieńczącym. Otwory okienne prostokątne z łukowymi opaskami nadokiennymi, w osiach elewacji okrągłe otwory okienne podstrysza. Budynek dworu obecnie po pracach remontowych.

Zespół dworski w Strachówku: dwór, park z aleją dojazdową.

Zespół dworski w Strachówku wpisany do rejestru zabytków pod nr A-213 decyzją dnia 30.08.1980r.

Dwór wybudowany w połowie XIX w. W 1884 r. właścicielem był Rajmund Chamski, w 1905 r. Leon Chamski. W latach 30-tych majątek należał do Kazimierza Chamskiego, w 1939 r. majątek został rozparcelowany, właścicielką dworu była Helena Mieczkowska. Po wojnie, w 1950 r. dwór został

przejęty przez skarb państwa a później przejęły go Warszawskie Zakłady Zielarskie „Herbapol”. Od 1997 r. dwór w rękach prywatnego właściciela, który przeprowadził w nim remont generalny. Dwór jest trudno dostępny.

Dwór drewniany konstrukcji zrębowej, w części południowej murowany z cegły, ściany szczytowe w częściach poddasza konstrukcji szachulcowej na podmurówce z kamieni, otynkowany. Bryła na rzucie prostokąta z gankiem od frontu, jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem, zamknięta dachem

naczółkowym pokrytym dachówką. Elewacje ujęte w narożach boniowanymi pilastrami, elewacja frontowa dziewięcioosiowa asymetryczna, ogrodowa asymetryczna siedmioosiowa, otwory okienne prostokątne z drewnianymi okiennicami, elewacje zwieńczone profilowanym gzymsem wieńczącym

Do rejestru zabytków wpisane są także zabytkowe parki w:

- Ćwiklinie, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-210 z 30.08.1980 r.- dawny ogród dworski z przełomu XIX i XX w. o powierzchni 3,6 hektara z drzewostanem głównie z gatunków rodzimych;
- Ilinku, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-190 z 1.06.1980 r., park z przełomu XIX i XX w., o powierzchni 2 hektarów;
- Szpondowie, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-191 z 1.06.1980 r. park podworski z XIX/XX w. o powierzchni 2,6 hektara z bogatym drzewostanem.

Oprócz wymienionych wyżej parków wpisanych do rejestru zabytków na terenie Gminy Płońsk znajduje się park w Woźnikach - obecnie zdewastowany dawny ogród dworski o powierzchni około 6 hektarów.

Kapliczki i krzyże przydrożne

Liczne na terenie Polski kapliczki i krzyże przydrożne są materialnym świadectwem wierzeń, zwyczajów ale także wydarzeń historycznych, które upamiętniały wydarzenia, bardzo często o wymiarze jednostkowym, odnoszącym się do konkretnej rodziny czy postaci. Miejsce, w którym postawiono kapliczkę bądź krzyż nigdy nie było przypadkowe i zawsze miał swoje uzasadnienie. Kapliczki najczęściej mają charakter dziękczynny oraz błagalny. Ich fundatorami najczęściej byli mieszkańcy danej wsi, często pojedyncze osoby czy też rodziny ale także właściciele okolicznych ziem.

Żeliwny krzyż w Skarżynie

W gminnej ewidencji zabytków Gminy Płońsk ujęto do tej pory 29 kapliczek i krzyży przydrożnych. Niezwykle piękny jest żeliwny krzyż przydrożny z żeliwną figurą Ukrzyżowanego, stojący niedaleko dworu w Skarżynie. Krzyż imponuje swoimi rozmiarami w połączeniu z materiałem, z którego został wykonany- bardzo rzadko żeliwo wykorzystywane było do wykonywania krzyży przydrożnych. Według danych statystycznych za 1879 r. na terenie ówczesnego powiatu płońskiego działała odlewnia żeliwa zatrudniająca ponad 200 pracowników i być może, że krzyż w Skarżynie powstał w tej odlewni. Gminna Ewidencja Zabytków jest zbiorem otwartym i w porozumieniu z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Wójt Gminy Płońsk może ująć w gminnej ewidencji zabytków kolejne kapliczki.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dla oceny stanu i perspektyw dziedzictwa kulturowego gminy Płońsk oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT (**S**trength – siła, **W**eakness - słabość, **O**pportunity - szansa, **T**hreat – zagrożenie).

Po stronie słabych stron i zagrożeń uwzględniono także zagrożenia systemowe, których występowanie wynika ze słabości stanowionego prawa, niewystarczającej presji ze strony aparatu Państwa a nie jest spowodowane działaniem, bądź zaniechaniem działania ze strony administracji lokalnej czy też właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych.

MOCNE STRONY Gminy Płońsk	SŁABE STRONY Gminy Płońsk
<ul style="list-style-type: none"> • dynamiczny rozwój turystyki weekendowej, która rozwija się dzięki dobremu skomunikowaniu z Warszawą • zasoby kulturowe gminy: liczne zabytkowe parki krajobrazowe, pałace i dwory, kapliczki przydrożne • dobrze rozwinięta baza noclegowa i usług gastronomicznych na terenie gminy • atrakcyjne dla rozwoju turystyki walory: liczne zabytki architektury dworskiej, kapliczki przydrożne, sprzyjające rozwojowi turystyki z naciskiem na zdrowy styl życia i wypoczynek na łonie natury • bardzo dobre położenie geograficzne – bliskość lotniska w Modlinie, przy ważnym szlaku komunikacyjnym, bliskość aglomeracji warszawskiej • bliskość ośrodka lokalnego w Płońsku stanowiącego centrum kultury i edukacji • potencjał wytyczenia nowych szlaków pieszo-rowerowych w oparciu o zabytki gminy oraz miejsca historycznych wydarzeń (Arcelin, Szpondowo) • aktywna działalność Miejskiego Centrum Kultury w Płońsku jako organizatora i animatora działalności kulturalnej także dla terenu Gminy Płońsk (MCK znajduje się na terenie Płońska), • aktualna gminna ewidencja zabytków nieruchomości • w miarę korzystna struktura własności obiektów zabytkowych: zabytki najcenniejsze we władaniu świadomych właścicieli z sektora prywatnego dbających o swoją własność • niezwykle ciekawa historia terenów gminy mająca duży potencjał dla inicjatyw popularyzatorskich historii gminy jak na 	<ul style="list-style-type: none"> • bardzo niska lesistość gminy, brak obszarów chronionych przyrody • słaba infrastruktura turystyczna i szlaków turystycznych • brak dostępu do obiektów zabytkowych w rejestrze zabytków, które są w posiadaniu prywatnym • wysoki koszt rewaloryzacji i rewitalizacji obiektów zabytkowych • niewystarczające wykorzystanie zasobów środowiska kulturowego gminy oraz sąsiadujących gmin w ramach Lokalnej Grupy Działania • brak Strategii rozwoju gminy Płońsk uwzględniającej między innymi długookresową współpracę z innymi Jednostkami Samorządu Terytorialnego • brak nowoczesnej informacji turystycznej – nieatrakcyjna oferta edukacyjna dla młodzieży i dorosłych: brak folderów, ulotek, „gadżetów” promujących gminę • niewiedza właścicieli obiektów zabytkowych o obowiązkach wynikających z figurowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków, • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • polityka finansowa rządu, której skutkiem jest deficyt budżetowy gmin poprzez nakładanie na samorządy nowych zadań bez dodatkowego wsparcia finansowego na ich realizację • niewystarczające działania związane z promocją gminy: brak zintegrowanego podejścia do turystyki, to jest kompleksowej oferty turystycznej np.: regionu, w tworzeniu której uczestniczą podmioty gospodarki turystycznej, instytucje społeczne i instytucje publiczne

<p>przykład wykorzystywane wydarzenie z wojny 1920 r.: szarża arcelińska,</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak uciążliwego przemysłu, nastawienie na rozwój rolnictwa ekologicznego: tereny gminy jako centrum ekologicznych upraw owoców miękkich, zagłębienie truskawkowe • liczne kapliczki i krzyże przydrożne, których obecność uatrakcyjnia szlaki turystyki pieszej i rowerowej • aktywna i zaangażowana społeczność lokalna udzielająca się w lokalnych stowarzyszeniach (np. w Kołach Gospodyń Wiejskich) • potencjał demograficzny z wysokim odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym • dobre warunki edukacyjne w poszczególnych miejscowościach gminy • opieka społeczności lokalnej nad kapliczkami i krzyżami przydrożnymi • kalendarz imprez cyklicznych organizowanych i współorganizowanych przez Gminę i miasto Płońsk, • aktywni i skuteczni w pozyskiwaniu środków zewnętrznych samorządowcy oraz przedsiębiorczy i aktywni mieszkańcy działający w organizacjach pozarządowych, między innymi w Lokalnej Grupie Działania „Przyjazne Mazowsze” • wysokie kompetencje oraz przychylność władz samorządowych • wysoki poziom bezpieczeństwa (niski poziom przestępczości) 	<ul style="list-style-type: none"> • brak zainteresowania tradycją i folklorem ze strony młodzieży, • zanikanie dawnej zabudowy wiejskiej wskutek nieskutecznych zapisów w istniejących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego • kształtowanie nowej zabudowy wsi, bez uwzględniania tradycji budowlanej • brak systemu informacji gminnej (tablic kierujących do obiektów) • obowiązek opieki nad zabytkami a zasady dofinansowania obiektów zabytkowych pozostających w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru) przerzucający koszty utrzymania obiektów na barki właścicieli • niska skuteczność ochrony obszarowej środowiska kulturowego (znacznie niższa w stosunku do ochrony środowiska przyrodniczego) • nieskuteczna ochrona zabytków najcenniejszych zabytków wpisanych do rejestru zabytków – postępująca dewastacja zabytkowych obiektów w Jeżewie.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • integracja europejska i możliwość pozyskania funduszy unijnych w ramach perspektywy finansowej 2021-2027 na dalszy rozwój • liczne programy krajowe oraz unijne programy pomocowe służące zachowaniu i remontom obiektów stanowiącym dziedzictwo narodowe • potencjał współpracy i Jednostkami Samorządu Terytorialnego na bazie LGD 	<ul style="list-style-type: none"> • skomplikowane procedury ubiegania się o środki unijne • ograniczone środki budżetu niepozwalające na realizację inwestycji prorozwojowych • obawa samorządu przed utworzeniem Parku Kulturowego jako formy ograniczającej swobodę inwestowania • niewystarczające inwestycje z zakresu turystyki • postępujące starzenie się społeczeństwa

<p>Przyjazne Mazowsze na rzecz długofalowych przedsięwzięć marketingowych, rozwoju turystyki dla gmin współuczestniczących w LGD,</p> <ul style="list-style-type: none">• LGD Przyjazne Mazowsze jako animator i organizator pasm turystycznych na terenie swojej działalności• moda na turystykę „Blisko Natury” oraz turystykę weekendową oraz moda na zdrowy i ekologiczny styl życia• liczne szlaki rowerowe przebiegające przez gminę z włączeniem miejsc atrakcyjnych w przebieg tras• atrakcyjna historia terenów gminy umożliwiająca wytyczenie ścieżek edukacyjnych• wykorzystanie miejsc historycznych do organizacji imprez o charakterze lokalnych jak i ponadregionalnym, na przykład na bazie historii polowego lotniska w Szpondowie do organizowania pikników lotniczych• uczestnictwo mieszkanki gminy w Kołach Gospodyń Wiejskich w kultywowaniu tradycji i obrzędów ludowych• rozbudowa infrastruktury turystycznej, na przykład tras rowerowych w ramach przedsięwzięć organizowanych przez Lokalną Grupę Działania• rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym• rozwój turystyki oraz rozwijająca się agroturystyka na bazie atrakcji przyrodniczo – kulturowych gminy• możliwość wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego do rozwoju agroturystyki• wzrost popytu na usługi turystyczne i wypoczynek na obszarach wiejskich i blisko natury (turystyka kwalifikowana, np. rowerowa, nordic-walking, a także wypoczynek sobotnio-niedzielny dla mieszkańców miast)• postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego• dostęp do informacji i zasobów sieciowych	<ul style="list-style-type: none">• pogłębiające się zjawiska wykluczenia społecznego (związane m.in. z brakiem zatrudnienia, ubóstwem, trudnościami w zapewnieniu właściwej opieki społecznej i medycznej dla osób starszych), zjawisko wykluczenia cyfrowego• rozluźnienie się więzi rodzinnych i brak przywiązania do miejsca zamieszkania• polityka finansowa państwa – zmniejszanie subwencji• niedorozwój usług i infrastruktury dla rozwoju turystyki• niedostosowanie oferty kulturalnej do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego• niedostateczna wiedza o wartościach chronionych obiektów• niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych• niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków• niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego• skomplikowane procedury ubiegania się o środki zewnętrzne, zwłaszcza przez osoby prywatne• zerwanie ciągłości kulturowej pomiędzy pokoleniami skutkujące zmianą systemu wartości• bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych• eksploatacja kruszyw budowlanych w okolicach Dalanówka, Arcelina, Ćwiklina, Cieciorok zagrożeniem dla środowiska oraz stanowisk archeologicznych• tereny gminy leżą w strefie o korzystnym położeniu dla lokalizacji elektrowni wiatrowych, stanowiących element dyszarmiczny w krajobrazie
--	--

<ul style="list-style-type: none"> • duża otwartość młodych mieszkańców na nowe techniki przekazu medialnego • kultywowanie tradycji, świadomość tożsamości lokalnej • rozwój rolnictwa ekologicznego przyciągającego turystów • możliwość współpracy z sąsiednimi gminami w celu podejmowania wspólnych inicjatyw • promocja gminy poprzez uczestnictwo w różnych imprezach kulturalnych, sportowych itp. • możliwość stworzenia kompleksowej spójnej i nowoczesnej polityki informacyjnej władz gminy na bazie Lokalnej Grupy Działania „Przyjazne Mazowsze” 	
--	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki

Cele, kierunki działań i działania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Płońsk wynikają z dokumentów programowych wytworzonych na szczeblu krajowym, wojewódzkim, a szczególnie są zbieżne z Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022–2025 oraz Powiatowym Programem Opieki nad Zabytkami Powiatu Płońskiego na lata 2022-2025.

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Płońsk na lata 2025-2028 jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego gminy, wzmocnienie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych o ważności dziedzictwa kulturowego i roli dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości a także rozwoju gminy. W wyniku analizy stanu dziedzictwa kulturowego w gminie Płońsk został sformułowany priorytet Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Płońsk na lata 2025-2028, który jest kontynuacją działań podjętych podczas realizacji poprzedniej edycji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Płońsk na lata 2021-2024:

„Dalsze wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w gminie Płońsk w celu zwiększenia potencjału kulturowego i turystycznego gminy”

W osiągnięciu zamierzenia dopomóc mają następujące cele szczegółowe:

Cel 1: Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy oraz opieka nad nim;

Cel 2: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 3: Dokumentacja dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 4: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 5: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy.

W związku z pandemią COVID-19 (koronawirusem) pojawiły się problemy i wyzwania, związane przede wszystkim z ochroną zdrowia i życia ludzi, ale także z ochroną dzieł sztuki i zabytków,

z którymi wcześniej nie mieliśmy do czynienia. W wielu instytucjach zaistniała konieczność podejmowania akcji dezynfekcyjnych / dekontaminacyjnych. Stosowane do tego środki, mające na celu uchronienie przed zachorowaniem człowieka, są niestety nieobojętne dla dzieł sztuki. Poniżej podajemy odnośnik do strony internetowej, zawierającej informacje dotyczące rekomendacji i postępowania w przypadku dekontaminacji obiektów zabytkowych i zawierających zabytkowe obiekty.

<http://www.mng.gda.pl/wp-content/uploads/2020/04/Dekontaminacja-MNW.pdf>

7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu

Cel 1: Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy oraz opieka nad nimi	
Kierunki działań:	Działania:
Ochrona nieruchomego dziedzictwa materialnego	aktualizacja wykazu zabytków nieruchomych w planie zagospodarowania przestrzennego pod kątem spójności z gminną ewidencją zabytków
	aktualizacja rysunku planu zagospodarowania przestrzennego o wszystkie stanowisk archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków Gminy Płońsk
	przestrzeganie ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, wypracowanie skutecznych metod egzekwowania zapisów ochronnych z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
	ochrona poprzez odpowiednie zapisy w powstających miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego historycznych układów przestrzennych wsi, układu dróg, relacji przestrzennych zespołów zabytkowych, miejscowych tradycji budowlanych
	wykonanie „Planu ochrony zabytków gminy Płońsk na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” obejmującego ochronę i zabezpieczenie przed niszczeniem – w tym przed kradzieżą, pożarem, zalaniem - obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
	w porozumieniu ze Starostą Powiatu Płońskiego czytelne oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków - forma oznakowania oraz treść powinna być uprzednio uzgodniona z wojewódzkim konserwatorem zabytków w Ciechanowie,
	prowadzenie regularnych prac pielęgnacyjnych zabytkowej zieleni będących własnością gminy.
	pozyskiwanie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru oraz do gminnej ewidencji zabytków – w cyklach najrzadziej dwuletnich - o przeprowadzonych pracach remontowych, budowlanych, pojawiających się zagrożeniach stałych i doraźnych.

Ochrona zabytków ruchomych	ujęcie problematyki ochrony zabytków ruchomych w Planie ochrony zabytków gminy Płońsk na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych z uwzględnieniem zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków
Ochrona zabytków archeologicznych	ochrona i zachowanie stanowisk archeologicznych przed zniszczeniem wskutek eksploatacji kopalin (piasku) oraz przed ingerencją nieuprawnionych osób, na przykład „poszukiwaczy skarbów” korzystających z wykrywaczy metali poprzez akcje informacyjne na stronach internetowych gminy, w których znalazłoby się pouczenie o niszczeniu stanowisk i grożących za to sankcjach karnych;
	objęcie nadzorem miejsc eksploatacji kopalin (piasku) poprzez akcję informacyjną o prawnym wymogu poinformowania MWKZ lub wójta gminy o odkryciu zabytków archeologicznych i konieczności wstrzymania prac eksploatacyjnych
Ochrona dziedzictwa niematerialnego	dokumentowanie w postaci zbierania relacji, wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”,
	pielęgnacja tradycji i lokalnego folkloru
	promocja i wspieranie twórczości ludowej, zarówno materialnej jak i niematerialnej - zwyczajnie całoroczne na wsi, przyspiewki, tańce, tradycyjne wyroby kulinarne
	wypracowanie z lokalną społecznością (np. na Dożynkach Gminnych lub podobnych uroczystościach lub w formie otwartego konkursu skierowanego do mieszkańców gminy) lokalnego produktu kulinarnego i jego zarejestrowanie na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi lokalnych produktów,
Cel 2:	
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy;	
Wspieranie właścicieli posiadających obiekty zabytkowe	poinformowanie właścicieli obiektów zabytkowych na temat pozyskiwania nowych źródeł finansowania prac remontowych i konserwatorskich, np. programy ochrony zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środków pomocowych Unii Europejskiej,
Edukacja mieszkańców w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami	upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli obiektów zabytkowych na stronach internetowych gminy; upowszechnianie dobrych praktyk konserwatorskich
Zahamowanie degradacji zabytków	Opracowanie działań mających na celu kontrolę stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych, których gmina jest właścicielem
	Monitorowanie stanu zachowania i stanu technicznego obiektów zabytkowych będących we władaniu gminy
	Zainicjowanie i Uchwalenie przez Radę Gminy zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków

Wykorzystanie pamięci historycznej do integracji społeczności lokalnej i popularyzacji dziedzictwa kulturowego	Dalsze wspieranie i aktywne uczestnictwo Gminy Płońsk w inscenizacji Bitwy Arcelińskiej. Włączenie innych miejscowości z terenu gminy, znanych w regionie z ważnych wydarzeń, jak na przykład stacjonowanie na lotnisku polowym w Szpondowie Eskadry lotniczej broniącej twierdzę Modlin
Cel 3: Dokumentacja dziedzictwa kulturowego gminy	
Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego	uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe, czyli inwentaryzacja tzw. małej architektury: krzyży, kapliczek przydrożnych, w uzgodnieniu z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków ujęcie ich w gminnej ewidencji, digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy – na przykład zainicjowanie przez Urząd Gminy akcji skanowania zdjęć z archiwów rodzinnych, przedstawiających miejscowości gminy Płońsk, ale także mieszkańców gminy przy ich zajęciach codziennych, obchodzonych uroczystościach, świętach itp., oraz organizowanie wystaw o charakterze tematycznym w szkołach i ośrodkach życia kulturalnego, dokumentowanie ginących zwyczajów, obrzędów itp. poprzez zbieranie relacji, upowszechnianie ich na przykład poprzez stronę internetową Urzędu Gminy
Wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zagrożonego	wsparcie młodzieży studiującej kierunku historyczne do włączenia się do programów badawczych i dokumentacyjnych, np. poprzez umożliwienie publikacji na stronach internetowych gminy – poinformowanie o takiej możliwości na stronie internetowej gminy
Cel 4: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy	
Poszerzanie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej	Promocja i popularyzowanie na stronie internetowej gminy dobrych praktyk w zakresie rewitalizacji zabytków, dokumentowania zabytków Utworzenie na stronie internetowej Gminy Płońsk zakładki poświęconej Bitwie Arcelińskiej, zawierającej informacje dotyczące bitwy jak i filmy z corocznych inscenizacji bitwy przez grupy rekonstrukcyjne,
Wspieranie działań edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu na różnych poziomach nauczania	Wspieranie kontynuowania inscenizacji Bitwy Arcelińskiej przez władze gminy organizowanie lekcji poświęconych tradycji kulturalnej gminy, regionu z zapraszaniem starszych mieszkańców jako opowiadających o dawnych zwyczajach: dorocznych, świątecznych itp., skanowanie zdjęć z przeszłości dokumentujących historię gminy, poszczególnych wsi itp,

	inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w placówkach szkolnych, biblioteki gminnej – np. wystawy fotografii pochodzące ze zbiorów rodzinnych które zostały zeskanowane w ramach akcji skanowania starych zdjęć
Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmocnienia społecznej świadomości	we współpracy z Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu przygotowanie i prezentacja informacji na temat tradycyjnych form budownictwa regionu, jego folkloru, obrzędowości, zwyczajów dorocznych i świątecznych, publikowanie treści zapomnianych już tradycyjnych pieśni itp. na stronach internetowych gminy
Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-histerycznych w miejscach historycznych	Dalsze wspieranie przez Gminę Płońsk inscenizacji Bitwy Arcelińskiej. Włączenie w obchody rocznicy wybuchu II wojny światowej wydarzeń, jak na przykład stacjonowanie na lotnisku polowym w Szpondowie Eskadry, walk z okresu powstania listopadowego w okolicach wsi Poświętne
Kształtowanie tożsamości regionalnej w oparciu o wydarzenia historyczne, tradycje,	organizowanie konkursów i wystaw dotyczących dziedzictwa i tradycji związanych z historią terenów dzisiejszej gminy – na przykład zorganizowanie na stronach internetowych gminy konkursów z miejsc uwiecznionych na starych zdjęciach, itp.; wydarzeń na terenie gminy z okresu wojny polsko-bolszewickiej, wojny obronnej Polski w 1939 (stacjonowanie Eskadry lotniczej w Szpondowie)
Dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	opublikowanie na stronie internetowej Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami,
Cel 5:	
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	
Rozwijanie nowoczesnych form promocji gminy wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy	Prezentacja na sprofilowanych stronach internetowych gminy informacji na temat folkloru, obrzędowości, zwyczajów dorocznych i świątecznych, tradycyjnych form budownictwa. Prezentacja zachowanego budownictwa dworsko-pałacowego
Stymulowanie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju przemysłów kultury i czasu wolnego	wspieranie rozwoju turystyki kulturowej, wiejskiej, sentymentalnej, tematycznej – np. związanej z historią lotnictwa polskiego w okresie II wojny światowej – lotnisko polowe w Szpondowie – poprzez udostępnianie stron internetowych gminy organizatorom takich akcji;
Zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz kultury	wspieranie i promowanie działalności artystycznej, w tym amatorskiej, m. in. poprzez konkursy i wystawy;
Tworzenie pasm turystyczno-kulturowych	promocja na stronach internetowych gminy szlaków turystyki kulturowej w oparciu o atrakcje gminy Płońsk na przykład szlaku dworów i pałaców, miejsc Bitwy Arcelińskiej, stacjonowania Eskadry lotniczej w Szpondowie. promocja na stronach internetowych gminy ciągów wydarzeń w miejscowościach położonych na obszarach poszczególnych pasm, na przykład szlakiem architektury dworskiej i pałacowej; szlakiem kapliczek i krzyży przydrożnych, szlakiem Bitwy Arcelińskiej,

Promocja istniejących szlaków kulturowych jako istotnych działań dla promocji gminy	w ramach portalu internetowego gminy opracowanie i prowadzenie zakładki tematycznej dotyczącej istniejących szlaków kulturowych z informacją, na temat bazy noclegowej, gastronomicznej, dostępności dla osób niepełnosprawnych.
	Opracowanie i opublikowanie na stronie internetowej mapy zabytków z terenu gminy, która może być użyta na przykład w folderze promującym gminę.
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Opracowanie tablic o zabytkach w danej miejscowości, które zostaną umieszczone na terenie należącym do gminy, na przykład w pobliżu świetlic wiejskich.
	Inicjowanie tworzenia oznakowanych pieszych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych przez atrakcyjne tereny gminy, włączając w nie zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków, przy trasach turystycznych wyznaczenie miejsc z altanami, ławkami, opublikowanie na stronie internetowej gminy tych szlaków z opisami.
	Wspólnie z miastem Płońsk stworzenie punktu informacji turystycznej.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Płońsk stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że określone w Programie kierunki i działania byłyby wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- 1) instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych**
 - aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych,
 - tworzenie parków kulturowych,
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
 - wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) instrumentów finansowych**
 - m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- 3) instrumentów koordynacji**
 - m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
 - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 4) instrumentów społecznych**
 - działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- 5) instrumentów kontrolnych**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitorowanie Programu powinno być stałym i ciągłym procesem obserwacji zmian ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników, dającym w efekcie informacje co do skuteczności i słuszności podjętych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Płońsk.

Monitoring obejmował będzie następujące działania:

- systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań;
- ocenę osiągniętych rezultatów, stopnia wykonania przyjętych celów oraz oszacowanie kluczowych efektów Programu;
- planowanie zmian, które zostaną zaproponowane w kolejnym Programie na lata 2025-2028.

Nazwa celu	Wskaźnik
Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nim	<ol style="list-style-type: none">1. Wydatki w procentach z budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami.2. Wartość wykonanych prac przy obiektach zabytkowych.3. Liczba obiektów, które poddano rewaloryzacji i rewitalizacji.
Pomoc w kształtowaniu tożsamości regionalnej, budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy, zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych, Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań w sferze edukacyjnej z zakresu szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.2. Liczba nowych tras rowerowych, ścieżek edukacyjnych, akcji promujących spuściznę kulturową i historyczną gminy.3. Liczba zmodernizowanych elementów infrastruktury służącej bieżącej obsłudze i rozwojowi turystyki kulturowej.4. Liczba opracowań, prac, wydawnictw, folderów, przewodników z zakresu dziedzictwa kulturowego Gminy Płońsk.5. Liczba stowarzyszeń i związków działających na rzecz lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Obowiązek sprawozdawczy z wykonania programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 poz. 1292):

Art. 87:

5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Od roku podatkowego 2021 obowiązuje tak zwany Polski Ład, to jest plan odbudowy polskiej gospodarki po pandemii COVID-19, w którym wprowadzono korzystne rozwiązania podatkowe dla osób inwestujących w zakup oraz remont obiektów zabytkowych.

Ulga jest skierowana do podatników PIT opłacających podatek według skali podatkowej, podatek liniowy lub ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Z ulgi będą mogli skorzystać podatnicy PIT będący właścicielami lub współwłaścicielami zabytków nieruchomych, którzy ponieśli wydatki na:

- wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony, zgodnie z odrębnymi przepisami, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane w zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków,
- odpłatne nabycie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub udziału w takim zabytku, pod warunkiem, że podatnik na nabytą nieruchomość poniósł wydatek o charakterze remontowo-konserwatorskim.

Podatnik nie może skorzystać z ulgi jeśli wydatki te zostały mu w jakikolwiek sposób zwrócone.

Właściciel lub posiadacz zabytku, jeżeli posiada tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu lub stosunku zobowiązaniowego na okres nie krótszy niż 10 lat może ubiegać się o dotację celową na prace przy zabytku pod warunkiem, że obiekt posiada odrębną decyzję o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególniony jest w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub nieruchomych) do rejestru zabytków województwa mazowieckiego. Wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,

15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,

16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15,

17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

MWKZ zajmuje się wyłącznie dystrybuowaniem środków z budżetu RP przyznanych mu przez Wojewodę Mazowieckiego.

Dotacja może być udzielona również przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Samorząd Województwa Mazowieckiego,
- Miejskiego Konserwatora Zabytków,
- Samorzady Gmin.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru realizowane ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, realizowane są głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie ogłasza (od 2005 r.). Programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Ochronie i opiece nad zabytkami przeznaczone są:

Program „Dziedzictwo kulturowe”:

priorytet „Ochrona zabytków”, w ramach którego są dofinansowywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju,
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju,
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji,
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju,

- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju,
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich,
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe,
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych, w ramach którego dofinansowywane są następujące rodzaje zadań:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych,
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt,
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również **dotacje na badania archeologiczne**, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Finansowanie z Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów)

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W projekcie ustawy budżetowej na rok 2024 na wyżej wymieniony fundusz zaplanowano 11.000.000,00 zł. Maksymalna kwota udzielonej dotacji z Funduszu Kościelnego w roku 2024 będzie wynosić 200.000,00 zł. W uzasadnionych przypadkach, uwzględniających ważny interes społeczny, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji może udzielić wyższej dotacji niż 200.000,00 zł.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 609) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tych zabytkach, których właścicielem jest gmina jest zadaniem własnym gminy. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytku określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy. Dotacje na prace przy obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków mogą udzielać organy administracji samorządowej (wójt / burmistrz / prezydent / starosta / marszałek) na podstawie stosownej uchwały. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie może udzielać dotacji na prace przy tych obiektach.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) wprowadza rozróżnienie pomiędzy ochroną a opieką nad zabytkami. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie.
2. Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków.
3. Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków.
4. Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę.
5. Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków.
6. Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1. Naukowego badania i dokumentowania zabytku.
2. Prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.
3. Zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.
4. Korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.
5. Popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Jak widać z powyższego rozróżnienia ochrona zabytków została przypisana administracji publicznej, natomiast opieka sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. W tabeli poniżej przedstawiono zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Płońsk ze wskazaniem właściciela – odpowiednio odpowiedzialnego za ich ochronę oraz opiekę.

Tabela nr 4: obiekty zabytkowe w gminnej ewidencji zabytków Gminy Płońsk ze wskazaniem formy własności

	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATOWANIE	WŁASNOŚĆ
1	ARCELIN	Kapliczka przydrożna	k. XIX -pocz. XX w.	prywatna
2	ARCELIN	Kapliczka przydrożna	k. XIX -pocz. XX w.	prywatna
3	ARCELIN	Kapliczka przydrożna	k. XIX w.	prywatna
4	BOGUSŁAWICE	Dwór w zespole dworskim	3 ćw. XIX w.	prywatna
5	BOGUSŁAWICE	Park w zespole dworskim	k. XIX w.	Prywatna / Skarb Państwa
6	BOŃKI	Dwór, ob. bud. mieszkalny nr 3	pocz. XX w.	prywatna
7	BRODY	Budynek mieszkalny nr 4, ob. bud. mieszkalny nr 7	1928 r.	prywatna
8	BRODY	Kapliczka przydrożna	1884 r.	Gmina Płońsk
9	BRODY	Kapliczka przydrożna (na głazie narzutowym uznanym za pomnik przyrody)	k. XIX w.	Powiat Płoński
10	CHOLEWY	Park podworski	XIX w.	prywatna
11	CHOLEWY	Krzyż przydrożny	pocz. XX w.	prywatna
12	ĆWIKLIN	Park dworski	XIX/XX w.	Prywatna / Gmina Płońsk
13	ĆWIKLIN	Dwór w zespole dworskim	k. XIX w.	prywatna
14	ĆWIKLIN	Obora w zespole dworskim	pocz. XX w.	prywatna
15	ĆWIKLIN	Obora II w zespole dworskim	pocz. XX w.	prywatna
16	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 19	ok. 1930 r.	prywatna
17	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 20	ok. 1925 r.	prywatna
18	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 24	ok. 1925 r.	prywatna
19	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 27	ok. 1925 r.	prywatna
20	ĆWIKLIN	Budynek mieszkalny nr 29	ok. 1920 r.	prywatna
21	ĆWIKLIN	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	prywatna
22	ĆWIKLIN	Kapliczka przydrożna	I poł. XX w.	Gmina Płońsk

23	DALANÓWEK	Park w zespole dworskim	k. XIX w.	prywatna / Gmina Płońsk / Powiat Płoński
24	DALANÓWEK	Dwór w zespole dworskim	ok. 1910 r.	prywatna
25	DALANÓWEK	Obszar po zabudowie gospodarczej w zespole dworskim	XIX/XX w.	prywatna
26	ILINKO	Park podworski	XIX/XX w.	prywatna
27	ILINKO	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	prywatna
28	JEŻEWO	Park w zespole dworskim	poł. XIX w.	prywatna
29	JEŻEWO	Dwór (ruina) w zespole dworskim	2 ćw. XIX w.	prywatna
30	JEŻEWO	Kapliczka przydrożna	1912 r..	prywatna
31	JEŻEWO	Kapliczka przydrożna	1934 r..	prywatna
32	KLUCZEWO	Dwór	ok. 1930 r..	prywatna
33	KLUCZEWO	Rządówka, ob. budynek mieszkalny	ok. 1930 r..	prywatna
34	KLUCZEWO	Kapliczka przydrożna	1906 r..	prywatna
35	KOZIMINY-STACHOWO	Budynek mieszkalny nr 21	ok. 1930 r..	prywatna
36	KOZIMINY-STACHOWO	Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 21	ok. 1933 r..	prywatna
37	KRĘPICA	Budynek mieszkalny nr 10	pocz. XX w.	prywatna
38	LISEWO	Kaplica Mariawitów	pocz. XX w.	prywatna
39	LISEWO	Kapliczka przydrożna	1921 r.	prywatna
40	NOWE KOZIMINY	Park w zespole dworskim	pocz. XX w.	Skarb Państwa
41	NOWE KOZIMINY	Dwór w zespole dworskim	ok. 1925 r.	Skarb Państwa
42	NOWE KOZIMINY	Budynek gospodarczy w zespole dworskim	1 ćw. XX w.	Skarb Państwa
43	NOWE KOZIMINY	Piwnica w zespole dworskim	1 ćw. XX w.	Skarb Państwa
44	NOWE KOZIMINY	Budynek mieszkalny nr 4	ok. 1925 r.	prywatna
45	POCZERNIN	Budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	prywatna
46	POCZERNIN	Budynek mieszkalny nr 29	ok. 1920 r.	prywatna
47	POCZERNIN	Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 29	ok. 1920 r.	prywatna
48	POCZERNIN	Kapliczka przydrożna	1920 r.	prywatna
49	POŚWIĘTNE	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	Gmina Płońsk
50	SKARŻYN	Dwór w zespole dworskim	2 dekada XX w.	prywatna
51	SKARŻYN	Park w zespole dworskim	2 dekada XX w.	Prywatna / Gmina Płońsk
52	SKARŻYN	Kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	prywatna
53	SKARŻYN	Krzyż przydrożny	XIX/XX w.	prywatna
54	SKARŻYN	Dwór pozostałości	ok. 1925 r.	prywatna

55	SKRZYNKI	Dwór	k. XIX w.	prywatna
56	SKRZYNKI	Kapliczka przydrożna	1921	Skarb Państwa
57	SŁOSZEWO	Budynek mieszkalny nr 6	ok. 1925 r.	prywatna
58	SŁOSZEWO	Budynek mieszkalny nr 17	ok. 1920 r.	prywatna
59	SŁOSZEWO	Budynek mieszkalny nr 14	ok. 1920 r.	prywatna
60	SŁOSZEWO	Kapliczka przydrożna	1916 r.	Gmina Płońsk
61	SŁOSZEWO	Kapliczka przydrożna	I poł. XX w.	Gmina Płońsk
62	STARE KOZIMINY	Kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	prywatna
63	STRACHOWO	Budynek mieszkalny nr 30	ok. 1925 r.	prywatna
64	STRACHÓWKO	Park w zespole dworskim	I poł. XIX w.	Prywatna / Gmina Płońsk / Skarb Państwa
65	STRACHÓWKO	Dwór w zespole dworskim	1 poł. XIX w.	prywatna
66	STRACHÓWKO	Aleja dojazdowa w zespole dworskim	XIX/XX w.	Gmina Płońsk
67	STRACHÓWKO	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	prywatna
68	STRUBINY	Budynek mieszkalny	pocz. XX w.	prywatna
69	STRUBINY	Kapliczka przydrożna	1 ćw. XX w.	prywatna
70	STRUBINY	Kapliczka przydrożna	1939 r.	prywatna
71	SZEROMINEK	Dwór	2 poł. XIX w.	Gmina Płońsk
72	SZEROMINEK	Kapliczka przydrożna	1 poł. XX w.	prywatna
73	SZPONDOWO	Park w zespole dworskim	XIX/XX w.	Prywatna / Skarb Państwa
74	SZPONDOWO	Dwór w zespole dworskim	ok. 1900 r.	prywatna
75	SZPONDOWO	Kapliczka przydrożna	1893 r.	prywatna
76	SZPONDOWO	Pomnik upamiętniający stacjonowanie eskadry myśliwskiej Armii Modlin	XXI w.	prywatna
77	SZYMAKI	Obora, ob. restauracja	ok. 1920 r.	Skarb Państwa
78	SZYMAKI	Budynek mieszkalny nr 25	ok. 1920 r.	prywatna
79	SZYMAKI	Kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	prywatna
80	WOŹNIKI	Park podworski	k. XIX w.	prywatna
81	WOŹNIKI	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.	prywatna
82	WRONINKO	Kapliczka przydrożna	1937 r.	Gmina Płońsk

Gmina Płońsk posiada tytuł prawny do 13 obiektów zabytkowych, w tym 3 wpisanych do rejestru zabytków i jest zobowiązana do ich ochrony i sprawowania opieki.

12. Bibliografia

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r**
(Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>
2. **Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej**
(t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1372)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971410943>
3. **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**
(t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292), wraz z aktami wykonawczymi do ustawy
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031621568>
4. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 609 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900160095>
5. **Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**
(Dz. U. 2024 poz. 1130)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030800717>
6. **Ustawa z 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 1668)
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230001688>
7. **Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 725)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940890414>
8. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 54)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010620627>
9. **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 1336)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040920880>
10. **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 1145)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971150741>
11. **Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 278).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150001777>
12. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu**
(Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.)
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150000774>
13. **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 87 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19911140493>
14. **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach**
(Dz. U. z 2022 r. poz. 385)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970050024>

- 15. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach**
(Dz. U. z 2022 r. poz. 2393)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970850539>
- 16. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych**
(Dz. U. z 2018 r. poz. 2337 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19330390311>
- 17. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 571)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873>
- 18. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych**
(Dz. U. 2023 r. poz. 70)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910090031>
- 19. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026**
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000808>
- 20. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030r.**
<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju>
- 21. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”**
http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf
- 22. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.**
<https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-spoecznego-2030-srks>
- 23. Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego**
https://www.nid.pl/pl/Dla_wlasciocieli_i_zarzadcow/opieka-nad-zabytkami/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe-unesco/
- 24. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze**
<https://mazovia.pl/pl/bip/dokumenty-strategiczne/strategia-rozwoju-województwa-mazowieckiego-2030-innowacyjne-mazowsze.html>
- 25. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (PZPWM)**
<https://mbpr.pl/kategoria/plany-zagospodarowania/plan-zagospodarowania-przestrzennego-województwa-mazowieckiego-2018/>
- 26. Program Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025**
https://www.dialog.mazovia.pl/files/Konsultacje/2021/KP-POZ/1_Projekt_PONZ_2022-2025.pdf http://edziennik.mazowieckie.pl/eli/POL_WOJ_MZ/2018/11075/ogl/pol/pdf
- 27. Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2017-2020**
http://edziennik.mazowieckie.pl/eli/POL_WOJ_MZ/2017/2064/ogl/pol/pdf
- 28. Lokalna Grupa Działania Przyjazne Mazowsze**
<http://www.lgdpm.pl/>
- 29. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego w gminie Płońsk**
<https://ugplonsk.bip.org.pl/?tree=369,PLANOWANIE%20PRZESTRZENNE>
- 30. Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Płońsk na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 roku**
<https://ugplonsk.bip.org.pl/?tree=1244,Program%20Ochrony%20C5%9Arodowiska%20-%20projekt%202014%20r.>